

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERDE BAĞLANMA STİLLERİ
VE BENLİK ALGILARININ İNCELENMESİ

ANNA SİREL YAKUPOĞLU

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ CENGİZ POYRAZ

İSTANBUL-2019

Bu çalışma 24.05.2019 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (YL) (Ücretli) Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Çengiz POYRAZ
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet U. ÖZTABAK
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

Her canlı doğduğu andan itibaren hayatta kalabilme dürtüsü ile güvenilebileceği başka bir canlı ile bağ kurma ihtiyacı içindedir. Bazı canlılar dünyaya geldiklerinde hemen bağımsızlaşabilirler ancak insan, diğer canlı türleri arasında doğduğu andan itibaren en çok bakıma muhtaç olan türdür. Doğumla beraber anne veya temel bakım veren kişi ile kurulan ilk bağ, temelde kişinin ilk ilişki biçimini oluşturur. Bu ilişki biçimi yaşamın ilerleyen dönemlerinde de ilişkilerde tekrar etme eğilimindedir. Kişinin kendisine yönelik algılarına ve ilişkilerine yansımaktadır. Bu çalışmada ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tez çalışmam sürecinde, öncelikle çalışmak istediğim konuya yönelik destekleyici tutumu ve sürecin başından sonuna kadar çalışmamı tamamlayabilmem için yardımlarından dolayı tez danışmanım ve değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Cengiz POYRAZ'a teşekkür ederim.

Tez çalışmamda, okullarında veri toplayabilmem için bana izin veren okul müdürlerine, yardımlarından dolayı rehber öğretmenlerine ve ayrıca anketleri doldurarak beni destekleyen ve çalışmamın temel direği olan bütün öğrencilere teşekkür ederim.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alan Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Ubeydullah ÖZTABAK'a katkıları için teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans serüvenimin başından itibaren sonuna dek, güler yüzü, sıcak iletişimi, ulaşılabilirliği ve motive eden destekleyici enerjisi ile bana güç veren değerli hocam Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak bu serüvene beraber başlayıp süreci iniş çıkışlarla yolu beraber yürüdüğüm ve paylaştığım annem Doç. Dr. Jaklin Çarkçı'ya desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Ve en zor, stresli anlarımda dahi, moralimi yükselten manevi desteği, koşulsuz sevgisi ve her konuda yardıma hazır bulunan, güven veren enerjisinden dolayı yol arkadaşım, nişanlım Tuncer Etyemez'e teşekkür ederim.

Mayıs, 2019

Anna Sirel YAKUPOĞLU

ÖZET

ERGENLERDE BAĞLANMA STİLLERİ VE BENLİK ALGILARININ İNCELENMESİ

Bu çalışmada, lise ergenlerinin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2018-19 öğretim yılında İstanbul Şişli ilçesindeki anadolu liselerinde eğitim görmekte olan toplam 450 ergen oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) aracılığı ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 24.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda şu bulgular elde edilmiştir; güvenli bağlanma stili ile olumlu benlik arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Erkeklerin kızlara göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu, kızların ise erkeklere göre daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip olduğu bulunmuştur. 18 yaşındaki ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla güvenli, 15 yaşındaki ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla saplantılı, 17 yaşındaki ergenlerin ise diğer yaşlara göre daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. 10. Sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğer sınıflardaki ergenlere oranla daha fazla saplantılı, 12. Sınıftakilerin ise diğer sınıflardaki ergenlere oranla daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Annesi işçi olarak çalışan ergenlerin annesi diğer işte çalışan ve çalışmayanlara oranla daha fazla güvenli, babası çalışmayan ergenlerin diğer işlerde çalışanlara göre daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Aileleri 4001-6000 TL. gelir elde eden ergenlerin daha düşük ve daha yüksek aile geliri olan ergenlere oranla daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Erkeklerin benlik algılarının kızlara oranla daha olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bağlanma Stilleri, Benlik Algısı, Ergenlik

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ATTACHMENT STYLES AND SELF- PERCEPTION OF ADOLESCENTS

In this research, the relationship between the attachment styles and self-perception of high school students were investigated. The sample of the study was consisted of 450 students at high schools in Şişli district of İstanbul. The data of the study, collected through the Personal Information Form prepared by the researcher, Relationship Scales Questionnaire (RSQ) and Social Comparison Scale (SCS). Data were analyzed by using SPSS 24.0 package program.

According to the findings of the research the following findings were obtained; It was found that there was a low positive correlation between secure attachment style and positive self-perception. It was found that boys have more secure attachment style than girls and girls have more fearful attachment style than boys. 18-year-old adolescents were more secure than other ages, and adolescents aged 15 years were more obsessed than other ages and 17-year-old adolescents had more indifferent attachment styles than other ages. 10. the adolescents studying in the classroom have more obsessive than the adolescents in the other classes and the 12th grade have more indifferent attachment styles than the adolescents in other classes. The mother of the adolescents working as her mother was more secure than the other ones who work and did not work, and the adolescents whose father did not work had more obsessive attachment style than those who work in other jobs. Adolescents with a family income of 4001-6000 TL. have more secure attachment styles than adolescents with lower and higher family income. Boy's self-perceptions were found to be more positive than girls.

Key words: Attachment Styles, Self-Perception, Adolescent

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR	XV
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU.....	1
1.2. AMAÇ/PROBLEM/ALT PROBLEMLER	4
1.3. ÖNEM.....	5
1.4. SAYILTILAR	6
1.5. SINIRLILIKLAR.....	6
1.6. TANIMLAR.....	6
BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE /ALANYAZIN VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Ergenlik.....	8
2.1.1. Ergenlikte Temel Gelişim Görevleri.....	11
2.1.2. Ergenlikte Psikolojik Gelişimin Boyutları.....	13
2.1.2.1. Ergenlikte Bedensel ve Cinsel Gelişim.....	13
2.1.2.2. Ergenlikte Bilişsel Gelişim.....	15
2.1.2.3. Ergenlikte Kişilik Gelişimi.....	17
2.1.2.4. Ergenlikte Sosyal Gelişim.....	20
2.1.2.5. Ergenlikte Ahlaki Gelişim.....	23
2.2. Bağlanma	27
2.2.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı	28
2.2.2. Bağlanma Davranışı ve Etolojik Kökenleri.....	30
2.2.3. İçsel Çalışan Modeller.....	32

2.2.4. Bağlanma Stilleri ve Farklı Modeller.....	33
2.2.4.1. Ainsworth'un Üçlü Bağlanma Modeli.....	33
2.2.4.2. Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli.....	36
2.2.4.3. Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	36
2.2.5. Gelişimsel Dönemlere Göre Bağlanma.....	38
2.2.5.1. Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma.....	39
2.2.5.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma.....	41
2.2.5.3. Yetişkinlik Döneminde Bağlanma.....	42
2.3. Benlik	44
2.3.1. Benlik Algısı	47
2.3.2. Benlik Algısı ve Farklı Kuramsal Yaklaşımlar.....	49
2.3.3. Benlik Algısının Gelişimi.....	59
2.3.4. Benlik Algısını Etkileyen Faktörler.....	63
2.4. Konu İle İlgili Bazı Araştırmalar.....	66
2.4.1. Bağlanma Stilleri İle İlgili Araştırmalar.....	66
2.4.1.1. Yurtiçi Araştırmalar.....	66
2.4.1.2. Yurtdışı Araştırmalar.....	70
2.4.2. Benlik Algısı İle İlgili Araştırmalar.....	73
2.4.2.1. Yurtiçi Araştırmalar.....	73
2.4.2.2. Yurtdışı Araştırmalar.....	76
BÖLÜM III. YÖNTEM.....	80
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	80
3.1. EVREN/ÖRNEKLEM/ÇALIŞMA GRUBU.....	80
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	80
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	81
3.3.2. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA).....	81
3.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ).....	82
3.3.4. Veri Toplama Araçlarının Güvenirliği	83
3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	84
BÖLÜM IV. BULGULAR	85
4.1. Ergenlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımları.....	85
4.1.1. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	85

4.1.2.	Ergenlerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımları	85
4.1.3.	Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımları	86
4.1.4.	Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	86
4.1.5.	Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	87
4.1.6.	Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları	87
4.1.7.	Ergenlerin Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları....	88
4.1.8.	Ergenlerin Aile Gelir Durumlarına Göre Dağılımları	88
4.2.	Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları	89
4.2.1.	Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin İstatistiksel Dağılımları.....	89
4.2.2.	Ergenlerin Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları.....	90
4.3.	Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Benlik Algıları Arasında İlişki Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	92
4.4.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	93
4.5.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	94
4.6.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular ...	97
4.7.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular ...	99
4.8.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	100
4.9.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular ...	100
4.10.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular ...	102
4.11.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular...	105
4.12.	Ergenlerin Benlik Algılarında Cinsiyet Açısından	

Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	106
4.13. Ergenlerin Benlik Algılarında Yaş Açısından	
Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	107
4.14. Ergenlerin Benlik Algılarında Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından	
Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	108
4.15. Ergenlerin Benlik Algılarında Annelerinin Çalışma Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular....	108
4.16. Ergenlerin Benlik Algılarında Babalarının Çalışma Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	109
4.17. Ergenlerin Benlik Algılarında Ailelerinin Aylık Gelir Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular	110
BÖLÜM V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	111
5.1. Tartışma	111
5.1.1. Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Benlik Algıları Arasında İlişki	
Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	111
5.1.2. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Cinsiyet Açısından Farklılık	
Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	113
5.1.3. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Açısından Farklılık Olup	
Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	115
5.1.4. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Öğrenim Gördükleri Sınıf	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	116
5.1.5. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Eğitim Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	118
5.1.6. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Eğitim Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	119
5.1.7. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Çalışma Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	119
5.1.8. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Çalışma Durumu	
Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	120

5.1.9. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	121
5.1.10. Ergenlerin Benlik Algılarında Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	123
5.1.11. Ergenlerin Benlik Algılarında Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	125
5.1.12. Ergenlerin Benlik Algılarında Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	126
5.1.13. Ergenlerin Benlik Algılarında Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	127
5.1.14. Ergenlerin Benlik Algılarında Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma ...	127
5.1.15. Ergenlerin Benlik Algılarında Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma	127
5.2. Sonuç	129
5.3. Öneriler	131
KAYNAKLAR.....	134
EKLER.....	152
ÖZGEÇMİŞ.....	161

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	İlişki Ölçekleri Anketi ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları	83
Tablo 2.	Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	85
Tablo 3.	Ergenlerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımları	85
Tablo 4.	Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımları	86
Tablo 5.	Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	86
Tablo 6.	Ergenlerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları	87
Tablo 7.	Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları	88
Tablo 8.	Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları.....	88
Tablo 9.	Ergenlerin Aile Gelir Durumlarına Göre Dağılımları	89
Tablo 10.	Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin İstatistiksel Dağılımları.....	90
Tablo 11.	Ergenlerin Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları.....	91
Tablo 12.	Ergenlerin Olumlu/Olumsuz Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları	92
Tablo 13.	Bağlanma Stilleri ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkiyi Anlamaya Yönelik Pearson Korelasyon Katsayıları.....	92
Tablo 14.	Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin T-testi Sonuçları.....	94
Tablo 15.	Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	95
Tablo 16.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Grupları Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları.....	96
Tablo 17.	Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Anova Testi Sonuçları.....	97

Tablo 18.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Sınıf Grupları Arası Farklılıklara İlişkin Post-Hoc Fark Test sonuçları.....	98
Tablo 19.	Ergenlerin Anne Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	99
Tablo 20.	Ergenlerin Baba Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	100
Tablo 21.	Ergenlerin Anne Çalışma Durumlarına Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları	101
Tablo 22.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Anne Çalışma Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları.....	102
Tablo 23.	Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	103
Tablo 24.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Baba Çalışma Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları.....	104
Tablo 25.	Ergenlerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	105
Tablo 26.	Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları.....	106
Tablo 27.	Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	107
Tablo 28.	Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	107
Tablo 29.	Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	108
Tablo 30.	Ergenlerin Anne Çalışma Durumlarına Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	109
Tablo 31.	Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları.....	109
Tablo 32.	Ergenlerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Benlik Algıları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları	110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.	Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Evreleri	26
Şekil 2.	Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli.....	38
Şekil 3.	Benlik Kavramının Öğeleri ve Tanımları	46

KISALTMALAR

İÖA : İlişki Ölçekleri Anketi

SKÖ : Sosyal Karşılaştırma Ölçeği

PDR : Psikolojik Danışma ve Rehberlik

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal bir canlı türü olan insan için iletişim kurmak ve diğer insanlarla temas halinde olmak yani sosyalleşmek hayati önem taşımaktadır (Kağıtçıbaşı, 2008). Daha doğduğu andan itibaren insan yavrusu, diğer canlı türlerinden farklı olarak bakıma muhtaç ve çevresindeki insanların yardımına bağımlıdır. Başka bir deyişle insanın hayatta kalabilmesi ve yaşamına devam edebilmesi için en önemli koşullardan birisi ilişki kurmaktır. Bu ilişki kurma ihtiyacı, daha temel ve açık bir ifade ile güven arayışı, duygusal bir boyut kazandığında ise bağlanma kavramı ortaya çıkar (Bilgin, 2001).

Alanla ilgili literatür incelendiğinde, bebeğin, annesi veya temel bakımını veren kişi ile kurduğu ilk bağın, bağlanma olarak tanımlandığı görülmektedir. Bebeklik döneminde temeli atılan bağlanma ilişkileri yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerini de etkilemektedir (Bowlby, 1980; Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby'e (1969) göre; bebeklik döneminde ilişki, güven ya da güvensizlik temelinde oluşmaktadır. Benzer şekilde Erikson (2003) da, kişinin bütün hayatını kapsayan, her evrede yaşanan çatışmaların kişiliğin oluşmasında önemli yer tuttuğunu savunduğu psikososyal gelişim kuramı'nda temel güven kavramından bahseder. Psikososyal gelişim kuramı'nın sekiz evresinin ilki olan 0-2 yaş dönemini kapsayan evresi, temel güvene karşı güvensizliktir. Erikson'a göre bebek bu evreyi ilişkilerinde güven ya da güvensizlik bağları oluşturarak tamamlar. Ericson, sağlıklı bir şekilde temel gereksinimleri karşılanan bebeğin güven duygusuyla, temel gereksinimleri yeterli düzeyde karşılanmayan bebeğin ise güvensizlik duygusuyla yaşadığını ileri sürmektedir. Bu durumda bebek ilerleyen evrelerde de ilişkilerini bebeklik döneminde oluşturduğu bu algıya göre şekillendirir (Erikson, 1984, akt. Arslan, 2008).

Ericson'a (1968) göre temel güven kavramı diğer insanlara duyulan güven duygusuyla beraber kişinin kendisine duyduğu güveni de ifade etmektedir (Akt. Arslan, 2008). Bu durumda bebeklik döneminde oluşan güven veya güvensizlik duygusuna göre benlik algısının da biçimlendiği söylenebilir. Diğer bir deyişle annenin ya da bebeğe temel bakım veren kişinin anahtar rolü üstlendiği bu bağ,

bebeğin diğer insanlara karşı güven ve aynı zamanda kendine yönelik özgüven duygusunun da gelişmesini sağlamaktadır.

Yaşamın ilerleyen dönemlerinde kurulan yakın ilişkilerin sağlamlık derecesi bebeklik dönemindeki yakın ilişki deneyiminden kazanılan güven duygusu ile biçimlenir (Dereboy, 1993, akt. Arslan, 2008). Kurulacak olan ilk ilişkilerin, gelecekte kurulacak olan duygusal ilişkileri etkilediği bilinmektedir (Ainsworth, 1979). Başka bir deyişle yaşamın ilerleyen dönemlerinde kurulacak ilişkilerin yapısı, erken çocukluk döneminde şekillenen bağlanma stilleri ve ilişki kurma dinamiklerinin bir yansımasıdır.

Bir çocuk, yaşamının erken dönemlerini sevgi ve güven ortamında geçirdiyse kendini sevmeye değer ve güvenilir bir insan olarak kabul eder. Ancak çocuğun bu temel ihtiyacı giderilmediyse, çocuğun kendisi ile ilgili algısı da bu durumdan olumsuz yönde etkilenir. Bu durumda çocuk kendisini sevmeye layık olmayan biri olarak kabul eder (Burger, 2006). Ebeveyni tarafından reddedilmiş veya ihmal edilmiş olan bir çocuk, temel güven duygusunu yeterince deneyimleyemediği için hiç kimse tarafından istenmediğine inanacak ve kendilik algısını da bu doğrultuda geliştirecektir (Thompson, 2006). Dolayısı ile bu ilk bağm güven veya güvensizlik temelinde kurulmasının, bir bireyin kişilik gelişimi ve benlik algısı açısından da oldukça önem arz ettiği söylenebilir.

Bowlby'nin bağlanma kuramı, ebeveyn bakımının niteliğinin ne kadar önemli olduğuna, annesi ya da bakım vereni ile çocuk arasındaki bağlanmanın, sonraki gelişim üzerindeki etkilerine odaklanır. Temelde bebeğin annesi veya bakım vereni ile kurduğu bağm niteliğinin, kişinin güven duygusunu, benlik algısını ve zincirleme bir şekilde sosyal ilişkilerinin kalitesini de etkilediği söylenebilir. Literatürdeki geniş çaplı araştırmalar annenin bebeğine karşı tutumu ve güvenli bağlanma arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar annenin veya bakım verenin bebeğine karşı duyarlı tutumunun güvenli bağlanma stilinin oluşumunda etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Thompson, 2006).

Bir bebeğin ilk karşılaştığı sosyal çevre aile kurumudur. Aile, çocuğun kimliğini kazandığı, ailenin ve toplumun değerlerini öğrendiği bir ortamdır (Özdal ve Aral, 2005, akt. Karkuş, Kırılıoğlu, Başer, Batı, 2013). Dolayısı ile bağlanmanın

gerçekleştirdiği ilk ortamın da normal koşullar altında aile olması beklenir. Bowlby (1969), kuramında bağlanmanın 0-3 yaş arasındaki dönemde gerçekleştiğinden ve bebeğin ilk bağlanma nesnesinin annesi veya temel bakım veren kişi olduğundan bahseder. Ayrıca Bowlby içsel çalışan modeller olarak adlandırdığı bir sistemden de söz eder. İçsel çalışan modeller temel bakım veren kişinin bebeğe duyarlılığına bağlı olarak bebeğin zihninde depolanan imgeler modellerdir. İçsel çalışmam modeller benlik modeli ve başkaları modeli olmak üzere iki grupta toplanır. Benlik modeli kişinin kendisine yönelik algılarını, başkaları modeli ise diğer insanlara yönelik algıları ifade eder. İhtiyaç durumunda bebeğe yeterli yakınlık, güven ve destek sağlanırsa olumlu bir model, bu koşullar sağlanamazsa olumsuz bir model gelişmektedir (Bowlby, 1973). Başka bir deyişle bağlanma olgusunun benlik algısının gelişmesinde önemli temel bir rol oynadığı ve bağlanma ile benlik algısı arasında bir bağlantı olduğu ifade edilebilir.

Ergenlik döneminden önce çocuk bakıma muhtaç olduğu ve anne ya da temel bakım veren kişi güvenli üs konumunda olduğu için, ilişki tek yönlü olarak yaşanır. Yaş ilerleyip çocuk ergenlik dönemine geldiğinde bu durum değişime uğrar ve ergen de başkaları için güvenli üs olma konumuna geldiğinden ilişki çift yönlü olarak yaşanmaya başlar (Allen ve Land, 1999; akt., Ekşim, 2016).

Diğer taraftan ergenlikte, bağlanma nesnesi olan ebeveynlerinden uzaklaşma görülürken, yaşlılarla olan ilişkilerdeki yakınlık önem kazanır. Ergenlik döneminde ergenlerin ebeveynlerinden bağımsız özerk bir birey olmaları ve aynı zamanda bağlanma nesnelere ile kurmuş oldukları bağları sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri, en temel iki görevidir. Ergen ve ebeveynleri arasında yaşanan çatışmalar bu iki görevin yaratmış olduğu kutupluluğun çelişkisinden kaynaklanır (Bee ve Boyd, 2009). Yani bağlanma olgusu ergenlik döneminde farklı bir boyut kazanmaktadır.

Birçok psikolog, araştırmacı ve kuramcı kişilik, benlik gelişiminde ergenlik döneminin önemine vurgu yapmaktadır. Bu dönem kişi için biyolojik, psikolojik ve duygusal anlamda büyük bir dönüşümün yaşandığı bir geçiş evresidir. Erinlikle birlikte hormonal salgının hızlanması kişinin bedensel gelişimini etkilerken aynı zamanda hem bilişsel, hem de duygusal gelişim süreçlerinde önemli değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Ergenlikte benlik gelişiminin de önem kazandığı bilinmektedir (Yörükoğlu, 2000). Bununla beraber ergenin yetiştiği aile ortamı,

sosyal çevre ve akran ilişkileri de göz önüne alındığında ergen için çalkantılı bir süreç kendini gösterir (Steinberg, 2007).

Dolayısı ile yukarıdaki bilgiler ışığında bağlanma olgusunun, zaten başlı başına kişilik ve benlik gelişimi açısından karmaşık bir süreç olan ergenlik döneminde önemli ve ayrı bir yeri olduğu söylenebilir. Bebeklikteki bağlanma modelinin ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki ilişkileri etkilediği düşünüldüğünde, bu ve benzeri araştırmaların yapılması gençlere, ebeveynlere ve eğitimcilere farkındalık sağlama ve iletişim-ilişki becerilerini geliştirme yönünde destek olabilir. Özellikle benlik algısı ve akran ilişkilerinin öne çıktığı ergenlikte, gençlerin kendilerine yönelik algılarının bilincine varması, özgüvenli bir biçimde ilişki kurma becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar, gençlerin birer yetişkin olduklarında sağlıklı bağlar kurabilmeleri ve ileride sağlıklı bağlar kurabilen çocuklar yetiştirebilmeleri açısından farkındalık sağlayabilir. Ayrıca bu yönde yapılacak araştırmalar gençlerin benlik algılarının pozitif yönde iyiye gidişine, sosyal becerilerinin olumlu yönde gelişimine ve toplum içinde sağlıklı bağlar oluşturabilen ve bu bağları sürdürebilen bireyler olmaları yönünde destek olabilir.

1.2. Amaç, Problem ve Alt Problemler

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ayrıca araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algılarının çeşitli değişkenler açısından da incelenmesi amaçlanmıştır. Ergenlerin bağlanma stilleri ile benlik algıları arasında ilişki olup olmadığı sorusu, araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Araştırma problemi, çeşitli değişkenler göz önünde bulundurularak aşağıdaki alt problemler çerçevesinde incelenmiştir.

1. Ergenlerin bağlanma stilleri nasıldır?
2. Ergenlerin Benlik algıları nasıldır?
3. Ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasında ilişki var mıdır?
4. Ergenlerin bağlanma stilleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
5. Ergenlerin bağlanma stilleri yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?

6. Ergenlerin bağlanma stilleri öğrenim gördükleri sınıfa göre farklılık göstermekte midir?
7. Ergenlerin bağlanma stilleri annelerinin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
8. Ergenlerin bağlanma stilleri babalarının eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
9. Ergenlerin bağlanma stilleri annelerinin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
10. Ergenlerin bağlanma stilleri babalarının çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
11. Ergenlerin bağlanma stilleri ailelerinin aylık gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
12. Ergenlerin benlik algıları cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?
13. Ergenlerin benlik algıları yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?
14. Ergenlerin benlik algıları öğrenim gördükleri sınıfa göre farklılık göstermekte midir?
15. Ergenlerin benlik algıları annelerinin eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
16. Ergenlerin benlik algıları babalarının eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
17. Ergenlerin benlik algıları annelerinin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
18. Ergenlerin benlik algıları babalarının çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
19. Ergenlerin benlik algıları ailelerinin aylık gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Her canlı doğduğu andan itibaren hayatta kalabilme dürtüsü ile güvенеbileceği başka bir canlı ile bağ kurma ihtiyacı içindedir. Bazı canlı türleri doğar doğmaz bağımsızlaşabilmektedir ancak insan, diğer canlı türleri arasında doğduğu andan itibaren en çok bakıma muhtaç olan canlı türüdür. Anne veya temel bakım veren ile kurulan ilk bağ, temelde kişinin ilk ilişki biçimini şekillendirir.

Temelde olaşan bu ilk ilişki biçimi psikoloji literatüründe bağlanma stili olarak bilinmektedir. Bağlanma stilinin ilerleyen dönemlerinde de ilişkilerde tekrar etme eğiliminde olduğu görülmektedir. Ayrıca kişinin kendisine yönelik bakış açısını etkilediği ve benlik algısını da şekillendirdiği düşünülmektedir. İlk yıllardan itibaren oluşan bağlanma stillerinin daha sonraki yıllarda kurulan ilişkileri ve benlik algısını etkilediği göz önüne alındığında, kişilik gelişiminde kritik öneme sahip olan ergenlik dönemindeki gençlerin bağlanma stillerini ve benlik algılarını etkileyen etmenlerin bilinmesinin, alanda çalışan uygulamacılara, araştırmacılara, öğretmen-rehber öğretmenlere ve velilere ayrıca alanda bu yönde ileride yapılacak olan araştırmalara da katkı sağlayıcı nitelikte veriler sunacaktır.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan ergenlerin kişisel bilgi formu ve ölçme araçlarını içtenlikle, doğru ve yansız olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'nin bağlanma stillerini, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)'nin benlik algısını ölçtüğü varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmada incelenen “Bağlanma Stilleri” İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ‘ne verilen yanıtlarla ve “Benlik Algıları” Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)’ne verilen yanıtlarla sınırlıdır.

Bu araştırma yalnızca İstanbul ili Şişli ilçesi’ndeki MEB’na bağlı olarak hizmet veren anadolu liselerinde 2018-19 öğretim yılında öğrenim görmekte olan 14-18 yaş arasındaki ergenlerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bağlanma: Bağlanma, temel güven duygusunun kazanılmasını sağlayan bebek ve annesi veya devamlı olarak temel bakımını veren kişi arasında kurulan ilk bağıdır (Budak, 2005).

Bağlanma Stili : Kişinin kendisine ve başkalarına dair olumlu veya olumsuz temsillere sahip olmasına göre yapılan bir sınıflandırmadır. Güvenli, kayıtsız,

saplantılı ve korkulu olmak üzere dört bağlanma stili vardır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Benlik: Benlik, kişinin kendisini başka insanlardan ve diğer her şeyden bağımsız, eşsiz bir bütün olarak duyumsaması ve bunun farkında olmasıdır (Budak, 2005).

Benlik algısı: Kişinin kendi kimliğine ilişkin bilinçli bilgisidir (Bahadır, 2002). Kişinin kendisine dair düşünce ve algılarını (Cüceloğlu 2004), beklentilerini, hedeflerini, inançlarını, değerlerini ve mizacını kapsar (Köknel, 2005).

Ergenlik: Ergenlik, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve psikolojik açıdan pek çok değişikliğin yaşandığı bir dönemdir. Kızlarda 11-13, erkeklerde ise 13-15 yaşlarında başlar. Bu dönem kızlarda 18, erkeklerde 20 yaşına kadar devam eder (Aydın, 2005).

BÖLÜM II : KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ergenlik

İnsanlar yaşam boyu sürekli olarak değişir ve gelişir. Ergenlik döneminin bu gelişim sürecinde belki de en önemli evrelerinden biri olduğu söylenebilir. Ergenlik, geçmişten günümüze pek çok şekilde tanımlanmıştır. Ancak çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasındaki süreci kapsayan ergenlik, bireysel, toplumsal ve kültürel koşullardan etkilendiği için tanımlanması zordur (Ekşi, 2011).

“Ergen” kelimesi, latince büyüme ve yetişkinliğe geçmek anlamlarına gelen “Adolescere” fiilinin kökünden türemiş olup batı literatüründe ergenleri tanımlamak için kullanılan “Adolecent” kelimesinin karşılığıdır. Yapısal olarak bu kelime bir durumu değil, bir süreci ifade etmektedir (Yavuzer, 2005). Ergenlik ise; Türk Dil Kurumu sözlüğünde: “*Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, buluşma ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik, ergenlik çağı*” olarak tanımlanmıştır.

Ergenlik dönemi ve ilgili sorunlar, yazılı tarihin başlarından bu yana ebeveyn, eğitimci, filozof ve sosyologların ilgisini çekmiş, gençlik döneminin bocalamalı ve fırtınalı bir süreç olduğuna dair birçok düşünce çok eskilerden günümüze değin ortaya atılmıştır. Örneğin; Sokrates gençlerin lüksü seven yapıda olduklarını, kötü ve otoriteye karşı küçümseyici davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Platon, gençlik sürecini ruhsal sarhoşluk olarak ifade ederken, Aristo da gençlerin değişken yapısından bahseder. Ona göre gençler, mantıktan yoksun, dürtüleri ile hareket eden, tutkularına yenik düşen, eleştirilere karşı kabulsüz yaratıklardır (Dacey ve Travers, 1996). İki bin beş yüz yıl öncesine ait bu görüşler günümüzün ergenlik tanımları ile benzerlik gösterse de, özellikle G. Stanley Hall’ın yazdığı ergenlere yönelik bilinen ilk bilimsel kitap olma niteliğini taşıyan “Adolescence” in 1904 yılında yayınlanışının ardından, ergenler üzerine yapılan çalışmaların da hızla artmaya başlaması sonucunda bugün ergenlere dair pek çok farklı bilgi elde edilmiştir (Ekşi, 1990).

Darwin’in evrim teorisinden etkilenen G. Stanley Hall, ergenliği yeniden doğum dönemi olarak tanımlamıştır. Ona göre bu dönemde kişi, insanlığın uygarlığa geçiş

sürecinde karşılaştığı sıkıntıları bireysel olarak tekrar yaşamaktadır. Kişi bu süreçte, tepkileri ve insani değerleri arasında yaşadığı çatışmanın yarattığı stresle karşı karşıya kalır. Bu sebeple Hall, ergenliğin fırtına ve stres dönemi olduğunu ifade etmiştir (Ekşi, 1990; Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992).

Psikoanalitik kuramın öncüsü olarak bilinen Freud'un kızı olan Anna Freud, 1930'lu yıllarda ergenlerin bencil olduklarından, kendilerini dünyanın merkezinde gördüklerinden ayrıca fedakar yapıda olduklarından bahsetmiştir. Ona göre bu dönemdeki genç, yalnızlığı sevip insanlardan kaçarken bir yandan da büyük bir arzu ile toplum içine girer. Hem bir lidere körü körüne boyun eğerken, diğer taraftan bütün lider ve yetişkinlere karşı çıkabilir. Özetle Anna Freud ergenlerin duygusal bakımdan dengesiz ve değişken olduğunu savunmuştur. Ona göre bu dönemdeki kişi bencillik-yardımseverlik, uyum-uyumsuzluk, çocukluk-ciddiyet, neşe-hüzün, itaat-isyan gibi ikilemler arasında kalıp bir kutuptan diğerine salınarak gider ve gelir (Ekşi, 2011).

Jung'a göre ergenlik fiziksel değişimle beraber bu değişime eşlik eden ruhsal devinimleri kapsamaktadır. Ona göre çocukluk çağının sonlanması ile genç, gerçek yaşam beklentileri ile baş etmeye çalışmaktadır (Geçtan, 2005).

Lewin, ergenleri "eşikteki yetişkin" olarak tanımlamıştır. Diğer yandan Piaget de ergenlik döneminin mesleki karar verme ve eş seçimi gibi konularda önemli bir dönüm noktası olduğunu savunmuştur (Günce, Ünlüoğlu, Gürkaynak, Zeytinoğlu, Çileli, Dönmez, Öner, ve Onur, 1985).

Fransız psikiyatrist ve psikanalist Françoise Dolto'nun fikirlerinden etkilenen Parman (1998), ergenliğin ikinci bir doğum olduğunu savunmuştur. Ergenliğin büyüme ve değişimi kapsayan bir süreç ve metamorfozik bir evre olduğunu ifade eder. Ona göre doğumun fetüs halinden bebekliğe geçişi gibi ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçiştir. Dolto'ya göre ergenler de bebekler kadar kırılgan ve dayanıksızdır. Onları kabuk değiştirmekte olan ıstakozlara benzemektedir. Kabuk değiştirme döneminde zayıf ve savunmasız olan ıstakozlar yara alırlarsa izini hayat boyu taşımaktadır. Yani ergenliği kişinin zayıf ve savunmasız olduğu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Parman 1998; akt., Dinçel, 2006).

Başka bir tanıma göre ise ergenlik fiziksel, sosyal ve zihinsel olgunlaşma dönemini ifade etmektedir (Gander ve Gardiner, 2010).

Bahadır (1994) ergenlik dönemi ile ilgili diğer tanımların farklı özelliklerinden yola çıkarak genel bir tanımlamayla varmıştır. Ona göre ergenlik, biyo-psiko-sosyal açıdan en önemli gelişmelerin yaşandığı, duygu, fikir ve tutumlara yönelik en kritik değişimlerin görüldüğü eylem ve tavırlarda çarpıcı bir şekilde bocalanan bir geçiş dönemidir (akt., Gürsu, 2011).

Özetlersek; öncelikle biyolojik değişikliklerle beraber psikolojik, bedensel, sosyal ve zihinsel gibi farklı birçok açıdan değişim ve gelişimin yaşandığı ergenlik birincil ve ikincil cinsiyet niteliklerinin de kazanıldığı bir dönemdir. Zihin kapasitesinin de belirgin bir şekilde gelişmesi ile beraber soyut düşünmenin de ortaya çıktığı ayrıca siyasal, ekonomik, kültürel, duygusal, sosyal ve ahlaki açılardan da değişimin yaşandığı ve sorumluluk bilincinin yükseldiği bir geçiş sürecidir (Steinberg, 2007).

Ergen gelişiminin üç niteliği bu dönemi özel ve önemli kılmaktadır. Bu nitelikler; erinliğin başlaması, ileri düşünme becerilerinin gelişimi (soyut düşünme) ve toplum içinde yeni roller edinme şeklinde sıralanmaktadır (Steinberg, 2007).

Araştırmacılar, ergenlik sürecinin sınırları konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bazıları süreci fizyolojik, coğrafi, sosyal ve finansal etkenlere göre kategorize ederken bazıları ise süreci yaşa göre gruplandırmaktadır (Bahadır, 2001; akt., Gürsu, 2011). UNESCO'nun tanımıyla ergen, öğrenim görmekte olan, yaşamını idame ettirebilmek için çalışmayan ve ayrı bir evi olmayan kişidir. UNESCO'ya göre bu dönem 15-25 yaş aralığını kapsamaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre ise bu dönem 12-25 yaş aralığını kapsar (Akt. Kulaksızoğlu, 1998). Kulaksızoğlu'na (1998) göre ergenlik 12-21 yaş aralığını kapsayan, fiziksel, sosyal ve zihinsel olgunlaşmayı da barındıran dönemdir. Atabek'e (2002) göre ise ne zaman tamamlanacağı kestirilemeyen bu değişimler, kişinin bağımsızlaştığı ve sosyal açıdan üretkenlik geliştirmesi ile sonlanmaktadır.

Ergenleri inceleyen sosyal bilimciler ergenlik dönemini üç farklı evreye ayırmaktadırlar. Bu evreler genel olarak; ilk ergenlik, orta ergenlik ve son ergenlik olarak sınıflanmaktadır. İlk ergenlik (erken ergenlik, erinlik, puberty) 10-13 yaş, orta

ergenlik 14-17 yaş ve son ergenlik ise 18-22 yaş aralığını kapsamaktadır (Steinberg, 2007). İlk ergenlik (erinlik) dönemi çoğunlukla tek bir olaydan ibaret gibi algılansa da gerçekte üreme yeteneğinin gelişimi ile zirveye varan bir dizi dönüm noktasının toplamından meydana gelmektedir. Bu dönemde cinsellik ve gelişim hormonları yükselişe geçerek bedenin iki önemli açıdan değişmesine zemin hazırlar. Bu değişimlerin biri, cinsel organların, diğeri ise; beyin, kemik, kas ve başka organların gelişimidir. Cinsel olgunlaşma ilk ergenlik dönemindeki en belirgin değişimdir (Bee ve Boyd, 2009). Orta ergenlikte genel olarak ebeveyn (otorite)'e karşı gelmek, yalnız olma, güçsüzlük, boşluk hissi, ümitsizlik, hüznün, karamsarlık vb. depresyon semptomları görülebilmektedir. Diğer taraftan bu dönemde sevginin aile bireylerinin dışında başkalarında aranması, ruhsal problemler, intihar eğilimi, depresyon, madde kullanımı, evden kaçış vb. davranışsal problemler de gelişebilmektedir. Cinsel rollerin belirgin hale gelmesi ve cinselliğe karşı aşırı ilgi, yaşlılarla özdeşleşme eğilimi, zihinsel gelişimin artması ile beraber soyut ve eleştirel düşünmenin güçlenmesi, karar verememe, dağınıklık, düzen içinde çalışmama, onaylanma ve sorumluluk arzusunun güçlenmesi ve kişilik sorunlarının sıklıkla görülmesi de bu dönemin ön planda olan özelliklerindedir (Bahadır, 2001; Ekşi, 2011; akt., Gürsu, 2011). Son ergenlik döneminde ise; bağımsızlık duygusunun artması ve aileden kopma, bunalım duygusu ve çelişkilerdeki azalma ile beraber olgunluk seviyesindeki artış ve istikrarın kalıcı hale gelmesi görülebilmektedir. Bu dönem kişisel tercihlerin ön plana çıktığı, ilgi ve becerilerin öncekine göre daha gerçekçi bir şekilde tanındığı ve kararların daha sağlıklı alındığı bir dönemdir. Ayrıca iletişim becerilerinde gelişim, uyumluluk ve denge kurma kapasitesinin artışı ile beraber hoşgörünün içselleşmesi, yaşamsal değerlerin ve yargıların sağlamlaşmaya başladığı bu dönemde gerçekçi bir kimlik duygusu gelişir. Ayrıca son ergenlik dönemi meslek ve eş seçimi gibi önemli adımlara hazırlık evresi olarak da görülmektedir (Arı, Üre ve Yılmaz, 1999; Bacanlı, 2005; Bahadır, 2001; Ekşi, 2011; Selçuk, 2004; Senemoğlu, 1997; Yeşilyaprak vd., 2004; akt., Gürsu, 2011).

2.1.1. Ergenlikte Temel Gelişim Görevleri

Havighurst (1972), büyümekte olan gencin bir sonraki gelişim evresine ulaşabilmesi için, gelişim sürecinin farklı aşamalarında başarılması gereken bazı görevler olduğunu savunmuş ve bu görevleri ‘‘Gelişimsel Görevler’’olarak tanımlamıştır (Çelik, 2007). Ona göre bu görevlerin başarılı bir şekilde tamamlanması psikolojik açıdan

huzur ve öz saygının gelişimini sağlarken bu görevlerin tamamlanmasındaki başarısızlık mutsuzlukla sonuçlanmaktadır. Berger vd. de (1999) bu görevleri tamamlamadaki gecikmenin, kişinin sosyal çevresinden aldığı onayla ilişkili olduğunu göstermiştir (Dinçel, 2006; Pinquart, Rainer, Silbereisen ve Wiesner, 2004). Gelişim görevlerini tamamlamadaki başarısızlık, toplum tarafından onaylanmadığı gibi ilerleyen aşamalarda yeni görevleri başarmada güçlük yaratabilmektedir (Çelik, 2007).

Tıpkı çocukluk dönemindeki gibi, ergenlikte de yerine getirilmesi gereken bazı gelişimsel görevler vardır. Bu gelişimsel görevlerde çoğunlukla sosyal çevrenin belirleyici olduğu bilinmektedir. Bununla beraber her toplumun ergenlerle ilgili farklı beklentileri olabilmektedir. Örneğin; ergenin bağımsızlaşması söz konusu olduğunda kültürel farklılıklar net bir biçimde görülmektedir. Bireyci toplumlar, gençleri kişisel kararlarını erken yaşlarda vermeleri ve bağımsızlaşmaları konusunda beklenti içinde olurken, kolektif toplumlarda ise ailenin kararları ön plandadır. Bu tür toplumlarda bağımsızlaşmaya yönelik beklenti daha geç yaşta olmasıdır (Şahin, Gökler, Şahin, Erkal, Araz, Batıgün, Gökler ve Yılmaz, 2003). Ergenler üzerine yapılan karşılaştırmalı araştırmalar, ergenlik niteliklerinin birbirine benzemekle beraber kültürel farklılıkların da olduğunu göstermektedir (Özbay, Şahin, Hınçal, G, Güngör, Öztürk, Mavili-Aktaş, Aybaş ve Göka, 1991).

Havighurst gelişimsel görevleri normal ve istenebilir gelişimsel süreçlerin toplumun beklentilerini ifade eden, yaşa özel hedefler olarak ele almıştır. Gelişimsel görevler, ergenlik dönemi gibi biyolojik değişimlerin ve yaşla ilişkili yukarıdaki örnekteki gibi kültürel beklentilerin etkilerine dayanmaktadır. Her ne kadar gelişimsel görevler detaylı bir biçimde formüleleştirilmemiş olsa da, ergenlerin eğitim görme, iş-eş seçimleri, aile kurmak vb. gelişimsel hedeflerine ayrıca karşı cinsle olgun ilişki geliştirmek, kişisel sorumluluk almak gibi başka kişilerin onlardan beklentilerine dair benzer görüşleri kapsamaktadır (Nurmi, 1991). Genel olarak kız ya da erkek ergenlerin on temel gelişim görevi aşağıda sıralanmıştır;

- 1) Her iki cinsten akranlarıyla yeni ve daha olgun ilişkilerde başarılı olmak
- 2) Erkek ve kadın toplumsal rolünü başarmak
- 3) Fiziksel görünüşünü kabul etmek ve bedenini etkili bir biçimde kullanmak
- 4) Anne-baba ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığını kazanmak

- 5) Ekonomik bağımsızlık güvencesini kazanmak
- 6) Bir meslek seçmek ve ona uygun hazırlanmak
- 7) Evlilik ve aile hayatı için hazırlanmak
- 8) Yurttaşlık yeterliliği için ihtiyaç duyulan zihinsel becerileri ve kavramları geliştirmek
- 9) Toplumsal olarak sorumlu davranışı istemek ve yerine getirmek
- 10) Davranışa rehber olması için bir değerler takımı ve bir etik sistem oluşturmak.

Bir anlamda bu on gelişim görevi, başarılı bir yetişkin yaşamı için ön koşul olarak görülmektedir (Çelik, 2007).

2.1.2. Ergenlikte Psikolojik Gelişimin Boyutları

Psikolojik gelişim; büyümenin ve gelişmenin bir sonucu olarak, davranışsal ve bilişsel süreçlerde meydana gelen zihinsel ve ruhsal durumların bütünü olarak ifade edilmektedir (Budak, 2000; Külahoğlu, 2004; akt., Gürsu, 2011). Bu tanımdan hareketle bu bölümde ergenlerin psikolojik gelişimi çok boyutlu bir şekilde ele alınarak incelenmiş, sırası ile ergenlikte fiziksel ve cinsel gelişim, bilişsel gelişim, kişilik gelişimi, sosyal gelişim, ahlaki gelişim ve duygusal gelişim süreçlerine yer verilmiştir.

2.1.2.1. Ergenlikte Bedensel ve Cinsel Gelişim

Ergenlik, kişinin biyolojik temelli olarak yetişkin boy ve kilosuna ulaşmasını, ayrıca fiziksel ve cinsel nitelikleri kazanmasını sağlayan bedensel değişimlerle başlayan bir süreçtir (Gander ve Gardiner, 2010). Ergenlik döneminde bedensel değişim psikolojik ve sosyal gelişimin tetikleyicisi olduğu için oldukça önemli bir olgudur (Kulaksızoğlu, 1998). Bedensel gelişim bu dönemde hem sosyal hem duygusal hem de zihinsel süreçlerin temelini oluşturur. Özetle; ergenlik, biyolojik değişikliklerle başlayıp fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişmelerle devam etmektedir (Yavuzer, 2005).

Ergenlik, buluş çağına giriş işaretleri ile başlamaktadır. Buluş çağına gelmek ya da buluşa ermek kişinin üreme yeteneğini kazanmış olması anlamına gelmektedir. Buluş çağına gelmiş kişinin bedensel yapısında hızlı değişimler meydana gelmekte, zihinsel yapısında ve ilgi alanlarında da gelişmeler görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Bedensel değişim cinsel salgı bezlerinden salgılanan hormonların kanda yükselmesi ile

başlamaktadır. Bu sürecin ilk adımı beyindeki hipofiz bezinin uyarılması sonucunda erkeklerde testosteron, kızlarda ise östrojen hormonun yüksek düzeyde salgılanmasıdır (Cüceloğlu, 2004). Bu şekilde kadın ve erkek olmaya dair bedensel özelliklerin gelişmesine yönelik süreç öncelik kazanarak hızlanmaya başlar (Köknel, 2001).

Buluğ çağının başlangıcı genetik, çevresel ve bireysel faktörlerden etkilendiği için farklılıklar göstermektedir. Ancak genel olarak kızlar için buluşa ermenin 11-13 yaş, erkekler için ise 13-15 yaş aralığında gerçekleştiği kabul edilmektedir. Kızlardaki bedensel değişimler her ne kadar erkeklerden iki yıl önce başlasa da her iki cinsin de bedensel olgunluğa ulaşması hemen hemen aynı yaşları bulmaktadır (Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992). Buluş çağının başlaması ile beraber kız ve erkek gençlerin cinsel kimliğini ve cinsel yaşamını şekillendirecek olan birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri görülür (Köknel, 2001). Erkeklerde testisler ve penis, kızlarda ise yumurtalık, rahim ve vajina gibi üreme organlarının değişmesi birincil cinsiyet özellikleri olarak ifade edilmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Kızların buluşa ermesinin en belirgin özelliği adet kanaması olarak kabul edilir. İlk adet kanamasının ardından ortalama bir yıl sonrasında ise yumurta üretimi başlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1998; Özbay ve Öztürk, 1992). Erkeklerde ise buluş çağının en önemli göstergesi prostat bezindeki gelişim ve üreme organlarındaki olgunlaşma sonucunda yaşanan ilk gece boşalmalarıdır (Kulaksızoğlu, 1998). İkincil cinsiyet özellikleri ise erkeklerde sesin kalınlaşması, sakallanma, kızlarda göğüslerin büyümesi, her iki cinsin de bedenlerinde tüylenmelerin artması ve beden yapısında olan değişimleri kapsamaktadır (Bee ve Boyd, 2009).

Kızlarda 11-14, erkeklerde ise 13-16 yaş aralığı boy uzamanın en hızlı olduğu dönemlerdir. Her iki cinsten de yağ bezlerindeki aktivitenin artışı sivilcelenmeye neden olabilmektedir. Erkeklerde kas yoğunluğu artarken kızlarda ise yağ dokusunda artma görülür. Kilo artışı ve boyun uzaması paralel olarak ilerler (Özbay ve Öztürk, 1992, Yavuzer, 2005). Bedenin uzamasını takiben enine büyüme hızlanır. Kalça, omuzlar ve göğüs kemikleri genişler. Kollar ve bacakların uzaması durur ancak gövde bir süre daha uzamayı sürdürür. Bu durum ergenliğin son aşamalarındaki boy uzamasının sebebidir. Bu dönemde kafa yapısında net bir büyüme görülmez ancak yüz kemiklerinin büyümesi, çenenin uzaması ve kalınlaşması sonucunda görünüm hızlıca değişir (Gander

ve Gardiner, 2010). Gırtlığın büyümesi hem kızların hem de erkeklerin ses tonunda kalınlaşmaya ve olgunlaşmaya neden olur (Özbay ve Öztürk, 1992, Yavuzer, 2005).

Gencin cinsel açıdan içinde bulunduğu bedensel değişimler uyum sorunları yaşamasına neden olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Erken olgunlaşan erkekler geç olgunlaşanlara oranla daha sağlam bir kas koordinasyonuna sahip olmaktadır. Bu da ergenin etrafına karşı saygınlığının artması ile sonuçlanır. Bu özellikleri onları karşı cins için de çekici hale getirebilmekte, hem cinsleri tarafından da daha güven veren bir kişi olarak algılanmalarına zemin hazırlamaktadır. Geç olgunlaşan erkekler ise diğerlerine oranla daha zayıf bedensel performans sergileyebildikleri için çevreleri tarafından daha az kabul edilirler (İnanç vd., 2004). Kızlarda ise durum tam tersine olacak şekildedir. Erken olgunlaşan kızların grup için çekicilikleri azalmaktadır. Kızların erken olgunlaşma sürecine adapte olmaya çalışmaları sıkıntılı ve içedönük bir şekilde olabilmektedir. Yapılan araştırmalar geç olgunlaşan kızların daha iyi uyum gösterdiklerini ortaya koymuştur. Dolayısı ile geç olgunlaşan erkekler ve erken olgunlaşan kızların uyum sıkıntıları yaşadıkları söylenebilir (Ceyhan, 2002; akt., Dinç, 2010). 18-20 yaşlarında hem kızlar hem de erkekler için bedensel ve cinsel açıdan gelişim tamamlandığı ifade edilmektedir (Özbay ve Öztürk, 1992).

2.1.2.2. Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Bedensel ve cinsel değişikliklerle beraber ergenlik dönemindeki gençlerin bilişsel yetenekleri de değişime uğramaktadır (Gander ve Gardiner, 2010). Bilişsel gelişim kişideki akıl yürütme, düşünme, dil ve hafızaya dair gelişimleri kapsamaktadır (Küçükkaragöz, 2004; Siyez, 2009; akt., Gürsu, 2011). Ergenlikte bilişsel gelişim oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni ergenlik sürecindeki kişinin bu dönemde yetişkin düşüncelerine has bilişsel beceriler kazanmasıdır. Bilişsel gelişim gencin sadece kendisini, ailesini, yaşantılarını, akranlarını ve öğretmenlerini değil, dünyaya dair bakışını da uzun vadeli bir şekilde etkilemektedir (Gander ve Gardiner, 2010).

Çocukların ve ergenlerin bilişsel gelişim sürecini sistematik bir şekilde ilk olarak inceleyen kişi Jean Piaget olmuştur. Ergenlerin bilişsel gelişim sürecine dair bilgilerin büyük bir bölümü Piaget'in bilişsel gelişim kuramından gelmektedir (Dinçel, 2006). Piaget'e göre çocukların zihinsel yapısı yetişkin kişilerden niteliksel olarak farklıdır ve dünyayı yetişkinlerden farklı olarak algılamaktadırlar. Ona göre zihinsel yapılar ve zeka

yaşa bağı olarak gelişen olgulardır. Bu olgunlaşma doğumdan ergenliğin sonuna dek sürmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre zihinsel gelişim doğumdan itibaren ergenliğin sonuna kadar dört aşamalı olarak gelişmektedir. Bu dört aşamanın ilki olan duyusal motor dönem doğumdan 18. aya kadar devam eder, bebek çevresinde eylemde bulunabilmek için duyusal motor (refleks) becerilerini kullanmaktadır. İkinci aşama işlem öncesi olarak tanımlanır ve bu aşama 18. aydan 6 yaşına kadar sürmektedir. Sembollerin kullanılmaya başlaması bu dönemin en öne çıkan özelliği olarak bilinmektedir. Üçüncü aşama 6-12 yaş aralığını kapsayan somut işlemler dönemidir. Bu dönemde çocuk mantıksal düşünebilme becerisini geliştirmeye başlar ancak soyut düşünebilme becerisinden yoksundur. Son aşama ise formel (soyut) işlemler olarak tanımlanan dönemdir. Bu süreçte ergenlikle beraber çocukta soyut işlem becerileri ortaya çıkmaktadır (Bee ve Boyd, 2009). Soyut düşünme; olayların sebeplerini araştırmaya yönelik düşünce şeklidir. Bu tür düşünce şekli varsayımsal (hipotetik) olasılıkları, mantıksal analiz becerilerini ve eylemde bulunmadan önce çıkarımlar yapabilme kapasitesini barındırır. Deneme yanılma metodu yerine problem çözme aşamasında sistematik bir yaklaşım kullanılır (Özbay ve Öztürk, 1992). Çocuk bu dönemde objelerin yanı sıra düşünceleri ve varsayımsal olguları da manipüle edip örgütleyebilmektedir (Bee ve Boyd, 2009). Ergenlik düşünsel açıdan düşünme, kuram geliştirme ve olasılıkları görebilme dönemi olarak da ifade edilmektedir. Farklı açılardan görebilme becerisi ergene düşünsel esneklik sağlar (Yavuzer, 2005). Ergen deyimlerin, atasözlerinin sözcük anlamlarının ardında başka bir anlam taşıdığını bilir ve ima edilenleri, benzetmeleri algılayabilir. Bir metnin ana düşüncesini rahatlıkla çözebilir (Kulaksızoğlu, 1998). Ergenlerin gelecek için planlar yapabilmesi, kendi davranışlarına dair eleştiride bulunabilmesi, değerler sistemini oluşturabilmesi ve kendisini tanıyıp kabul edebilmesi için soyut düşünebilme becerisini kazanmış olması gerekmektedir. Piaget'e göre soyut işlemler diğer kişilerle işbirliği sonucunda oluşmaktadır. Fikir alışverişinde bulunma ve tartışmalar gencin hayatında önemli bir yere sahip olmaya başlamaktadır (Yavuzer, 2005).

Ergenlerin yeni keşfettikleri bu geleceğe yönelik bakış açısı ve karışık problemlere alternatif çözümler getirebilme becerisi, onların yaşamlarında derin değişiklikler olmasını sağlar (Gander ve Gardiner, 2010). Kendileri, dünya ve varoluşsal

nedenler üzerine düşünüp, kuralları sorgulayıp, kuralların ardında yatan mantık üzerine tartışabilirler. Bu süreçte ergenlerin yeni akıl yürütme becerileri ile kuralları, genel ahlaki değerleri sorgulamaya başlamaları beraberinde ailelerin de endişelenmeye başlamalarına zemin hazırlar ve bu durum büyük tartışmalar yaşanmasına neden olabilmektedir. İdeal ebeveynin nasıl olması gerektiğine dair düşünmeye ve karşılaştırmalar yapmaya başlamaları da ergen ve anne-baba arasındaki ilişkinin daha da gerginleşmesine sebep olabilmektedir (Özbay ve Öztürk, 1992). Elkind'e (1987) göre bu değişimler ergende ego benmerkezciliğinin farklı bir şeklini başlatmaktadır ki; ergenler sanki sahnedeymiş ve kendilerini izlemekte olan seyirciler varmış gibi davranışlarda bulunur, başkalarının düşüncelerinin kendilerine yönelmiş olduğu inancı ile hareket ederler. Ona göre her ne kadar benmerkezcilik bilişsel gelişimin olumsuz bir yönüye de bu döneme has farklı duygusal tepkileri açığa çıkarma açısından yarar sağlamaktadır. Benmerkezcilik özelliği bilişsel yapı ve kişilik dinamiğinin ilişkilendirilmesi için gereklilik arz eder (Siyez, 2009; akt., Gürsu, 2011).

Ergenlik döneminde bilişsel gelişimdeki bir diğer değişiklik de dikkat etme becerisindeki gelişim ve seçici dikkatin daha iyi bir şekilde kullanılabilmesidir. Dikkat etme becerisindeki gelişim, konsantrasyon, odaklanma, okuduğunu anlama ve karışık problemleri çözebilmeyi kolaylaştırıcı etki sağlamaktadır. Bilişsel gelişimle paralel olarak insanlara ve olaylara yönelik izlenimler farklılaşmaya başlar ve başkalarına dair duygu ve inançları yorumlamada artış olur, ergen yargılamalarda bulunmaya başlar (Steinberg, 2007).

2.1.2.3. Ergenlikte Kişilik Gelişimi

Kişilik, bir insanı diğerlerinden farklı kılan niteliklerin bütünü, çevreye uyum sağlayabilmesi için geliştirdiği davranış biçimini ifade eden bir kavramdır (Yörükoğlu, 2000). Kişilik kavramı insanın sosyal ve psikolojik tepkilerinin tümü olarak tanımlanmaktadır. Kişinin kendisine has belirgin bir özelliğe sahip olması durumunu veya kişiyi diğerlerinden ayıran bütün özellikleri ifade eder (Kulaksızoğlu, 1998).

Kişiliğin çekirdek yapısı hayatın ilk yıllarında kişinin çevresi ile sürekli etkileşimi ve uyumu sonucunda oluşur. Altı yaşlarında ana hatları belirginleşmeye başlayan kişiliğin son haline gelmesi ergenlik sürecinin sonlarını bulmaktadır.

Biçimlenmesi uzun bir süreci kapsadığı için kişilik kolaylıkla değişmez (Yörükoğlu, 2000).

Kişinin kendisine dair farkındalık geliştirmesi ve kendi niteliklerini tanıması, kişilik gelişiminde önemli rol oynar. Kişinin kendi nitelikleri ile ilgili fikir sahibi olması ve bu niteliklerin düşünceler, değerler ve davranışlar açısından tutarlı ve sürekli hale gelmesi durumu, ergenlik döneminde artarak öne çıkmaktadır. Ergenlik döneminde Rosenberg'in ifade ettiği gibi; ben farkındalığı, ben bilinci halini alır (Aydın, 2005)

Kişilik gelişimi yalnızca değişim içinde olan kişi ve onun değişmekte olan sosyal çevresi arasındaki etkileşimin incelenmesiyle anlaşılabilir. Bedensel ve zihinsel açıdan içsel değişimlerin yaşandığı bir süreçte olan ergenin kişilik oluşumu toplumsal beklentilerden de etkilenmektedir (Grotevant, 1995). Kimliğin oluşumu büyük oranda kişinin özdeşimleri ve kişisel çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Meslek seçimi, yaşama şekli belirleme, karşı cinsle sevgi temelli ilişkiler kurma, siyaset, din, felsefe ile ilgili fikirler benimseme, bir gruba dahil olma ve kendine ait değerler sistemi kurma, kimlik kazanımında gereklidir (Dereboy, 1993).

Kimlik oluşturmak ergenin en temel görevidir. Erikson'a göre kimlik, kişinin kendisine ilişkin genel görüşleri ile beraber ulaşılmak için çabalanan bir durumdur (Dacey ve Kenny, 1994). Kimlik arayışı, geçmiş, şimdi ve geleceğin birleşip bütün haline geldiği anlam içeren bir benlik kavramının oluşturulmasını kapsar. (Muuss, 1988). Bir kişinin kimliğini oluşturmuş olması, kendi görüntüsünün çeşitli yönlerinin birbirleriyle uyumlu ve özdeş olduğu anlamına gelmektedir. Yani kimliğini oluşturmuş olan bir kişinin ideal olarak kendisini olduğu gibi kabul ediyor olması beklenir (Dacey ve Kenny, 1994; akt., Dinçel, 2006).

Bir arayış dönemi olan ergenlik döneminde genç, güçlü ve zayıf olan yanlarını değerlendirip neler yapıp yapamayacağı ile ilgili kararlar alır. “Nereden geldim? Ben kimim? Ne yapmak istiyorum?” sorularının cevabını kendisi bulmak mecburiyetindedir. Kimlik, yani özdeki ayrı olma ve devamlılık duygusu bu dönemin öne çıkan temel konusudur ve ancak kişisel çaba ile kazanılabilir (Muuss, 1988; akt., Dinçel, 2006). Kimlik bunalımı olarak da ifade edilen kimlik oluşumu ve gelişim süreci ergenlerin çoğunda göreceli olarak rahat ve sorunsuz bir biçimde yaşanırken, bazı ergenler için bu

süreç sancılı, sıkıntılı, umarsız bir mücadele halini alabilmektedir (Kaynakdemir, 2009; akt., Gürsu, 2011).

Hatırlatmak gerekirse, Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre; gelişimin her evresinde bir kriz yaşanmaktadır. Her krizde, biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere iki olası çözüm ihtimali mevcuttur. Bu kurama göre ergenlik dönemine denk gelen 12-18 yaş aralığını kapsayan evre "Kimliğe karşı, kimlik karmaşası" olarak bilinmektedir. Ericson'a göre bu evredeki krizde ya kimlik kazanımı ya da kimlik karışıklığının sürmesi ile sonuçlanan bir dizi kararın alınması gerekmektedir (Gander ve Gardiner, 2010). Araştırmacılara göre bazı etmenler kimlik karmaşasının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu etmenler arasında; benlik saygısı, psikiyatrik bir bozukluğun varlığı ve cinsiyet olarak ifade edilmiştir. Bir çok çalışma psikiyatrik belirtilerdeki sıklık ile kimlik karmaşası arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca kimlik karmaşası yaşayan kişilerin artan kaygı, depresyon, madde bağımlılığı ve diğerk kişilerle ilişki sorunları yaşadıkları belirtilmektedir (Türkbay, 2005; Siyez, 2009; akt., Gürsu, 2011).

Günümüzde ergenlikte kimlik oluşumuna yönelik yapılan araştırmaların hemen hepsi, James Marcia'nın öne sürdüğü kimlik statüleri tanımlarını temel almaktadır (Marcia, 1966, 1980; akt., Bee ve Boyd, 2009). Marcia'nın kimlik statülerine dair tanımlamalarının kökeninde Ericson'un ergenlik döneminde bahsettiği kimlik krizi olgusu yer alır. Erikson'un düşüncelerinden esinlenen ve bu düşüncelerin de ötesine geçen Marcia, ergenlikte kimlik oluşumunun iki kilit unsurundan bahseder. Bunlar; kriz ve bağlanma'dır. Kriz, eski değer ve seçimlerin yeniden değerlendirilip bir karar verme sürecini ifade eder. Bu bir karmaşa içinde yani bilinen anlamda klasik kriz düşüncesi içinde ya da aşama aşama gerçekleşebilmektedir. Bağlanma ise bu yeniden değerlendirmenin bir sonucu olarak spesifik bir role veya belirli bir ideolojiye yönelik olarak gerçekleşir (Bee ve Boyd, 2009).

Marcia'nın ergenler için öne sürdüğü dört kimlik statüsü şu şekilde sıralanmıştır;

a- Başarılı Kimlik: Bu statüdeki ergenler, kimlik krizini başarılı bir şekilde çözmüş ve sonuç olarak yeni bir bağlanma geliştirmiştir. Yani krizi atlattığı ve ideolojik ya da mesleki hedeflerine bağlanabilmiştir.

b- Moratoryum: Bu statüde kriz ilerleme evresindedir ancak henüz yeni bir bağlanma gerçekleşmemiştir. Kimliğin yeniden incelenmesi sürmektedir.

c- İpotekli Kimlik: Bu statüdeki ergenler daha önce herhangi bir değerlendirme süreci olmadan ideolojik ya da mesleki anlamda bir bağlanma geliştirmiştir. Ancak genç ailesi ya da kültürü tarafından tanımlı bir bağlanmayı kabul etmiştir.

d- Kimlik Yayılması: Bu statüdeki ergenler ne kimliğin yeniden değerlendirilme sürecini yaşar ne de sağlam bir bireysel bağlanma oluşturabilir. Kriz yaşanmadığı gibi bağlanma da olmamıştır (Bee ve Boyd, 2009).

Ergenlik dönemindeki önemli duraklardan biri olan kimlik gelişim sürecinde seçilen kimlik statüsünün yetişkinliğin en önemli belirleyicisi olduğu söylenebilir. Çünkü eğitimin son yıllarında ergenin içinde bulunduğu statünün yetişkinlikte de yüksek oranda aynı şekilde sürdürüldüğü bilinmektedir. Ergenlikte kimlik oluşumundaki başarısızlığın üstesinden gelebilmek yaşamın ilerleyen dönemlerinde daha zorlaşmaktadır. Dolayısı ile kişilik gelişiminin ergenlik döneminde sağlıklı ve başarılı bir şekilde tamamlanması, yetişkinlikte de bu gelişimin sağlıklı bir şekilde sürdürülebileceğinin habercisidir (Josselson, 1987; Dinçel, 2006).

2.1.2.4. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Sosyal kelimesi, birbirine tepki gösteren, dolayısı ile de birbirlerinin davranışlarına etki eden en az iki kişi arasındaki ilişki ya da etkileşimi ifade eder (Gander ve Gardiner, 2010). Sosyal gelişim ise insanın hayatını sürdürdüğü toplum içinde kabul edilebilir davranışlar sergilemeyi öğrenme şeklini ve sürecini ifade eder. Bu süreç doğumla beraber ebeveynlerle kurulan etkileşim sonucunda başlar ve hayat boyu sürer. Bebek kendisinin merkezde yer aldığı algısından kurtularak uyum gösteren bir yetişkin olmaya doğru gelişir (Kulaksızoğlu, 1998) .

Kişinin sosyal ilişki şekli çocuklukta belirlenmektedir. Ergenlik dönemi, aile ilişkilerindeki değişimlerden dolayı hem ergen hem de ebeveynler için zorlu bir süreçtir. Gencin büyümesi ile bağlantılı olarak yerine getirmesi gereken gelişimsel görevleri olduğu için aile dinamikleri hareketlenmekte ve dengelerde değişimler olmaya başlamaktadır. Ergenin yeni arayışlar içinde olması, istekleri aile sisteminde değişim

olmasına neden olur ve aile içindeki güç dengesini sarsar. Anne baba bu değişime ve ergenin arzularına direnerek eski dengeyi korumaya çalışır (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenin ebeveynler ile ilişkilerinde yakınlık geliştirmiş olması önemlidir. Ebeveynlerle yakınlık ve samimiyet temelinde kurulmuş olan ilişkiler başka insanlarla kurulacak olan ilişkilere de etki etmektedir (Aydın, 2005).

Aile içinde yaşanan ilişkilerde gençler yaşlarına göre ebeveynlerinden farklı davranış şekilleri ile karşılaşabilmektedirler. Ebeveynler gençlerin tutum ve davranışlarını, kişilik özelliklerini onların bedensel yapılarına veya alışkanlıklarına dayandırarak önyargılı bir biçimde hareket edebilirler. Örneğin; erkek çocukların yaramaz, kilolu çocukların tembel olduğu algısı gibi. Bu noktada ebeveynlerin çocuklarına ilişkin görüşleri, çocukların da kendilerine yönelik algılarını ve dolayısı ile de çocukların ebeveynleri ile ilişkilerini şekillendirmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Diğer yandan bu süreçte ebeveyn-ergen arasındaki ilişkilerdeki güçlüklerin artmasına yönelik başka bir bakış açısı da şu şekildedir; orta yaşlarına girmiş olan bir çok ebeveynin de kendi kimlik krizini yaşıyor olduğu düşünülmektedir. Ebeveynler çocuklarının mesleki karar verme noktasında kendi mesleki hayatlarını gözden geçirme aşamasındadırlar (Gander ve Gardiner, 2010). Başka bir deyişle ebeveynler geçtikleri yollara geri dönüp bakarken, genç gideceği yolun heyecanını yaşar. Bu sebeple ebeveynler çocuklarının aileye olan bağımlı olma hallerini kendi gerekçeleri ile sürdürmeye çabalarlarken genç, hızlı bir şekilde bağımsızlığını elde etmek ister. Aile içi çatışmaların yaşanma sebebi çoğunlukla bu durumdur (Çuhadaroğlu, Canat, Kılıç, Şenol, Rugancı, Öncü, Hoşgör, Işıklı, Avcı, 2004). Çuhadaroğlu ve arkadaşları'nın (2004) aktarımıyla Shiek'in 1999 yılında yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre ebeveyn özellikleri gencin yaşam doyumu, umutsuzluk düzeyi, benlik saygısı ve yaşam hedefleri gibi alanları etkilemektedir. Aynı çalışmada olumsuz ebeveyn özellikleri ile gencin ruh sağlığı ve baş etme becerilerindeki problemler arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Aile ergenin sosyal gelişim sürecine etki eden önemli faktörlerdendir ancak bu süreçte arkadaş çevresi, toplum yapısı ve kişinin doğuştan getirdiği nitelikler de önemli rol oynamaktadır (Özbay ve Öztürk, 1992). Ergenlik döneminde ailenin destek veren, eğitici gücü yetersiz kalır ve ergen ilgisini-zamanını kendisi ile benzer duygu ve

davranış örüntüleri gösteren yaşıtlarına yöneltir. Erikson'a göre benlik kimliğin şekillenmesinde yaşıtlarla olan ilişkiler temel otoritedir (Eryüksel, 1987). Ergenlikte yaşıtlara verilen değer düzeyinde yükselme olur. Ergenliğin başlarında hem kızlar hem de erkekler bedensel değişikliklerini konuşabilecekleri ve duygularını paylaşabilecekleri az sayıda arkadaş gereksinim hissederler. Çoğunlukla çocukluk ve ilk ergenlik döneminde arkadaş seçimi yakın bölgede yaşayan ya da uzun zamandan beri tanışıklığın olduğu kişilerden yapılır. Buluş çağını takiben ortaokuldan liseye geçiş gibi durumların etkisi ile de arkadaş çevresi genişlemeye ve bu çevreye farklı kişiler dahil olmaya başlar. Bu aşamada arkadaşlık daha çok benzer ve tamamlayıcı ilgilerin olduğu kişilerle kurulur. Arkadaş grupları, dostluğu, güvenliği ve becerileri test etme imkanı sunar. Davranışlar yaşıtlar tarafından değerlendirilmektedir. Özetle ergenin sosyal gelişimi açısından yaşıtları ile olmaya ihtiyacı olduğu söylenebilir (Gander ve Gardiner, 2010; Kulaksızoğlu, 1998).

Sosyal gelişime etki eden diğer bir faktör de kültür yapısıdır. Her toplum birbirinden farklı kültürel yapıya, düşünme ve hissetme özelliğine, hedef ve tutuma sahiptir. Bu sebeple kişinin davranış örüntülerinde yaşadığı kültürel dokunun yansımaları görülür. Yemek yeme alışkanlıkları, konuşma şekli, yargılar, kalıplar, dini inanç gibi gündelik olguların kültürün etkisinde olduğu ifade edilmektedir (Tezcan, 1987). Yapılan araştırmalar, ergenlerin içinde buldukları sosyoekonomik yapının da onların tutum ve değerlerine etki ettiğini ortaya koymuştur. Türkiye'de yapılmış bazı araştırmaların sonuçları da bu görüşü desteklemektedir. Güngör'ün 1989 yılında yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre ailenin ekonomik düzeyi ile ergenlerin özsaygı düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerin eğitim düzeyi de ergenlerin özsaygı düzeyleri ile pozitif ilişki içindedir. Benzer şekilde Torcu'nun da 1992 yılında yapmış olduğu araştırmanın sonuçları da üst sosyoekonomik koşullarda olan ergenlerin alt sosyoekonomik düzeydeki ergenlere göre benlik saygılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür (Akt. Kulaksızoğlu, 1998)

Ergenliğin getirdiği problemler olabileceği gibi bazen okul hayatı da bu problemlerin kaynağı olabilmekte ya da bu problemleri tetikleyebilmektedir. Örnek olarak heyecana bağlı gerilim düzeyinin yüksek olması, bunu korku ve öfke duygularının takip etmesi, engellendiği için ergenin kendini ifade etme zorluğu yaşaması, fazla verilen ödevler, deneyimsel öğrenmenin engellendiği eğitim şekli ve

yüksek sınav kaygısı hem okul başarısını hem de ruhsal, bireysel ve sosyal gelişimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Origlia ve Qullion, 1987b; akt. Gürsu, 2011).

2.1.2.5. Ergenlikte Ahlaki Gelişim

Latince'deki "Moralis" kelimesinden gelen "Moral" sözcüğü, Türkçe'deki "Ahlak" kelimesinin yabancı karşılığıdır. Ahlak; toplum içindeki bireylerin, benimseyerek uymak zorunda oldukları davranış şekilleri ve kurallar olarak tanımlanmaktadır. Kişiler arası ilişkilerde doğru-yanlış ya da iyi-kötü olarak tanımlanan değer yargılarını ifade eder (Çırak, 2006; akt., Çoban, 2014). Yani kısaca ahlak'ın, iyi ve doğru olan davranışların bütünü olduğu söylenebilir (Kulaksızoğlu, 1998). Belirli davranışların doğru ya da yanlış olmasına yönelik yargıya varma süreci ise ahlaki muhakeme olarak adlandırılır (Bee ve Boyd, 2009). Ahlaki gelişim ise bireyin içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını benimseme, çevresine uyum sağlayarak kendi ilkelerini ve kendi değer yargılarını oluşturma sürecini ifade eder (Santrock, 2015). Bu tanımlardan hareketle ahlaki gelişimin ahlaki muhakeme yapabilme becerisinin kazanıldığı süreç olduğu söylenebilir.

Ergenliğe ilişkin olarak ahlak gelişimi değer özerkliğinin en yaygın şekilde çalışılan yönü olarak ifade edilmektedir. Ahlak gelişimine yönelik çalışmalar akıl yürütme (İnsanlar ahlaki ikilemlere dair ne düşünmektedir?) ile beraber davranışları (İnsanlar ahlaki muhakemenin gerekli olduğu durumda ne şekilde davranırlar?) kapsamaktadır (Steinberg, 2007).

Ergenlik döneminde ahlak gelişimine yönelik önemli değişikliklere neden olan iki faktör vardır. Bunların ilki bilişsel gelişimde soyut işleme geçiş, diğeri ise; Ericson'un ifade ettiği yeni bir kimlik ve benlik duygusunun gelişmesidir. Ergenin soyut düşünebilme becerisini kazanması ve benlik arayışında olması, ahlak gelişimini kolaylaştırıcı bir değişim ve çatışmayı da beraberinde getirir. Bu süreçte ergen hem kendisi ile ilgili hem de insanlık ve evrene dair, gerçeklik, adalet ve iyi olma konularını içeren sorularına net cevaplar bulma eğilimi içindedir. Bu şekilde kişinin bulunduğu ahlaki konum, yeni keşfedilen benliğin bir ögesi olduğundan dolayı önem kazanır (Windmiller, 1995). Ayrıca gençlerin toplum içinde bir yer edinip kabul görmeleri, bir sonraki gelişim evresine geçişin daha rahat ve uyumlu olması açısından da ahlak

gelişimi ve değer kazanma süreci özellikle ergenlikte kritik öneme sahiptir (Bonnidel, 2000; Gürsu, 2011).

Çocukların iyi bireyler olmaları ve kendi kültürlerinin normları ve değerleri doğrultusunda doğru olanı yapmaları, hem ebeveynleri hem de eğitimcileri en çok ilgilendiren konulardan birisidir (Bee ve Boyd, 2009). Doğru ve yanlış davranışlar kişiden kişiye ve hatta toplumdaki topluma değişebilmektedir. Bu nedendir ki; ahlak gelişiminin, kimlik oluşumu ve buna bağlı olarak bireysel ahlaki bir statü edinme sürecinin önemli parçalarından biri olduğu düşünülmektedir (Windmiller, 1995). Yapılan araştırmalar zeka, toplumsal sınıf, yaş, ebeveyn tutumları ve kültürel farklılıkların ahlak gelişimine önemli derecede etki ettiğini göstermektedir (Gander ve Gardiner, 2010). Dolayısı ile ahlak gelişiminin oldukça karmaşık bir konu olduğu söylenebilir (Bee ve Boyd, 2009). Öne çıkan gelişim kuramları ahlaki gelişimi farklı yönleri ile ele almıştır (Santrock, 2015). Psikoanalitik yaklaşım, öğrenme ve bilişsel gelişim kuramları ahlaki gelişimi çeşitli şekillerde açıklamışlardır. Ancak son dönemlerde ahlaki gelişim ile ilgili bilişsel gelişim kuramları daha ön plandadır (Bee ve Boyd, 2009).

Hetherington ve Parke'nin (1993) aktarımıyla bilişsel gelişim kuramcılarında Jean Piaget ve Lawrence Kohlberg, ahlaki ölçütlerin gelişimine ve kabulüne yönelik açıklamalar yapmışlardır. Piaget'in ahlaki gelişim kuramı, bilişsel gelişim kuramında ifade ettiği süreç ve ilkeleri içermektedir. Piaget ve Kohlberg ahlaki gelişimi bilişsel gelişim ile paralel bir yaklaşımla incelemişlerdir. Bu bakış açısına göre bilişsel gelişim, belli aşamaları takiben geliştiği için çocuğun ahlaki yargılarının da bilişsel gelişimin çeşitli aşamalarındaki değişimlere bağlı olarak gelişeceği öne sürülmüştür (İnanç vd., 2004).

Piaget (1932) ahlaki gelişimi çocukların nasıl oyun oynadıklarını gözlemleyip inceleyerek ele almıştır. Gözlemlerinin ardından küçük çocukların oyun kurallarını daha az anladığını fark etmiş ve farklı yaş grubundaki çocuklara oyun kuralları ile ilgili sorular yönelmiştir. Aldığı cevaplar doğrultusunda iki evreden oluşan ahlak gelişimi kuramını öne sürmüştür. Bu evrelerden ilki ahlaki gerçekçilik evresidir. Piaget'e göre bu evre 8 yaşından küçük çocukları kapsamaktadır. Ona göre çocuklar 8 yaşına kadar oyun kurallarını ebeveyn, hükümet görevlisi ya da dini figürler gibi otoritelerin

belirlediğine, bu nedenle kuralların değiştirilemez olduğuna ve ayrıca kuralları ihlal ettiklerinde de cezalandırılacaklarına inanmaktadırlar (Bee ve Boyd, 2009). Çocuğa göre bu ceza, bir kaza veya cansız objeler ya da tanrı tarafından denetlenen tatsız bir olayla karşılaşma şeklinde olabilmektedir. Ayrıca bu evredeki çocuklar, ahlaki anlamda bir davranışı değerlendirirken davranışta bulunan kişinin temeldeki iyi-kötü niyetine göre değil, davranışın sonucuna göre yorumda bulunurlar (İnanç vd., 2004). İkinci evre olan ahlaki görecelilik evresinde ise 8 yaş sonrasında çocuklar, istendiğinde kuralların değiştirilebileceğini öğrenirler. Bu evrede önemli olan oyundaki kuralların ne olduğu değil, oynayan herkesin aynı kurallara uyuyor olmasıdır. Ayrıca 8-12 yaş arasındaki çocuklar, kuralları ihlal ettiklerinde yakalanmadıkları sürece cezalandırılmayacaklarını da öğrenmişlerdir. Bununla beraber 8 yaş ve üzeri çocuklar ceza ve niyet arasındaki ilişkiyi de kavrarlar (Bee ve Boyd, 2009).

Piaget'in düşüncelerinden etkilenen ve bu düşünceler üzerinde değişiklikler yapan Kohlberg, ahlaki muhakemeyi değerlendirebilmek için öncü niteliğinde çalışmalar yapmıştır. Kohlberg, çocuklara, insan yaşamının değeri gibi belirgin bir ahlak konusunu ele alan hikayeler aracılığı ile ahlaki ikilemler sunmuştur. Bu ikilemlerden en bilineni Heinz ikilemidir. Bu hikayeye göre; Heinz'in karısı çok özel bir kanser türüne yakalanmıştır ve ölüm döşeğindedir. Doktorlara göre onu kurtarabilecek tek bir ilaç vardır. Bu ilaç aynı şehirdeki bir eczacı tarafından keşfedilmiştir ancak eczacının ilaca biçtiği fiyat maliyetinin on katıdır. Heinz borç alabilmek için her kapıyı çalmış fakat tüm çabalarına rağmen ilacın bedelinin ancak yarısını toparlayabilmiştir. Heinz eczacıya gider ve karısının çok hasta olduğunu söyleyerek indirim yapmasını ister. Eczacı ise ilacı kendisinin ürettiğini ve istediği fayatı biçebileceğini söyleyerek onu reddeder. Sonuçta umutsuzluğa kapılan Heinz, eczaneye gizlice girerek ilacı çalar (Kohlberg ve Elfenbein, 1975; akt., Bee ve Boyd, 2009). Kohlberg, çocuklara bu ve bunun gibi ikilemlere yönelik sormuş olduğu sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda ahlaki gelişimin her biri iki evreye ayrılan üç ana düzeyi olduğu görüşünü savunmuştur (Bee ve Boyd, 2009). Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 1

Kohlberg'in ahlaki gelişim evreleri (Bee ve Boyd, 2009).

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM EVRELERİ		
Düzeyler	Evreler	Tanım
I. DÜZEY GELENEK ÖNCESİ	1. Evre: Ceza ve İtaat Yönelimli	Çocuk neyin yanlış olduğuna, neyin cezalandırıldığına göre karar verir. Çocuğun itaat etmesinin nedeni yetişkinin fiziksel açıdan daha güçlü olmasıdır.
	2. Evre: Bireysellik, araçsal amaç ve değiş tokuş	Çocuk, kuralları o andaki çıkarlarına uygun olduğu takdirde uygular. Doğru davranış hoş giden sonuçlar doğurandır.
II. DÜZEY GELENEKSEL	3. Evre: Karşılıklı kişiler arası beklentiler, ilişkiler ve kişiler arası uyuma	Aile ya da başka bir önemli grubun beklentilerini karşılayan davranış ahlakidir. "İyi olmak" kendi içinde önemli hale gelir.
	4. Evre: Toplumsal Sistem ve vicdan	Ahlaki eylemler daha büyük toplumsal gruplar ya da toplumun bütünü tarafından tanımlanır. Uç durumlar dışında kişi üstlendiği görevleri yerine getirmeli ve yasalara uymalıdır.
III. DÜZEY GELENEK SONRASI	5. Evre: Toplumsal sözleşme yönelimli	Çoğunluğun iyiliğine yönelik hareket etmek
	6. Evre: Evrensel etik ilkeleri	Kişi neyi doğru olduğuna kendi seçtiği ve geliştirdiği etik ilkeler doğrultusunda karar verir.

Şekil 1'de görüldüğü gibi Kohlberg ahlak gelişimini üç düzeye ve toplamda altı evreye ayırmıştır. Çocukların hangi evrede oldukları ikilemlerde yaptıkları seçimlere yönelik nasıl bir neden gösterdikleri ya da açıklama yaptıkları ile bağlantılıdır. Kohlberg'e göre evrelerin sırası değişmemekte ancak gerçekleşme yaşı bütün insanlarda farklılık göstermektedir. Ona göre pek çok insan ahlaki muhakemenin en yüksek düzeyine ulaşmamaktadır (İnanç vd., 2004).

2.2. Bağlanma

Bağlanma kelimesinin kökenleri on uğnc yüzyıla kadar uzanmaktadır. Dilbilimsel olarak bağlanma kelimesi, görevi icra etmek veya göreve bağlanma anlamına gelmektedir. İlk olarak on sekizinci yüzyıl filozoflarından Rousseau, bağlanma kelimesini anne-bebek arasındaki bağı tanımlamak için kullanmış, annelik sevgisi içeren yazılarında bağlanmaya değinmiştir (Kavlak ve şirin, 2009). Bağlanma kelimesinin kavram olarak psikolojide kullanılması ise yirminci yüzyılın ortalarını bulmuştur. İlk olarak Bowlby, 1944 yılında yazmış olduğu Dünya Sağlık rgt tarafından yayınlanan ‘‘Kırk Dört ocuk Hırsız: Kişilikleri ve Yaşamları’’ adlı makalesinde bağlanma kavramına yer vermiş ve kuramsallaştırmıştır. Bowlby (1969) yazdığı bu makalede 0-3 yaş döneminde anne yoksunluğu ile yetişen bebeklerin fiziksel ve ruhsal açıdan zayıf olduklarını, hastalanma ihtimallerinin anneleriyle yetişen bebeklere göre daha yüksek olduğu savını ileri sürmüştür (Soysal, 2005; akt., Ceritli, 2016).

Bowlby’nin temellerini attığı bağlanma kuramı ile ilgili çalışmalarından sonra 1970’li yıllardan itibaren birçok araştırmacı Bowlby’i takiben konu üzerine araştırmalar yapmıştır. Bowlby’e göre bağlanma, kişilerin önemsedikleri bireylere karşı hissettikleri kuvvetli duygusal bağlardır (Altundağ, 2011). Ona göre bağlanma, yorgunluk veya hastalık durumlarında, tehlike ve tehdit anlarında duyulan stres ve korku sonucu güçlü bir şekilde hissedilen yakınlık kurma isteğidir (Bowlby, 1980).

Bağlanma, temel güven duygusunun kazanılmasını sağlayan bebek ve annesi veya devamlı olarak temel bakımını veren kişi arasında kurulan ilk bağdır (Budak, 2003). Benzer bir şekilde Thompson (2002) bağlanmayı, bebek ve ona temel bakım veren insan ile kurulan ilişki sonucunda gelişen yakınlık arayışı olarak tanımlamıştır. (akt., Kesebir, Kavzoğlu ve stndağ, 2011). Aynı şekilde Ainsworth (1969) bağlanmanın belirli bir veya birden fazla kişiye hissedilen duygusal bir bağ olduğunu söylemiş, bağlanmayı yakınlık ve bu yakınlığı sürdürme isteği olarak tanımlamıştır. Bağlanma ve bağımlılık kavramları genellikle birbirleri ile karıştırılmalarına rağmen farklı anlamlara gelmektedirler. Bağımlılık, bebeğin veya çocuğun fiziksel gereksinimlerini karşılamak için başka birisine muhtaç olmasıdır. Dolayısı ile yaş ilerleyip ocuk büyüdükçe muhtaciyetin azalmasıyla ocuk bağımsızlaşabilir ama bazı

insanlarla bağılılığı devam edebilir. Bağlanma, yakınlık kurmak ve yakınlığı sürdürmek amacı ile yapılan bütün davranışları kapsamaktadır (Sümer ve Güngör, 1999). Bağlanma sadece bebeklik dönemi ile kısıtlı değildir. Bağlanma, temeli anne-bebek ilişkisi ile atılan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Hayatın ilerleyen dönemlerinde bağlanmanın doğası ile ifade biçimi farklılaşmaktadır. Anne-bebek ile temeli atılan bağlanma, yaşamın ilerleyen yıllarındaki bağlanma ilişkilerine örnek teşkil etmektedir (Collins ve Laurson, 2003; Thompson, 2002; akt., Kesebir vd., 2011).

2.2.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

John Bowlby 1907 yılında Londra'da orta gelirli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Bakıcı ile büyümüş, bu durum annesi ile sağlıklı ilişkiler geliştirememesine zemin hazırlamıştır. Bu durumun, geliştirdiği kuramına etkisi olduğu düşünülmektedir (Bowlby, 1969).

Bowlby, Cambridge Üniversitesi'nde psikoloji alanında yüksek eğitimini tamamlamış ve çocuk eğitim danışmanı olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ayrıca Bowlby, uyumsuz davranışlar sergileyen çocuklarla okul ve yetimhanelerde gönüllü olarak çalışmalarına devam etmiştir (İlaslan, 2009; akt., Arı, 2015).

Freud'un temellerini attığı psikanaliz prensipleri ile çocuklarla çalışan Bowlby, çocuklarda gözlemediği bazı durumların psikoanalitik kuramla çelişki içinde olduğunu fark ederek, aklına takılan soruların cevaplarını bulmak için etoloji (Hayvan Davranış Bilimi) ile ilgilenmeye başlamıştır (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby, Freud'un düşündüğünün tersine psikopatolojinin bilinçaltındaki fantezilerden değil, kişinin gerçek yaşam deneyimlerinden kaynaklandığı görüşündeydi (Ainsworth, 1992). Bu görüşten hareketle kuşlar ve diğer memeli canlı türlerinin yavrularının anneleri ile ilişkilerini ve davranışlarını inceleyen Bowlby, anneden yoksun kalmanın canlılığın gelişim sürecine olumsuz anlamda etki ettiğini öne sürerek, yirmi yıl süren çalışmalarının sonucunda insan türü üzerine uyarladığı bağlanma kuramının temellerini atmıştır (Hazan ve Shaver, 1994).

İngiliz psikanalist John Bowlby'nin bağlanma kuramı (Bowlby, 1969), etoloji, psikanaliz, psikobiyoloji, sosyobiyoloji ve çağdaş bilişsel prensiplerin bütünselleşmesi ile gelişmiş eklektik bir kuramdır.

Bowlby'nin bağlanma kuramını geliştirmesindeki temel çıkış noktası, bebeklerin temel bakım verenlerine yönelik geliştirmiş oldukları duygusal yakınlığın niçin ve ne şekilde ortaya çıktığını ve ilerleyen dönemlerde bebeklik dönemindeki bu bağlanma biçiminin kişilik gelişimine ve duygusal ilişkilere nasıl etki ettiğini anlamaya çalışmaktır (Burger, 2006). Yani bağlanma kuramının temel hedefi, yeni doğmuş olan bebeğin neden annesi veya bakım vereni ile duygusal bağlar geliştirmeye eğilimi olduğunu açıklamaktır (Sümer ve Güngör, 1999). Ayrıca Bowlby, bağlanma sisteminin üç ana işlevi olduğundan bahseder. Bowlby bu işlevleri; bedensel gereksinimlerin giderilmesi, çevreyi keşfederken geri dönecek güvenli bir üssün var olması ve yaşama yönelik güvenlik hissini içselleştirme fırsatı olarak tanımlamıştır (Tüzün ve Sayar, 2006).

Bowlby kuramını yapılandırırken, Frued'un psikanalitik yaklaşımından ve nesne ilişkileri kuramından da etkilenmiştir. Fikirlerinden yola çıktığı nesne ilişkileri kuramcıları arasında Melanie Klein, Donald Winnicot, Margaret Mahler ve Heinz Kohut gibi önemli isimler yer almaktadır. Nesne ilişkileri kuramını farklı şekillerde açıklamaya çalışan bu kuramcılar, temelde erken çocukluk deneyiminin önemli olduğu konusunda birleşirler. Frued'un içsel çatışma ve dürtüsellik düşüncelerinden farklı olarak nesne ilişkileri kuramcıları, erken çocukluk döneminde çocuk için önemli olan kişilerle yani çoğunlukla annesi ve ebeveynleri ile olan etkileşimine odaklanırlar. Nesne ilişkileri kuramına göre; çocuk bilinçaltı bir düzeyde, ebeveynlerinin yansımalarını içselleştirir. Bilinçaltına yansıyan ve nesne işlevi gören bu imgelerle oluşan içselleştirme şekli, yaşamın ilerleyen dönemlerinde kurulacak olan ilişkilerin nasıl algılanacağını belirler. Yani kişi, ebeveyni yanında olmasa da yaşam boyu bu imgeyi bilinçaltında taşır ve bu imge ileride yaşanacak olan ilişkilerin dinamiğine etki eder (Burger, 2006; akt., Arslan).

Bowlby, bağlanma kuramı ile ilgili çalışmalarına, annelerinden ayrı kalan çocukların gösterdikleri davranış örüntülerini izleyerek başlamıştır (Ainsworth, 1989). Bu amaçla istismara uğradığı için ailelerinin yanından alınan ve bakım kurumlarına gönderilen çocukların ayrılık döneminde ne şekilde tepki gösterdiklerini incelemiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991). Araştırmasının sonucunda Bowlby, çocukların ayrılma durumuna genellikle üç evreli bir davranış örüntüsü ile tepki gösterdiklerini fark etmiştir. Çocuklarda bu ortak olan davranış örüntüsünü ise sırasıyla; protesto,

umutsuzluk ve çekilme olarak tanımlamıştır (Bowlby, 1969). Protesto evresinde bebek veya çocuk, temel bakım veren kişi haricindeki diğer insanların kendisini sakinleştirme girişimlerine direnç göstererek protesto eder ve annesini geri getirme çabası ile ağlar. İkinci evre olan umutsuzluk evresinde çocuk içe dönük bir izlenim uyandırır ve bu evrede ağlamanın sıklığı ve şiddetinde azalma görülür. Bu evrede çocuk üzüntüsünü içine dönme davranışı ile göstererek az da olsa annesini tekrar görme umudu taşıdığını gösterir. Son evre olan çekilme evresinde ise; çocuk annesiyle yeniden karşılaştığında annesini yok sayar, ilgilenmez ve kaçınma davranışı sergileyerek ondan uzaklaşır (Hazan ve Shaver, 1987).

Araştırmaları sonucunda Bowlby, bağlanma olgusu ile ilgili olarak bazı temel ilkelerden bahsetmiştir. Ona göre; bebek ve annesi, aralarında kurulacak olan ilk yakın ilişkinin (bağın) oluşmasını destekleyecek eğilimlere sahiptirler ve erken çocukluk döneminde kurulan ilk ilişki bütün insanlarda ortak bir şekilde mevcuttur. Bağlanma sistemi, sosyolojik farklılıklar olsa da bütün dünyayı kapsamaktadır. Bağlanma olgusu kişisel değil ilişkisel bir prensiptir. Bağlanma ilişkisinin sona ermesi olumsuz etkilere sebep olmaktadır. İnsanlar yaşamları boyunca birden fazla bağlanma ilişkisi yaşayabilir fakat ilk yaşanan bağlanma ilişkisi ileride yaşanılacak olanlara göre niteliksel açıdan farklılık göstermektedir. Bebek ilk bağlanma ilişkisi sonucunda ilişkilerle ilgili olarak içsel bir imge geliştirir ve bu içsel imgenin biçimi ileride kurulacak olan bağlanma ilişkilerini etkilemektedir (Hortaçsu, 1993; akt., Ekşim, 2016).

2.2.2. Bağlanma Davranışı ve Etolojik Kökenleri

Birçok araştırmacı ve etolog kuşların ve memeli hayvanların yavrularının anneleri ile olan etkileşim ve iletişim biçimleri üzerine araştırmalar yapmıştır. Bu araştırmacılar arasında Lorenz, Tinbergen ve Harlow gibi önemli isimler de yer almaktadır. Bowlby, bu araştırmacıların bulgularını incelemiş ve bağlanma davranışının evrimsel süreçle gelişen bir sistem olduğu kanaatine varmıştır (Bahadır, 2006). Bağlanma kuramını temel olarak etologların çalışmaları ile destekleyen Bowlby, bağlanma davranışının bütün memeli türlerinde içgüdüsel olarak var olan bir sistem olduğunu savunmuştur. Ona göre bağlanma sisteminin gelişme nedeni yeni doğan yavrunun kendi temel ihtiyaçlarını gideremeyecek ve hayati tehditlere karşı savunmasız olmasıdır. Bağlanma sistemi yeni doğanın güven içinde büyüebileceği bir alan tanımış

olur. Dolayısı ile yeni doğan yavrunun hayatta kalabilmek için en büyük hedefi bakım vereni ile bağ kurmak ve bu bağı sürdürmektir. Yeni doğan yavru çevresini keşfetmeye başladığında olası bir tehdit karşısında güvenli üssü olan bakıcısına sığınabilir (Bowlby, 1969).

Bowlby (1969), hayvanlar ve insanlarda türün devam edebilmesi için gerekli olan iki süreçten bahseder. Bunlar ‘‘Basımlama’’ve ‘‘Bağlanma’’dır. Basımlama, hayvan türünün devamlılığını, bağlanma ise insan türünün devamlılığını sağlayan süreçtir. Bu iki kavramın ortak özelliği canlının yaşamına devam edebilmesini sağlamaktır.

Bowlby’e (1969) göre hayvanlarda içgüdüsel olarak işleyen basımlama sisteminin gelişmesini sağlayan kritik dönemler mevcuttur. Bu kritik dönem canlının türüne göre yaşamın ilk saatleri veya ilk günlerini kapsamaktadır. İlk saatlerde gelişen basımlama daha güçlü olurken, doğumun ardından geçen süre ne kadar fazla olursa basımlamanın gücünü zayıflatmaktadır. Dolayısı ile bazı canlı türleri için basımlamanın gelişeceği ilk saatler ve günler hayatın sürdürülebilmesi için önem taşımaktadır. İnsanlardaki bağlanma davranışı ise daha değişik bir gelişim süreci izler. İnsanlarda hayvanlardan farklı olarak bağlanma, 0-3 yaş aralığında şekillenir ve bu dönemde şekillenen bağlanma biçimi yaşam boyu diğer duygusal ilişkileri etkileyerek devam eder.

Bağlanma davranışı diğer memeli türlerinin yavrularında da gözlemlenmektedir. Yeni doğan yavru içgüdüsel bir şekilde bağ kurarak güvende olma, dolayısı ile de hayatına devam etme ihtimalini arttırmaktadır. Yeni doğan bebek maymunlar anneleri yürüdüğünde veya hareket halindeyken onların göğsüne tutunma eğilimi gösterirler. Köpek yavruları da benzer şekilde kardeşlerinin üzerinden geçerek annelerinin sıcak gövdesine ulaşmaya çalışırlar (Atkinson Atkinson ve Hilgrad, 1995). Lorenz (1958) yumurtadan yeni çıkan civcivlerin davranışlarını incelemiş ve hareket eden ilk nesneyi takip ederek ilerlemeye başladıklarını gözlemlemiştir. Lorenz’in gözlemleri arasında civcivlerin ortalama on dakika süreyle bu nesneyi izleyebildikleri takdirde nesneye bağlandıkları bilgisi yer almaktadır. Lorenz nesneye bağlanan civcivleri nesneden ayırdığında ise civcivlerin rahatsız olduklarını fark etmiştir. Lorenz daha sonra civcivlerin davranışlarından hareketle aynı sistemin insan türünde de etkin olabileceğini

düşünmüş ve bebeklerin anneleri ile olan ilk birkaç aylık süreçteki etkileşimlerinin aralarındaki ilişkinin düzeyini etkilediğini savunmuştur.

2.2.3. İçsel Çalışan Modeller

İçsel çalışan modeller, Bowlby'nin bağlanma kuramında önemli rol oynayan kavramlardan biridir. Bu kavram çocuğun barınma, korunma, beslenme, yaklaşma gibi temel gereksinimine karşı, annenin veya bakım verenin ne şekilde tepki verdiği ile yakından ilişkili olan bir sistemdir. Bu sistemde annenin veya bakıcının ihtiyaçlara yönelik verdiği tepkilerin yansımaları modelleşerek çocuğun zihninde depolanır. İhtiyacı halinde eğer çocuğa yeterli yakınlık, güven ve destek verilirse çocukta olumlu bir model, yeterli yakınlık, güven ve destek verilmezse olumsuz bir model oluşur (Bowlby, 1973; akt. Morsümbül ve Çok, 2011).

Bowlby kuramında içsel çalışmaya modellerinin iki ayrı kategoriye ayrıldığından bahsetmiştir. İlki bakım veren kişinin ihtiyaç halinde çocuğun temel gereksinimlerini karşılamasına ve ulaşılabilir olma durumuna bağlı olarak gelişen başkaları modelidir. İkincisi ise; çocuğun bağlanma ilişkisi içinde olduğu kişinin çocuğun gözünden bakıcısı tarafından nasıl algılandığına ilişkin model olan kendilik modelidir (Bowlby, 1973). İlk model çocuğun diğer insanları ne şekilde algıladığı, ikinci model ise başkalarının kendisini nasıl algıladığı ile ilişkilidir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Bowlby'e (1998) göre yaşamın ilk yıllarında çocuğun kendisi ile ilgili geliştirdiği benlik modeli, aynı zamanda bakıcısının kendisi ile ilgili geliştirmiş olduğu benlik modelini de yansıtmaktadır.

Çocuk zihninde depolanan bu modellerden yola çıkarak kendilik algısını oluşturmaya başlar. Bakıcısı tarafından yeterli yakınlık, güven ve desteği alamayan çocuk, bağlanma nesnesini görmezden gelmeye ve reddetmeye, kendisini de sevmeye ve değer görmeye layık olmayan bir varlık olarak içselleştirmeye eğilimlidir. Zaman geçtikçe bu temsiller güçlenerek gelişir çocuk büyüdükçe pekişir. Ergenlikle beraber gelişimi yavaşlayan ve kalıcı hale gelen bu modeller yetişkinlik döneminde yaşanacak olan ilişkileri düşünsel, duygusal ve davranışsal olarak etkileyici güce sahip olurlar (Bowlby, 1973; akt. Morsümbül ve Çok, 2011).

Hazan ve Shaver (1994), içsel çalışan modelleri deneyimsel olarak kişinin inanç, duygu ve davranış eğilimlerini yönlendirici etkisi olan bilişsel haritalar olarak tanımlamıştır. Onlara göre bağlanmanın dinamiği zamanla çocuğun kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Hazan ve Shaver (1994), bu modeller pekiştikten sonra her ne kadar değişmeye direnç gösterme eğiliminde olsalar da kısmen dönüştürülebilir olduklarını savunmuşlardır. İçsel çalışan modeller, kişilerin ilerleyen dönemlerde yaşadıkları ilişkilerdeki insanlar ve sosyal çevreye göre yeniden düzenlenebilmektedir. Başka bir deyişle yeni ilişki deneyimleri, bağlanma şeklinin yeniden biçimlenmesine olanak tanıyabilmektedir (Bowlby, 1969; Egeland, Jacobvitz ve Sroufe, 1988).

Bu durum, bilişsel psikolojinin öncülerinden olan Piaget'in, var olan şemayı kullanma ve şemanın yetersiz kalma durumunda şemayı değiştirme anlamlarına gelen özümleme (asimilasyon) ve uyma (akomodasyon) prensipleri ile de örtüşmektedir. Bu prensiplere göre çocuk önce bebeklik ve çocukluk döneminde, bağlanma nesnelere, sosyal çevre ve kendilik ile ilgili yeni verileri, daha önce kaydedilmiş veriler ile özümlemeler, yani tanımlamak için var olan şemasını kullanır. İçsel modeller tamamen gelişip pekiştikten sonra da çocuk daha yeni gelen verileri var olan şemasını bozarak veya güncelleyerek uyarlayabilir (Saymaz, 2003).

İçsel çalışan modeller çoğu araştırmacı tarafından tartışılan bir konu olmakla beraber, bakıcı ile kurulan bağlanma ilişkisinin, çocukların kendilik ve başkaları modellerine etki ettiğine işaret eden araştırmalar vardır (Hazan ve Shaver, 1994).

2.2.4. Bağlanma Stilleri ve Farklı Modeller

Bu bölümde bağlanma stillerine yönelik farklı görüşler açıklanmış, sırasıyla Ainsworth'un üçlü bağlanma modeli, Hazan ve Shaver'in üçlü bağlanma modeli ve son olarak Bartholomev ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modellerine yer verilmiştir.

2.2.4.1. Ainsworth'un Üçlü Bağlanma Modeli

Bağlanma kuramının kurucusu olan Bowlby, anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi kuramın gelişmesinde rol oynayan Mary Ainsworth ile beraber incelemiştir (Ainsworth ve Bowlby, 1991).

Ainsworth bağlanma ilişkilerinde bireysel farklılıklar olduğu ve her insanın farklı içsel çalışan modeller geliştirdiği düşüncesinden yola çıkarak çalışmalarında bu farklılıkları ortaya koymaya odaklanmıştır. Bowlby'nin bağlanma kuramı ile ilgili olarak deneysel araştırmalar yapan Ainsworth, kuramını geliştirmesine de büyük destek olmuştur. Ainsworth'un Bowlby'nin kuramına en büyük katkılarından biri güvenli üs kavramı ve bağlanma ilişkilerindeki bireysel farklılıklara yönelik yapmış olduğu yorumlar olmuştur (Ainsworth, Blehar ve Waters., 1978). Bağlanma kuramına önemli katkılar sağlayan Kanadalı Psikolog Ainsworth vd. (1978) Bowlby'nin kuramından hareketle "Yabancı Durum" olarak adlandırılan deneysel bir test aracılığı ile anne çocuk arasındaki bağlanma ilişkisi modellerini incelemiştir. Bu test ile 12-18 aylık bebeklerin daha önce bulunmadıkları bir ortamda bağlanma figürlerini ne kadar güvenli üs olarak tercih ettiklerini, yabancı kişiler onlara yaklaşmaya çalıştığında nasıl bir davranış gösterdiklerini ve bağlanma figürleri olmadığında hissettikleri korku ve kaygı ile ne şekilde baş edebildiklerini incelemek amaçlanmıştır. Bu testin aşamaları şu şekildedir; ilk olarak bebek yabancı bir ortamda annesi ile beraber bir süreliğine bırakılır, daha sonra annesi odadan çıkar ve çocuk yabancı kişi ile bir süre yalnız kalır. Anne bir süre sonra odaya geri döner ve çocuğun annesi geri döndüğünde ona karşı verdiği tepkiler gözlemlenir. Ainsworth vd. bu araştırma sonucunda çocukların güvenli bağlanma, kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma olmak üzere üç biçimde bağlanma örüntüsü gösterdikleri sonucuna ulaşmış ve üç'lü bağlanma modeli oluşmuştur (Ainsworth vd., 1978; Ainsworth, 1979; Main ve Solomon, 1986; Morsünbül ve Çok, 2011).

Güvenli bağlanma stili, bebeğe bakım veren kişinin bebeğin temel ihtiyaçlarına karşı hassasiyet gösterip gereksinimlerini zamanında ve yeterli düzeyde karşıladığında gelişebilen bağlanma stilidir. Güvenli bağlanan bebeklerin anneleri ile ilişkileri hem samimiyet hem de sıcaklık içerir ayrıca sıkıntılı bir durum oluştuğunda bebek destekleneceğinden emin olmanın hissettirdiği güven duygusu ile çevresini keşfetmeye cesaretle yönelebilir (Bowlby, 1998). Bu bebekler annelerinden ayrı kaldıkları zaman normal olarak az da olsa huzursuzluk tepkileri gösterirler fakat paniklemezler. Yakınlaşma çabalarına karşı koymaksızın, anneleri ile tekrar karşılaştıklarında kolayca iletişim kurup sakinleşir ve çevrelerini keşfetmeye geri dönerler (Sümer ve Güngör, 1999).

Kaygılı-Kararsız bağlanma stili, bebeğe bakım veren kişinin bebeğin temel ihtiyaçlarına karşı yeterli hassasiyeti göstermemesi, duyarsızlaşması durumlarında gelişebilen bağlanma stildir (Kesebir vd., 2011). Bu tür bağlanma stilini içselleştirmiş olan bebekler incelendiğinde bakım verenlerinin ağladıklarında bebeklerine ilgi göstermedikleri, umursamadıkları, oyun vb. aktivitelerini kesip engelledikleri ortaya konmuştur (Ainsworth, 1979). Bu bağlanma stilini içselleştiren bebekler annelerine karşı güven geliştiremezler (Kesebir vd., 2011). Bakım verenlerinin ulaşılabilir olduğu konusunda şüphelidirler ve onlara karşı tedirgin davranışlarda bulunurlar (Ainsworth vd., 1979; akt. Sümer ve Güngör, 1999). Olumsuz bir durum yaşadıklarında desteklenecekleri konusunda emin olamadıkları için çevrelerini keşfetmeye yönelmede çekimserdirler. Annelerine sıkıca sarılıp bırakmaya karşı direnç gösterirler (Bowlby, 1998). Annelerinden ayrı kaldıklarında güçlü bir huzursuzluk ve kaygı duygusu yaşarlar ayrıca tanımadıkları kişilerle temas kurmaya itiraz edip anneleri ile tekrar bir araya geldiklerinde dahi kolayca sakinleşmedikleri, dolayısı ile de etrafı keşfetmeye yönelemedikleri gözlenmiştir (Sümer ve Güngör, 1999). Bu bebekler ilişki kurmak istememekle beraber buna çelişik olarak ilişki olmadığında da bu durumu protesto etme eğilimindedirler. Bu da bakıcılarına karşı tutarlı olmayan davranışlar sergilemelerine neden olur (Bell ve Ainsworth, 1972).

Kaçınan bağlanma stiline, bakımları çoğunlukla soğuk bir tavırla yapılan, bebeklerinin genel olarak yakınlaşma gereksinimlerine itiraz edip bedensel temastan kaçmaya çalışan bakıcılarla büyüyen bebeklerde geliştiği gözlemlenmiştir. Bu bebekler annelerinden kısa süre ayrılırsalar da bu durumu terk edildikleri şeklinde algırlar ve durumu protesto edip hırçın tavırlar sergilerler (Ainsworth vd., 1979; akt. Sümer ve Güngör, 1999). Bu bebekler desteklenecekleri konusunda şüphe duymakla beraber azarlanacaklarını düşünerek dikkat çekici davranışlarda bulunmamaya özen gösterirler (Bowlby, 1998). Ayrıca annelerinden ayrıldıkları zaman pek etkilendikleri görülmeyen bu bebeklerin tekrar anneleri ile kavuşma, beklentileri de yok gibidir (Sümer ve Güngör, 1999). Ainsworth (1979), bebeğin kaçınma davranışının altında öfke ve kaygı düzeyini düşüren bir savunma mekanizması olduğunu savunmuştur (Ainsworth 1979).

2.2.4.2.Hazan ve Shaver'in Üçlü Bağlanma Modeli

Ainsworth'un 1979 yılında bebekler'in bağlanma örüntülerini incelediği araştırması'ndan etkilenen Hazan ve Shaver, bebeklik döneminde temeli atılan bağlanma stillerinin, yetişkinlik döneminde de etkisini sürdürebileceğini ve yetişkinlikte yaşanan romantik ilişkiler üzerinde benzer dinamikleri yansıtan örüntülerin ortaya çıkabileceğini savunmuşlardır (Hazan ve Shaver, 1987). Birbirine kenetlenmiş olan eylemsel prensiplerin bir tanesinde yaşanan olumsuzluğun zincirleme bir şekilde diğerini de etkileyecek olması düşüncesi bu savunmayı güçlendirmiş, Hazan ve Shaver'i araştırmaya yöneltmiştir (Hazan ve Shaver, 1990). Hazan ve Shaver 'in (1987) 14-82 yaş arasındaki yetişkinlerin romantik ilişkileri üzerinde yapmış oldukları araştırmadan elde edilen sonuçlar bekledikleri gibi, Ainsworth'un üç'lü bağlanma modelindeki stiller ile örtüşen dinamikler ortaya koymuştur. Araştırmada kıskançlık, cinsel çekicilik, güven ve özlem gibi alt boyutlara yer verilmiş, güvenli bağlanma, kaygılı bağlanma ve kaçınan-kararsız bağlanma stilleri açısından değerlendirilmiştir. Araştırmalarında kendi geliştirmiş oldukları 56 maddeden oluşan bir ölçek kullanmışlardır. Ölçek üç aşamalı olup, kişi için önemli olan bir ilişkiyi değerlendirme, özel yeri olan bu ilişki'nin sürüp sürmediği ve kişinin erken çocukluk döneminde annesi veya bakım vereni ile ilişkisel yaşantısını ölçmeye yönelik sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; erken çocukluk döneminde güvenli bağlanma stilini içselleştirmiş olan yetişkinler, yaşadıkları romantik ilişkilerin dostane bir şekilde mutluluk ve güven hissettiren doyumlu ilişkiler olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bu kişilerin diğer insanlarla yakınlaşmakla ilgili bir problemleri olmadıkları belirtilmiştir. Kaygılı-kararsız bağlanma stilini içselleştiren yetişkinler ise; diğer insanlarla yakınlaşmak istemelerine rağmen reddedilmekten ve terk edilmekten dolayı kaygılandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca partnerlerine kolayca inanmadıklarını, onlara rahatça güvenemediklerini eklemişler, ilişkilerini nasıl tanımladıkları sorulduğunda; kıskançlık, duygusal gelgitler ve tutku olarak ifade etmişlerdir (Hazan ve Shaver, 1987).

2.2.4.3.Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Ainsworth'un bebekler için geliştirdiği üçlü bağlanma modeli ve Hazan ve Shaver'in yetişkinlere uyarladığı üçlü bağlanma modelinin ardından Bartholomew ve Horowitz (1991) yetişkinler üzerinde bir bağlanma modeli geliştirmişlerdir. İçsel

çalışan modeller sistemini çıkış noktası olarak kullanan araştırmacılar, benlik modeli ve başkaları modeli kavramlarından hareketle dörtlü bağlanma modelini geliştirmişlerdir. Onlara göre erken çocukluk deneyimleri ile bakıcının bebeğinin ihtiyaçlarına gösterdiği duyarlılık düzeyi ile bağlantılı olarak gelişen benlik modeli ve başkaları modeli olarak sınıflanan içsel çalışan modeller, hayat boyu varlığını sürdürmektedir. Buna bağlı olarak Bartholomew ve Horowitz her bir içsel çalışan modelin (benlik modeli ve başkaları modeli) olumlu ve olumsuz olmak üzere iki boyutu olduğunu öne sürmüşler, dörtlü bağlanma modeline göre bağlanma stillerini güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma olarak tanımlamışlardır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; akt., Ceritli, 2016). Bartholomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli şekil 2'de yer almaktadır.

Güvenli bağlanma stili, kişinin olumlu benlik ve olumlu başkaları benlik modellerini içselleştirmesi ile gelişen bağlanma stildir. Bu bağlanma stilini geliştirmiş olan yetişkinler diğer insanlarla yakınlaşmakta sorun yaşamazlar ve öz değer duyguları gelişkindir (Bartholomew ve Shaver, 1998; akt. Arslan, 2008). Bu insanlar başkalarıyla yakınlaşabilirken özerkliklerini koruyabilirler. Gereksinim duyduklarında diğerlerinden destek alabileceklerini bilirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Saplantılı bağlanma stili, olumsuz benlik modelini ve olumlu başkaları modelini içselleştiren bireylerde görülmektedir. Bu kişiler başkalarının güvenini ve onayını kazanmakla ilgili kaygı duyarlar (Bartholomew ve Shaver, 1998; akt. Arslan, 2008). Bu bağlanma stiline sahip kişiler diğer insanları olumlu değerlendirirken kendilerini değersiz görme eğilimindedirler. Bu nedenle ilişkilerinde öz değer ve yeterlilik duygularını hissetme yönünde çaba sarfederler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; akt. Arslan, 2008).

Korkulu bağlanma stilini içselleştirmiş bireyler olumsuz benlik ve olumsuz başkaları modellerine sahiptir. Bu kişiler başkaları tarafından kabul edilme ve onaylanma gereksinimlerinin daha yoğun olması sebebiyle saplantılı kişilerle benzeşmektedir. Fakat onlardan farklı olarak reddedilmekten, terk edilmekten veya kaybetme korkularından dolayı ilişki kurmaktan kaçınma davranışı gösterirler (Bartholomew ve Shaver, 1998; akt., Arslan, 2008). Diğer insanlara güvenemeyeceklerine, reddedileceklerine ve başkaları tarafından sevilmeye değer

olmadıklarına dair inançları vardır. Geri çevrilme ihtimaline karşı kendilerini korumak için ilişkilerden kaçınırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991; akt., Arslan, 2008).

Şekil 2

Bartholomew ve Horowitz'in Dörtlü Bağlanma Modeli

(Bartholomew ve Horowitz, 1991)'den uyarlanmıştır.

		Benlik Modeli	
		Olumlu (Düşük Bağımlılık)	Olumsuz (Yüksek Bağımlılık)
Başkaları Modeli	Olumlu (Kaçınma Düzeyi Düşük)	GÜVENLİ Yakınlaşmada Rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilerde saplantılı
	Olumsuz (Kaçınma Düzeyi Yüksek)	KAYITSIZ Yakınlaşmaya kayıtsız ve karşıt bağımlı	KORKULU Yakınlığa karşı korku Sosyal kaçınma

Kayıtsız bağlanma stilini içselleştiren bireyler olumlu benlik modeli ve olumsuz başkaları modeline sahiptirler. Bu bireyler olumlu olmayan beklentileri olduğu için çoğunlukla yakınlaşmaktan kaçınırlar. Ancak yakınlaşmanın değerli olduğu düşüncesini reddeden bu kişiler öz değer duygularını koruyabilirler (Bartholomew ve Shaver, 1998; akt., 2008). İlişkilerde yakınlaşmaktan kaçarak reddettikleri incinebilirliklerini, özerkliklerini korumaya çalışıp, olası bir hayal kırıklığı ihtimalini ortadan kaldırmaya çalışırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991; akt, Arslan, 2008).

2.2.5. Gelişimsel Dönemlere Göre Bağlanma

Bu bölümde bağlanma sistemi gelişimsel dönemlere göre açıklanmış, sırasıyla, bebeklik ve çocuklukta bağlanma, ergenlikte bağlanma ve yetişkinlikte bağlanma olgularına yer verilmiştir.

2.2.5.1.Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Bağlanma

Bowlby'e (1969) göre bebeklerin doğuştan içgüdüsel olarak getirdikleri yakınlık arayışı olarak tanımlanan bir yönelme mekanizması vardır. Bebek kendisi için önemli olan bağlanma figüründen ayrı kaldığında bağını devam ettirebilmek üzere davranışsal olan bu mekanizma devreye girer. Ona göre bağlama sisteminin aktivasyonundaki ilk şart olan yakınlık arayışının (yönelme) temel işlevi, bebeği bedensel ve duygusal tehlikelere karşı korumak ve hayatta kalmasını sağlamaktır. Bağlanma figürü bebeği bedensel ve duygusal tehlikelere karşı koruduğunda bebeğin bakıcısı ile ilişkisinin güvenli stilde gelişebileceğini, eğer bağlanma figürü ulaşılabilir değilse bağlanmanın güvensiz stilde gelişebileceğini belirtmiştir. Bowlby, yakınlık arama mekanizmasının bazı durumlara bağlı olarak devreye girdiğinden bahsetmiş, bu durumları; çocuğun durumu, annenin tepkisi/yakınlık düzeyi ve çevresel koşullar olarak üç kategoriye ayırmıştır. Çocuğun durumu; aç olma, hasta olma, yorgunluk hali, canının yanması veya üşüme gibi durumları kapsar. Annenin tepkisi/yakınlık düzeyi; annenin bebeğine uzaklığı, bebeğin olduğu ortamda bulunmaması ya da yakınlaşmak istememesi gibi durumları içerir. Son olarak çevresel koşullar; aniden yükselen bir ses, parlayan şiddetli bir ışık veya bir anda ortamın kararması gibi uyarılar olarak nitelendirilebilir (Bowlby, 1969).

Bowlby (1969) erken çocukluk döneminin, bağlanma stilinin gelişimi açısından kritik bir dönem olduğuna değinmiş özellikle 0-3 yaş aralığının önemini vurgulamıştır. Ayrıca erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stilinin hayatın ilerleyen dönemlerinde de ilişkileri etkilediğini savunmuştur.

Bağlanma sistemi, Masterson'un (2008) da dediği gibi anne ve bebek arasındaki etkileşimde karşılıklılığı gerektirir. Fakat bağlanma sürecinin dinamikleri incelendiğinde, dünyaya yeni gelen bebek henüz annesi veya bakıcısını diğer kişilerden ayırt edebilecek donanımına sahip olmadığı için bağlanma ilişkisi ilk başta anneden bebeğe yönelimli olarak tek taraflıdır (Paterson ve Moran, 1988).

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre; bebek doğduktan sonra 3 yaşına kadar olan süreçteki bağlanmanın seyri dört aşamaya ayrılmıştır. İlk aşama 0-3 aylık dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde yukarıda belirtildiği gibi bebek annesini diğer kişilerden ayırt edemez bu nedenle bağlanma düzeyi zayıftır. İlk bağlanma işaretleri ise 3-6 ay

arasındaki süreçte yani ikinci aşamada görülmeye başlar. Bu dönemde bebek, etrafını daha çok fark eder ve birden fazla kişi ile bağ kurabilir (Kesebir vd., 2011).

Altıncı aydan itibaren bağlanmanın belirginleştiği gözlemlenmektedir. Bu aydan itibaren güvenli üs olarak tanımlanan 6-24 aylık dönemi kapsayan üçüncü aşama başlar (Kesebir vd., 2011). Bu süreçte bebekler ilgilerini, kendisinden ayrı kalmaktan rahatsız oldukları tek bir kişiye yöneltmeye başlarlar. Çünkü yaşanan herhangi bir olumsuzluk anında bebeğe destek olan bu kişi bebek için önemli kişi konumundadır. Çoğunlukla annesi veya bakıcısı olan bu önemli kişinin zor zamanlarda verdiği desteğin kalitesi de önem taşır. Destek veren bu önemli kişinin bebeğin yardım çağrısına olumlu veya olumsuz bir tavırla cevap vermesi de bağlanma sürecine etki etmektedir (Schaffer ve Emerson, 1964; akt. Hazan ve Shaver, 1987). Bu dönemde artık annesini tanıyan bebek ve annesi arasında özel bir ilişki oluşmaya başlar (Paterson ve Moran, 1988). En çok temas kurduğu bağlanma figürü ile sevgi bağları oluşturmaya başlayan bebek bağlanma figüründen (güvenli üs) ayrıldığında huzursuz hisseder gergin tepkiler verir. Bebeğin bağlanma stili tam olarak üç yaşına kadar bağlanma figürünün tutarlılığı ve erişilebilirliğine göre şekillenmiş olur (Kesebir vd., 2011).

Bebeğin güvenli bağlanma stilini geliştirebilmesi, gereksinimlerinin zamanında yerine getirilmesi ve bağlanma figürünün bu desteği gönüllü olarak vermesi ile ilişkilidir. Bebeğin hem kendine hem de başkalarına duyduğu güven hissi bu şekilde gelişir. Bebek istenmediğini hissedebileceği tepkilerle karşılaşır ve temel gereksinimleri zamanında karşılanmazsa, güvensiz bağlanma gelişme olasılığı artar. Yani bağlanma figürüne güvenemeyen bebek kaygılı olur ve destek alamadığı için savunmasız hisseder (Altundağ, 2011).

Erken çocukluk döneminde bağlanma figürü ile gelişen bağlanma stili hayatın ilk yıllarında kişiyi yaşamına alışabilme ve biyolojik olarak sağlıklı bir gelişim süreci geçirme fırsatı sunar. Bu dönemde gelişen güvenli bağlanma stiline çocuğa sağladığı en büyük kazanım ileride diğer insanlarla güven temelli bağlar geliştirme becerisidir (Thomson, 2006).

2.2.5.2.Ergenlik Döneminde Bağlanma

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre anne-bebek arasındaki yaşantıların etkisi ile çocukta gelişen içsel çalışan modellerin yapısı, çocuk büyüdükçe güçlenmekte ve ergenlik döneminde gelişimi büyük ölçüde tamamlanmaktadır. Bu dönemde ergende iyice yerleşmiş olan içsel çalışan modellerin değişime gösterdikleri direnç de artmaktadır (Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002; akt., Ekşim, 2016).

Ergenlik öncesinde çocuğun bakıma muhtaç olması ve güvenli üs olan tarafın anne veya bakıcı olmasından dolayı, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde ilişki tek yönlüdür. Ancak ergenlik döneminde bu durum değişir, ilişkiler çift yönlü olarak yaşanmaya başlar. Yani ergen de diğer kişiler için güvenli üs olma konumuna gelir (Allen ve Land, 1999; akt., Ekşim, 2016).

Ergenlikte, akran ilişkilerindeki yakınlık önem kazanırken, ergenlerin bağlanma figürleri olan ebeveynlerinden uzaklaşmaya başladıkları görülür. Ebeveynlerinden ayrılarak bağımsız, özerk bir birey olmak ve aynı zamanda bağlanma figürleri ile oluşturduğu bağları devam ettirmek ergenlerin bu dönemde yerine getirmesi gereken iki temel görevidir. Bu dönemde ebeveyn ve ergen arasında meydana gelen çatışmalar bu iki temel görevin arasındaki kutupluluğun neden olduğu gelgitten kaynaklanmaktadır. (Bee ve Boyd, 2009). Bu durum ergenin çatışma sürecinde bağlanma figürlerinden koptuğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine çatışmalar yaşansa da ergen bağımsız kimliğini geliştirmek üzere yaşamı keşfederken bağlanma figürlerinin güven veren desteğini hissetmesi onun daha doğru keşifler yapmasına yardımcı olduğu gibi kurduğu ilişkilerin de güven temelinde gelişmesine katkı sağlar. Bu süreci yaşarken ergen bağlanma figürlerini iç dünyasını paylaşabileceği güvenli bir liman olarak görmeyi arzular (Allen ve Land, 1999).

Kimliğin yapılandığı özerkliğin geliştiği bu dönemde ergenlerin bedensel temas arayışı ile beraber duygusal gereksinimleri de önem kazanır. Ergenler akranları ile duygularını paylaşıp içsel süreçlerini ifade ederek bağlanma davranışında bulunurlar. Bağlanma figürleri değişir, duygusallık ve romantizmi kapsayan ilişkiler gelişmeye başlar. Bu süreçte yaşanan romantik ilişki biçimi ergenin yetişkinlikte kendi kuracağı ailesine yönelik nasıl bağlanma davranışları sergileyeceği ile ilgili bir model ortaya koyar. İlk Bağlanma nesnesi ile olan bağlanma şekli ergenlerin bu süreçte nasıl

ilerleyeceğinin belirleyicisidir (Altundağ, 2011). Zimmermann'ın (2004) araştırmasının sonuçları bu görüşü desteklemektedir. Araştırmanın bulgularına göre güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlananlara oranla, duygusal açıdan daha yakınlık içeren arkadaşlıklar kurabilmekte ve arkadaşlıklarını özenlilik temelinde geliştirebilmektedirler. Ayrıca güvenli bağlanan ergenlerin yaşlılarının bulunduğu geniş sosyal gruplara dahil olabildikleri de bulgular arasındadır. Araştırmanın diğer bir bulgusu da güvenli bağlanan ergenlerin akranlarına karşı daha barışçıl bir tutum içinde oldukları ve çatışma anında duygu düzenleme becerilerini kullanabildikleridir. Willemsen ve Marcel'in (2011) yılında yaptıkları araştırmanın sonuçları da benzer niteliktedir. Araştırmanın bulgularına göre; güvenli bağlanan ergenlerin hem kendilerine hem de diğer insanlara güvenilebilen, aile ve sosyal çevrelerinde uyum sağlayabilen, ilişkilerinde çok fazla problem yaşamayan bireyler oldukları ifade edilmektedir. Güvensiz bağlanan ergenlerin ise uyum sağlamakta ve stresle baş etmede zorlandıkları, kendi duygu durumlarını düzenleme becerilerinin zayıf olduğu belirtilmektedir (akt. Kesebir vd., 2011).

Dolayısı ile erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stiline yaşam boyu etkisini sürdürdüğü düşüncesinden hareketle, ilk bağlanma ilişkisinin birey olma yolunda ilerleyen ergenlerin bağlanma dinamiklerini de etkilemekte olduğu söylenebilir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Zimmermann, 2004).

2.2.5.3.Yetişkinlik Döneminde Bağlanma

Bağlanma stillerinin yetişkinler üzerindeki etkilerinin incelemesi 1980'li yıllarda başlamıştır. Araştırmacılar çocuklukta geliştirdikleri bağlanma stillerinin yetişkinlerin duygusal ilişkilerinde ve cinsel yaşamlarında sergiledikleri zihinsel ve duygusal davranış örüntülerine olan etkilerini incelemişlerdir (Hazan ve Shaver, 1987). Bu alanda yapılan ilk araştırma Main, Kaplan ve Cassidy (1985) tarafından yapılmıştır. Kendi geliştirdikleri bir ölçekle yetişkin bağlanma stillerini Ainsworth (1978)'un araştırması sonucunda geliştirdiği bağlanma stilleri ışığında inceleyen araştırmacılar, güvenli bağlanan kişilerin geçmiş deneyimlerini hatırlamakta sıkıntı yaşamadıkları ve güzel deneyimlerini daha çok hatırladıklarını ortaya koymuşlardır. Özel anılarını hatırlamakta zorluk çekenlerin ise kaçınan bağlanma stiline sahip olan bireyler oldukları bulunmuştur (Morsümbül ve Çok, 2011).

Main ve arkadaşları'nın (1985) yapmış oldukları araştırmanın ardından Hazan ve Shaver (1987) de yetişkinlerin bağlanma stilleri ile romantik ilişkileri arasındaki bağlantısal dinamikleri araştırmışlardır. Hazan ve Shaver, romantik ilişkinin erken çocukluk döneminde gelişen bağlanma stilinin bir yansıması olarak partnerine yönelen bir bağ olduğunu savunmuşlardır. Bu düşünceden hareketle çalışma yapan ikili, Ainsworth'un üçlü bağlanma olarak kategorize ettiği bağlanma stillerinden yola çıkarak yetişkin bağlanma stillerini geliştirmişler, bunları; güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olarak üç sınıfa ayırmışlardır. Araştırmanın sonuçları, güvenli bağlanan kişilerin yüksek özgüven duygusuna sahip olduklarını, yakınlık geliştirmede ve girişken olma ile ilgili problem yaşamadıklarını ortaya konmuştur. Düşük özgüven duygusuna sahip olan kişilerin ise kaygılı-kararsız bağlanma stiline sahip olan kişiler olduğu ve bu bireylerin yakınlaşmakla ilgili reddedilme ve terk edilme kaygıları yaşadıkları ifade edilmiştir. Son olarak kaçınan bağlanma stiline sahip olan bireylerin ise kendi içsel süreçlerini başkalarına ifade etmekten hoşlanmadıkları ve yakınlaşmaktan kaçındıkları belirtilmiştir (Hazan ve Shaver, 1987).

Görüldüğü üzere Bowlby'nin (1969) de ifade ettiği gibi bağlanma biçiminin etkileri yaşam boyu sürmekte, yetişkinlikte yaşanan ilişkilere ve davranışlara da oldukça etki etmektedir. Ona göre tıpkı bebeklik döneminde bağlanma davranışını ve yakınlık arayışını tetikleyici durumlar olduğu gibi yetişkinlik döneminde de bağlanma davranışını ve yakınlık arayışını aktive edici özelliğe sahip durumlar mevcuttur. Hastalık, tehlike, kayıp, felaket gibi olumsuz durumlarda bağlanma davranışında artış fark edilir düzeyde görülmekte, yetişkin kişi de tanıdık olan bildiği ve güven duyduğu kişilerle yakınlık arayışı içine girmektedir (Bowlby, 1969).

Yetişkinlik dönemindeki bağlanma, erken çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki bağlanma ile bazı açılardan farklılaşmaktadır. Erken çocukluk döneminde bağlanma, bebek-çocuk ve bakıcı arasında gelişmektedir, ancak yetişkinlik döneminde kurulan bağlanma ilişkisi partnerler arasında gelişir. (Bowlby, 1969; West ve Sheldon-Keller, 1994; akt., Kesebir vd., 2011). Erken çocuklukta bebek ve bakıcı arasında gelişen bağlanmada bakıcının bebeğin gereksinimlerini karşılamasından dolayı ilişki tek yönlüdür ancak yetişkinlikteki bağlanma ilişkilerinde eşlerin karşılıklı olarak birbirlerinin beklentilerini karşılama önem kazanır ve ilişkide çift yönlülük görülür. Yetişkin ilişkisinde birbirlerine destek sağlayan ve karşılıklı güven alışverişinde

bulunan partnerlerin konumu birbirine eşittir. Ancak bebek-bakıcı ilişkisinde ise durum farklıdır, bebek bakıcısının ihtiyaçlarına karşılık verebilecek konumda değildir. Yetişkinlikte bağ kurulan kişilerin yaşları birbirine yakın olmakla beraber aralarındaki ilişki cinsellik de içermektedir. (Hazan ve Shaver, 1994).

Erken çocukluk döneminde ve yetişkinlikte yaşanan bağlanma ilişkilerinde ortak olan bir özellik vardır. Çocuklukta bağlanma figürü ulaşılabilir ise ve gereksinimlerini karşılıyorsa çocuk güvende olduğunu hisseder. Bu durum yetişkinlikte de aynıdır. Yetişkinler de partnerleri yanlarında olduğunda ve gereksinimleri karşılanıyorsa rahatlayıp güvende hissetmektedirler (Bartholomew, 1997).

2.3. Benlik

Benlik kavramının tarihsel süreçteki gelişimi incelendiğinde ilk düşüncelerin Yunan filozoflarına kadar dayandığı görülmektedir (Gergen, 1971). Hatta bilinen pek çok mistik ve felsefi öğreti, kendini tanıma ve bilme prensiplerini temel almaktadır. Antik Yunan tarihinde bilinen Delphoi Tapınağı'na yazılmış olan "Kendini Tanı" ifadesi, benlik kavramının ne kadar eskilere dayandığına işaret etmektedir. 18. yüzyılın önemli filozoflardan J.J. Rousseau, bu antik tapınakta yazan ifadeye atıfta bulunmuştur. J.J. Rousseau; *"İnsanların sahip oldukları bilgiler arasında en yararlı ama en az ilerlemiş olanı, insan hakkındaki bilgidir. Delphoi Tapınağı'ndaki bir yazıtın tek başına, ahlakçıların bütün iri kitaplarından çok daha önemli ve güç bir kural olduğunu söylemeye cesaret ediyorum."* sözleri ile kendine dair bilinçli olmanın önemine vurgu yapmıştır (Rousseau, 1982; akt., Güler, 2007).

Benlik kavramı'nın psikoloji alanında yer edinmesi ise 19. Yüzyılın sonlarını bulmuştur. Amerikalı psikolog William James'in 1890'lı yıllarda, benlik kavramı üzerine yapmış olduğu öncü niteliğindeki çalışmaları, psikoloji alanında önemli bir adım olmuş, pek çok araştırmacı ve kuramcıya ışık tutmuştur (Aktaş, 2014). William James'in ardından benlik kavramı psikoloji biliminin, bireysel psikoloji, sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi, klinik psikoloji vb. gibi birçok alanında araştırma konusu olmuştur (Köknel, 1999). Benlik, araştırmacılar tarafından çok çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir;

Benlik, kişinin kendisini başka insanlardan ve diğer her şeyden bağımsız, eşsiz bir bütün olarak duyumsaması ve bunun farkında olmasıdır. Bütün olduğunun farkında olan varlık, benliğin özüdür. Benliğin en temel parçası kendi varoluşunun farkında olabilme ve bilinçli olarak eylemde bulunabilme kapasitesidir (Budak, 2003).

Baymur (1985), benlik kavramını kişinin hayatının en başından itibaren sosyal etkileşim yoluyla ve yaşanan bütün deneyimler sonucunda gelişen bir oluşum olarak tanımlamıştır. Ona göre benlik, bireyin kendi kişiliğine dair düşünceleri ve kendisine yönelik görüşlerinden oluşmaktadır. Baymur benliğin bireyin öznel parçası olduğunu ifade etmektedir. Benlik, ben kimim-neyim?, Ne gibi becerilerim var?, Neler yapabilirim?, Benim için değerli olan şeyler nelerdir?, Yapmam ve yapmamam gereken şeyler nelerdir?, Gerçekleştirmek istediğim hedefler neler? sorularının cevaplarını kapsamaktadır.

Cüceloğlu (2004) benlik kavramının kişinin kendisine dair düşünce ve algılarını kapsadığını söylemiştir. Benliğin kişinin kendisini nasıl değerlendirdiği ve ne şekilde gördüğünü açıklayan bir kavram olduğunu da eklemiştir. Ona göre benlik kavramı her durumda gerçeği yansıtmayabilir. Çünkü kişi bazen bir konuda kendisinin yetkin olmadığını düşünüyorken aslında o konuda yetkin olabilmektedir. Dolayısı ile benlik kavramı gerçekte nasıl olduğumuzla ilgili değil, daha çok nasıl olduğumuzu düşündüğümüzü ifade eden bir kavramdır. Köknel'e (2005) göre benlik, kişinin beklentileri, hedefleri, değerleri, inançları ve mizacını kapsamaktadır. Ona göre bir kişinin kendisini tanıyabilmesi için kendisine ilişkin görüşlerini değerlendirebilmesi, kim olduğunu, inançlarını, hedeflerini, değerlerini, neler yapabileceğini sorgulayabilmesi gerekmektedir. Benlik geliştikçe kişiliğe de etki etmekte ve doğrusal olarak kişiliğin de güçlenmesine yardımcı olmaktadır (Köknel, 1995).

Diğer bir tanıma göre; benlik kavramı etnik ve cinsel kimliği de kapsamaktadır. Benlik kişinin kendi özellik ve becerilerine yönelik algılarından oluşur (Trawick-Smith, 2014). Kişinin kendisine dair bilinçli algılarını ifade eden benlik, gelişim sürecinde birey olma yolunda ilerleyen çocuğun kendisine dair zihninde çizdiği görüntüdür. Bu görüntü çocuğun güven duygusuna etki etmekte, içe veya dışa dönük olmasında rol oynamaktadır (Dereboy, 1993). Bir kişinin kendisine dair olumlu bir benlik kavramı geliştirmiş olması, kişinin kendisi ile ilgili olarak olumlu bir görüşü ifade ettiği

anlamına gelmektedir. Olumlu benlik geliştiren bir kişi daha iyi ve daha mutlu hissetmektedir (Trawick-Smith, 2014). Özetle benlik kavramı, kişinin kendisi ile ilgili bakış açısı, kişinin kendi zihninde kendisine yönelik algılarından oluşan bir imge olarak tanımlanabilir (Aydın, 1996).

Şekil 3

Benlik Kavramının Öğeleri ve Tanımları (Kuzgun, 1982; Aydın B. 1996 ; Güngör, 1998; Budak, 2000; Schultz ve Schultz, 2001; Gezici ve Güvenç, 2003; Bacanlı, 2004; Yıldız, M. 2006; akt., Aldemir, 2013)

Benlik Kavramının Öğeleri Ve Tanımları	
Öğeler	Tanım Ve Özellikler
Benlik	Kişinin kendi kimliği, değeri, yetenekleri, sınırları, değer yargıları, amaçları, vb. gibi kendisi hakkında algılayabildiği görüşlerinin, duygularının ve tutumlarının tamamı; bireyin kendi benliğine ilişkin tanımı; kendine ilişkin zihinsel tablosudur.
Benlik Saygısı	Kişinin kendi hakkındaki belirli görüşleri, duyguları, arzuları, yetenek ve sınırlılıkları, ilgi ve ilgisizlikleri ile hakim davranış biçimlerine ilişkin algılaması ve yorumudur. Bu yorum, şu andaki görüşlerin yanında gelecekle ilgili umut ve beklentileri de içerir.
Benlik Tasarımı	Benlik kavramını oluşturan parçalardır, bunların tümü, benlik kavramının içeriğiyle örtüşmeyebilir. Yani gerçek-benlik/ideal-benlik kavramları önplana çıkar.
Benlik İmgesi	Kendimize, ne olduğumuza ilişkin bir imaj olarak betimlenmektedir. Bu imaj, gerçekçi olabileceği gibi fantastik ya da idealleştirilmiş de olabilir. Burada da gerçek-benlik/ideal benlik kavramları ön-plandadır.
Benlik Farkındalığı	Bireyin dikkatinin kendi üzerinde yoğunlaşması sonucu, başka insanlardan ve şeylerden ayrı bir varoluşa sahip olduğu bilincinde olması yönünü ifade eder.
Benlik Bilinci	Benlik bilinci, benlik farkındalığıyla meşgul olma eğilimidir. Yani, benlik bilinci, bireyin kendini başkalarından ayrı bir insan olarak sosyal kimliğinin farkında olmasıdır.
Benlik Kurgusu	Benlik kavramının içerdiği sosyo-kültürel işlevler ve değerler ön-plandadır.
Benlik Yeterliği	Hayat mücadelesinde, hissedilen yeterlik ve beceri duygusunu ifade eden benlik saygısı duygumuzla ilişkilidir.
Benlik Sunumu	Kişinin kendini toplumsal veya kültürel açıdan kabul edilen eylem ve davranış normlarına uygun yollardan ve arzu edilen imajı bırakacak şekilde sunmasıdır. Sosyal roller ve sosyal maskeler kullanılmaktadır.
BenlikAyarlaması/ KendiniAyarlama	Benlik sunumuna ilişkin görüşlerden hareketle, bu kavram, bireyin farklı ortamlarda duruma uyum sağlayabilmek, sosyal beklentileri karşılayabilmek gibi etkenlerden dolayı kendini bu farklı durumlara ayarlaması anlamına gelir.
Kendini Gerçekleştirme	Benlik, kişinin kendi hakkında doğru ya da yanlış olan bir takım hipotezlerinden oluşur ve hiçbir zaman tamamlanmaz, sürekli değişir. Organizma ve benlik, kendini gerçekleştirmeye, genişletmeye, zenginleştirmeye yöneliktir, kendini gerçekleştiren kimse 'kapasitesini tam olarak kullanan' kimsedir.
Benlik Karmaşıklığı	Stresle başa-çıkma bir tampon etkisi olduğu ileri sürülmüştür.

Alan yazınında benlik kavramının bazen farklı ifadelerle de tanımlandığı görülmektedir. Bunlar arasında; öz değerlendirme, benlik şeması (Markus, 1977), benlik sunumu (Cross ve Markus, 1994), benlik imajı (Offer, Ostrov, Howard ve Atkinson, 1988), benlik saygısı (Rosenberg, 1965) benlik algısı (Evans ve Poole, 1991) vb. gibi ifadeler yer almaktadır. Diğer bir deyişle kuramsal bir terim olan benlik kavramı, aynı anlama gelen farklı öğelerle de ifade edilebilmektedir (Kobal ve Musek, 2001; akt., Çetinkalp, 2011). Bu öğeler, aralarındaki ince detaylarla birbirlerinden farklılaşmakta ancak bazen birbirleri yerine bazen de benzer anlamda kullanılmaktadır (Aydın 1996). Benlik kavramının alt öğeleri ve tanımları Şekil 3'te yer almaktadır.

Köknel (1999) benlik kavramının kişinin kim olduğu ile ilgili soruların yanıtları ile ilgilenirken bazı görevleri olduğundan da bahseder. Ona göre benliğin, içgüdü ve dürtülerden kaynaklanan güduları engellemek, denetlemek ve düzenlemek, çevredeki nesne ve kişilerle etkileşimde bulunmak, gerçeği tanımak, anlamak ve uyum sağlamak, çevreden gelen geribildirimleri düzenlemek, algılamak, saklamak, hatırlamak, düşünmek, karşılaştırmak, çıkarımlar yapmak, yargıya varmak, kavramları birleştirmek ve bütünleştirmek, kişinin karşılaştığı engelleri aşabilecek tecrübeyi kazanmak, geleceğe ilişkin beklentileri ve amaçları belirlemek, kişiliği kaygıdan kurtaran savunma mekanizmalarını geliştirmek ve kullanmak gibi görevleri de vardır.

2.3.1. Benlik Algısı

Tekrar edecek olursak benlik, kişinin kendi kimliğine ilişkin bilinçli bilgisi olarak tanımlanmaktadır. Benlik olgusu bireysel farkındalık ve yaşanan deneyimlerin sonucunda gelişmektedir (Bahadır, 2002). Kişinin kendisi ile ilgili olarak algıladıklarının bütünü ise benlik algısını ifade etmektedir (Hamachek, 1981; akt., Kırılı, 2016). Kişinin kendisi ile ilgili algıladıklarının bütünü, gerçek olarak varsayılan inançlar, fikirler ve tutumlardan oluşmaktadır (Purkey, 1988; akt., Kırılı, 2016). Benlik algısı kişinin kendisi ile ilgili olarak ne bildiğini ve neye inandığını temel almaktadır. Kişinin kendi ile ilgili görüşlerini, hislerini, becerilerini, arzularını ve kendi davranış şekline yönelik yorumlarını kapsar (Öner, 1985). Kimliği ifade edici değerlerin, özelliklerin, sınırların, yetkinliklerin, kapasitenin, eksik yönlerin birleştiği bir bütündür (Hamachek, 1981; akt., Kırılı, 2016). Özetle benlik algısı, kişinin kendisini ne şekilde algıladığını ve nasıl gördüğünü ifade eder (Ferrer vd. 2005; akt., Algünerhan, 2017).

Bir kişinin benlik algısının olumlu olması, kendisi ile barışık bir şekilde sosyal yaşamında başarılı olacağı yönünde bir inanç geliştirmesi anlamına gelmektedir (Schmidt vd. 2010; akt., Şahin, 2015). Olumlu benlik algısına sahip olmak olgun bir kişiliğin gelişmesine olanak tanır ve kişinin sosyal becerilerine olumlu yönde katkı sağlar (Aydın vd. 2004; akt., Şahin, 2015).

Benlik algısı özel benlik ve genel benlik olarak sınıflanabilir. Özel benlik, kişinin kim ve ne olduğu sorularının kişisel yanıtlarını içerir. “Ben dürüst bir insanım” düşüncesi özel benlik algısına örnek teşkil eder. Genel benlik ise, kişinin diğerlerinin gözünde ne şekilde algılandığına dair düşünceleri içermektedir. “Başkaları benim dürüst bir insan olduğumu düşünür” düşüncesi de genel benlik algısına örnek olarak sunulabilir (Horowitz ve Bordens, 1995). Diğer yandan kişinin kendisi ile ilgili olan fikirleri her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Çünkü kişi yeteneği olmadığını düşündüğü bir konuda aslında yetenekli olabilir (Cüceloğlu, 2004). Bu durumda gerçek benlik ve ideal benlik kavramları ortaya çıkar. Belirli bir koşul ve anda gerçekten varlığını gösteren ve reel olarak kabul edilen benlik kişinin gerçek benliğini ifade eder. Kişinin olmayı arzuladığı, özendiği ve beklentilerinin bir ürünü olan benlik ise, ideal benliği ifade etmektedir. İnsanlar olmayı arzu ettikleri benlik modeline özlem duydukları için gerçek benlik ve ideal benlik arasında bir mesafe bulunmaktadır. Bu mesafe büyüdükçe kişiyi gerçeklikten uzaklaştırır (Topses, 2003). Bu da demektir ki; gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki mesafe azaldıkça kişi daha gerçekçi bir benlik algısına sahip olmaktadır.

Gerçek benlik algısına sahip olan bireyler geleceğe dair daha gerçekçi beklentileri olan ve ileriye dönük olarak daha tatmin edici hedefler belirleyen kişilerdir. Öz-saygı düzeyleri yüksek olan bu kişiler stres karşısında daha güçlüdürler ve stresle başa çıkma becerileri daha gelişkindir. Öznel bakış açılarını iş hayatında başarılı bir şekilde kullanabilmektedirler. Öz-güven duyguları da yüksek olduğu için kendi algılarına, düşüncelerine, tepkilerine ve kararlarına güven duyarlar, genel yaşamlarında ve iş hayatında yaşadıkları durumların kendi kişisel gayretleri ile şekilleneceği yönünde inançları vardır. Değişik düşünce ve farklı görüşlere karşı esnek ve açıktırlar (Eisenberg, 1979).

Gerçekçi bir benlik algısına sahip olmayan kişilerin ise öz-güven duygu düzeyleri düşüktür. Kendilerine ait olan kararları olmadığı gibi başkaları tarafından daha önce kullanılmış olan ve yüksek risk barındırmayan kararlar almaya eğilimlidirler. Hem kendilerine hem de başkalarına güvenmekte zorlanırlar. Yeni fikirlere farklı düşüncelere karşı endişe ile yaklaşan bu kişiler kendileri ile yüzleşecekleri ve dikkat çekebilecekleri durumlardan kaçınmaya çalışırlar. Herhangi bir sebep olmaksızın ve devamlı olarak başkalarını kızdırmaktan dolayı endişe hissederler. Sosyal becerileri zayıftır ve başkalarına güvenemedikleri için ilişki kurmakta zorlanırlar (Eisenberg, 1979).

Sonuç olarak yukarıdaki bilgiler ışığında benlik algısı, öz-değer, öz-saygı duygularını da içinde barındıran, kişinin kendisini değerli bir varlık olarak hissetme, becerilerini ortaya koyabilme, sosyal ortamlarda kabul görme, kişinin kendi fiziksel görünümü ile barışık olma, kişinin kendi özelliklerine ilişkin inançları, görüşleri ve algıları olarak tanımlanabilir. Yani benlik algısının sosyal ilişkilerle beraber kişinin hayatı algılama şekline göre devamlı olarak gelişen bir olgu olduğu söylenebilir. Kişi mutluluk ya da üzüntü içeren yaşam deneyimleri sonucunda kendisine verdiği değer duygusunu geliştirerek bu duygusuna göre benlik algısını şekillendirir. Kendisini ve başkalarının kendisini ne şekilde algıladığının değerlendirmesini yapan kişi son olarak aslında kendisini nasıl algıladığının önemli olduğunu anlayarak yaşamına devam eder (Gençtan, 2005).

2.3.2. Benlik Algısı ve Farklı Kuramsal Yaklaşımlar

Bu bölümde benlik algısına yönelik farklı kuramsal yaklaşımlara yer verilmiş, benlik gelişimi ile ilgili bazı önde gelen kuramcıların bakış açıları ele alınmıştır. Sırası ile William James, Charles Horton Cooley, Sigmund Freud, Alfred Adler, Carl Gustav Jung, Harry Stack Sullivan, Erich Fromm, Erik Erikson, Carl Rogers, Abraham Maslow ve Heinz Kohut'un benlik ile ilgili görüşleri kısaca açıklanmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere benlik kavramının psikoloji biliminde yer edinmesini sağlayan ilk isim "The Principles of Psychology" adlı eseri ile William James'tir (Bacanlı, 1997). James (1842-1910) benlik kavramını, kişiye ait olan bütün özelliklerin toplamı olduğu şeklinde açıklamıştır. Ona göre kişinin sahip olduğu maddesel mülk düşüncesi maddi benliği, ruhsal olarak sahip olduğu karakteristik

özellikler manevi benliği, kişinin sahip olduğu sosyal ilişki nitelikleri ise sosyal benliği ifade etmektedir (Bozkurt, 2008). Ayrıca ona göre benlik algısını duygusal kimlik şekillendirmektedir (Franzoi, 2009). James'e göre benlik kavramı öznel benlik (bilin benlik) ve nesnel benlik (bilinen benlik) olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Öznel benlik, diğer insanlardan bağımsız olan kişisel farkındalığı kapsayan benliği ifade etmektedir. Nesnel benlik ise kişinin bedensel özelliklerini, mizacını, sosyal beceri ve yeteneklerini yani nesnel olarak bilinen nitelikleri kapsayan benliği ifade eder (Bee ve Boyd, 2009). Bu düşünceleri ile James, insanların birden fazla benliği olduğu fikri ile öncü olmuştur (Bacanlı, 1997).

William James'in ardından benlik kavramı ile ilgili adı geçen önemli isimlerden biri de Cooley'dir (Öner, 1985). Amerikalı sosyal psikolog Charles Horton Cooley (1861-1929) benlik kavramının çocukluk çağında geliştiğini, ileride bireyin yeni ortamlara dahil olması ile beraber benliğin önem kazandığını ifade etmektedir (Topses, 2003). Cooley'e göre kişide ben olmayan olarak kabul edilen duygular ben olarak kabul edilen duygulara göre daha baskındır. Bu görüşten hareketle Cooley, benlik kavramına ilişkin en önemli katkısı olan "Ayna benlik" kavramını ortaya koymuştur. Ona göre bu kavram kişinin kendisini diğer kişileri algıladığı şekilde algılamasıdır. Yani ayna benlik kavramı bireyin etkileşim içinde olduğu başka bireylerin kendisini ne şekilde algıladığı ve nasıl değerlendirdiklerinin yansımaları ile yakından ilişkili bir kavramdır (Öner, 1985). Daha açık bir ifade ile kişi başka bir kişinin yansımalarını kendisinde görmektedir (Topses, 2003). Ayna benlik kavramı üç ana öğenin birleşiminden oluşmaktadır. Bunlar sırası ile; bireyin diğerleri tarafından ne şekilde algılandığına dair algıları, diğerlerinin bireyin davranışı sonucunda vardığı yargıların bireyde tetiklediği tepkisellik ve benlikle beraber gelişen ve benliğe ait gurur, utanç gibi duyguları kapsamaktadır (Öner, 1985).

Benliğin gelişim sürecine ilişkin farklı bir açıklama da Psikoanalitik kuramın kurucusu olan Sigmund Freud'dan gelmektedir. Freud (1856-1939) benliği ego kavramı üzerine yapmış olduğu açıklamalar çerçevesinde bütünleştirmiştir. Ona göre benlik, id, ego ve süperego'nun bütünlüğünden oluşan bir yapıdır (Geçtan, 2005). Kişiliğin bilinçli olan parçası egodur. Ego kişinin kendisi ile ilgili bilinçli bilgisini ifade etmektedir (Bacanlı, 1997). İd, kişiliğin karanlık yanı, tatmin edilmesi gerekli olan dürtüleri kapsayan kuralsız parçasıdır (Freud, 2002). İd'in kapsadığı en baskın dürtüler arasında cinsellik ve saldırganlık yer almaktadır. Davranışların temelindeki psikolojik enerji

kaynağı id'den gelmektedir. İd, her isteğinin o anda yerine getirilmesini beklemektedir. Düşüncenin etkin olmadığı kişiliğin bu parçası asla beklemek istemez (Cüceloğlu, 2004). Süperegö ise kişiliğin kültürel ve ailevi kurallar koyan parçasıdır. Potansiyel davranışları kısıtlayarak yasaklar koyar. Freud'a göre ego, id'in arzularını yerine getirmeye çalışmakta ve bunu çevreye göre ne şekilde ayarlayabileceğini değerlendirmektedir (Burger, 2006). Yani ego, çevrenin beklentileri ile (Süperegö) kişinin içinden gelen arzuları (İd) arasında bir denge kurar (Uzunoğlu, 2008). Freud'a göre id bilinçaltına bastırılmakta ve süperegö tarafından kontrol edilmektedir. Fakat Freud id'in bastırılmış arzularının zaman zaman yüzeye çıktığını savunmuştur. Ona göre bir kişinin gerçek anlamda kendisini tanıyabilmesi için bastırılan arzularının ortaya çıkması gerekmektedir. Bu da ancak hipnoz veya psikoterapi gibi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir (Hogg ve Vaughan, 2011).

Psikoanalitik kuramın önde gelen diğer iki ismi Adler ve Jung'dur (Geçtan, 2005). Alfred Adler (1870-1937), her bireyin yaşamına bir aşağılık duygusu ile başladığını ifade etmektedir. Adler'in, üstünlük çabası olarak adlandırdığı bu duygu, yeni doğmuş bebeğin güçsüz ve çaresizliğinin bir sonucu olarak etrafındaki yetişkinlere bağımlı olmasından ileri gelmektedir. Bu ilk deneyim hayatın geri kalanında aşağılık duygusu ile baş edebilmek için gösterilecek olan çabanın başlangıcı niteliğindedir. Adler'e göre üstünlük çabası, yaşamsal motivasyon kaynağıdır. Ona göre bütün eylemlerin altında engeller karşısında üstünlük sağlayarak aşağılık duygusunu bertaraf etme düşüncesi yatmaktadır (Burger, 2006).

Adler, her kişinin değer ve farklı niteliklerinden dolayı tek ve kendisine özgü olduğunu savunmuştur. Ona göre kişilik, insanın kendisine, başkalarına ve topluma yönelik tutumlarının bir sonucu olarak gelişmektedir (Yanbastı, 1996). Freud gibi Adler de kişilik gelişiminde çocukluk döneminin önemine vurgu yapmış ayrıca bu dönemde anne ve babanın etkilerine de dikkat çekmiştir. Adler, bir kişinin yetişkin olduğunda kişilik problemi yaşamasına neden olan iki tip ebeveyn davranışı olduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan ilki çocuklarına karşı aşırı özenli ve korumacı olan, sonuç olarak da çocuğun şımarmasına neden olabilecek ebeveyn davranışıdır. Bu durum çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini engellerken aşağılık duygu düzeyini yükseltebilir ve bazı kişilik problemlerine zemin hazırlar. İkinci hatalı ebeveyn davranışı ise çocuğu ihmal etmektir. Çocukluk döneminde ebeveynlerinden yeterli ilgi göremeyen çocuklar

soğuk ve şüpheli olurken, büyüdüklerinde sıcak ilişkiler geliştirmeleri kolay olmamaktadır (Burger, 2006).

Adler'in benlik olgusuna getirmiş olduğu en önemli katkılardan bir tanesi yaratıcı benlik kavramı olmuştur. Adler'e göre; bu kavram karar verme yeteneğine sahip olan, kişiye hedef odaklı bir hayat sunmaya çalışan benliği ifade etmektedir. Ona göre benlik devamlı olarak kişiye çözüm alternatifleri bulacak deneyimleri dış dünyada aramakta ve gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Yanbastı, 1996). Adler'in kişilik gelişimine olan diğer önemli katkısı ise; doğum sırasına ilişkin yapmış olduğu vurgudur. Bu fikri öne süren ilk psikolog olan Adler, kardeşlerin doğum sırasının kişilik gelişimi üzerinde önemli etkileri olduğunu savunmuştur. Adler'e göre ilk doğan çocuk, ebeveynleri tarafından aşırı ilgiye maruz kaldığı için şımartılmaktadır. Ancak ikinci bebeğin gelip, ebeveynlerin ilgisi paylaşılınca bu şımarıklık kısa sürer ve ilk çocuğun aşağılık duygusu yoğunlaşır. Adler ortanca olan çocukların hiç şımartılma lüksleri olmadığı için yoğun bir üstünlük çabası içine girdiklerini ifade etmiştir. Bu da onların başarılı kişiler olmalarını sağlamaktadır. Ona göre en küçük olan kardeşler ise bütün aile tarafından şımartılmakla beraber çevrelerindeki herkes onlardan büyük olduğu için yoğun aşağılık duygusu yaşamaktadırlar (Burger, 2006).

Carl Gustav Jung (1875-1961) benlik konusu ile ilgili olarak kişiliği oluşturan kendi aralarında etkileşim halindeki birçok sistemler bütününden bahseder. Jung bu sistemleri; ego, kopleksleri ile beraber kişisel bilinçaltı, kolektif bilinçaltı ve onunla gelen arketipler, persona, anima, animus ve gölge olarak tanımlamıştır. Jung'a göre benlik bu sistemler bütünü'nün bileşiminden meydana gelen bir olgudur. Kişiliğin bilinçli yanı olan ego, bir olma, bütünlük ve devamlılık duygularını sağlamaktadır. Kişinin benliğinin geliştiği alan ego'dur (Yanbastı, 1996). Jung benliği, ego'nun bir şablonu olduğu şeklinde açıklamış ve benliğin ruhun çekirdeği olduğunu ifade etmiştir (Budak, 2003). Benliği oluşturan diğer bir bilinç katmanı, unutulup bastırılmış deneyimleri, çocuksu hayal ve arzuları kapsayan kişisel bilinçaltıdır. Komplekslerin, algıların, fikirlerin ilk oluştuğu katman burasıdır ve kişiye özeldir (Yanbastı, 1996).

Jung'u fikirsel olarak diğer psikoanalitik kuramcılardan ayıran en önemli farklardan biri ise kişisel bilinçaltı kavramından ayrı olarak herkeste bulunduğunu savunduğu ortak (kolektif) bilinçaltı kavramını öne sürmesi olmuştur. Ortak bilinçaltı,

bilinç katmanına aktarılması kolay olmayan düşünce ve imgeleri kapsamaktadır. Jung, tıpkı atasal niteliklerin genetik olarak aktarılması gibi bazı ruhsal özelliklerin de ortak bilinçaltı aracılığı ile taşındığını savunmuştur (Burger, 2006). Kişisel bilinçaltının derinliklerinde bulunan ortak bilinçaltı, duygusal açıdan yoğun ve aktarılabilen evrensel imgeler barındırmaktadır (Yanbastı, 1996). Bu evrensel imgelere arketip adı verilmektedir. Bu imgeler çevremize ne şekilde tepki vereceğimizi belirleyici unsurlardır. Anima ve animus, Jung'un öne sürdüğü bilinen en başlıca arketiplerdendir. Anima erkeğin içindeki dişi yönü, animus ise kadının içindeki eril yönü ifade etmektedir. Jung'a göre bu şekilde her insan aradığı kadın ve erkeğin bilinçaltı imgesini taşımaktadır. Diğer başlıca arketipler arasında anne, baba, güneş, kahraman, ay, Tanrı, yaşlı bilge adam, ölüm vb. bulunmaktadır (Burger, 2006). Jung arketipler üzerine yapmış olduğu araştırmalarını tamamladıktan sonra, 'ben' arketipinin var olduğu sonucuna varmış ve bu arketiple beraber kişinin gelişmesi ve kendisini daha iyi tanıyıp, anlayabileceğini savunmuş ve birey olmanın gerçekliğini öne sürmüştür (Yanbastı, 1996). Bilincin diğer katmanları olan persona, benliğin dış dünyaya dönük olan parçasını (Gürol, 1991), gölge ise kişiliğin karanlık yanını ifade etmektedir (Burger, 2006). Jung kişinin kendisini tanımasının kendisini gerçekleştirmesinden daha önemli olduğunu savunmuştur. Ona göre kişinin kendisini gerçekleştirebilmesinin yolu kendisini tanımasından geçmektedir. Kişinin kendisini tanıması ise, bilinçaltı dünyasını bilinçlendirebilmesi anlamına gelmektedir. Bilinçaltındaki kaynaklarını bilen bir kişi kendi içinde çatışma yaşamaz ve diğer insanlara karşı daha anlayışlı olabilir (Yanbastı, 1996). Jung'a göre ancak iyi ve kötü yönlerini kendi içinde bütünleştirmiş bir kişi iyi uyum sağlamış bir kişidir (Burger, 2006). Bu bütünleşmeyi sağlayamayan bir kişi bilinçaltındaki hoşuna gitmeyen benliğini başka insanlara yansıtarak onları kınar ve eleştirir (Yanbastı, 1996).

Harry Stack Sullivan (1892-1949) da diğer psikanalistler gibi kişiliğin gelişim sürecinde erken çocukluk yaşantılarının önemini fark etmiş (Burger, 2006), benlik gelişimini kişiler arası ilişkiler çerçevesinde ele almıştır (Yanbastı, 1996). Sullivan (1953), kişiliğin gerçek veya hayal ürünü olan herhangi kişiler arası bir ilişki olmaksızın var olamayacağını savunmaktadır. Ona göre kişilik, kişiler arası ilişkilerden bağımsız tutulamaz. Dolayısı ile insanları anlayabilmek için onların diğer insanlarla olan etkileşimlerindeki davranışlarını gözlemlemek gerekmektedir. Yani benlik kavramı

yalnızca başka insanlarla kurulan ilişkiler doğrultusunda anlam kazanmaktadır (Burger, 2006).

Sullivan benliği ifade etmek için benlik sistemi kavramını kullanmıştır (Bacanlı, 1997). Ona göre benlik sistemi bebeklik döneminde anne ile kurulan ilişkide, güven duyugusuna karşıt olarak herhangi bir tehdit durumunda yaşanan kaygı sonucu oluşmaktadır (Yanbastı, 1996). Çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için annesinin sevgisine ve iyi niyetine gereksinimi vardır. Ancak annenin çocuğuna karşı sevgi ve ilgisi azalırsa çocuk bunu hisseder ve kaygı düzeyi artar. Bu kaygı ile başa çıkabilmek ve annenin sevgisini yeniden kazanabilmek için çocuk savunma biçimleri geliştirir ve bunun sonucu olarak benlik sistemi oluşmaya başlar (Yanbastı, 1996). Sullivan benlik sisteminin bu kaygı hissini zararlarından kaçmak ya da kaygının getireceği zararları en aza indirebilmek için devreye giren eğitici yaşamsal bir organizasyon olduğunu ifade etmiştir (Bacanlı, 1997). Benlik sisteminin görevi kişinin güvenliğini sağlamak, kişiliğin diğer alanlarına yabancılaşmasını engellemek ve başka kişilerle ilişki kurulmasına yardımcı olmaktır (Yanbastı, 1996). Sullivan 'iyi-ben', 'kötü-ben' ve 'ben değil' olarak üç önemli benlik sistemi olduğunu söylemiştir; İyi ben, anne ve bebek arasında ödüllendirici deneyimlerin olduğu, davranışların hoş görüldüğü ilişkiler doğrultusunda, kötü ben ise ödüllendirici olmayan, annenin hoş karşılamadığı durumlarda gelişir. Kötü ben, istenmeyen davranışlara engel olmada kişiye yardımcı olmaktadır (Yanbastı, 1996). İyi-ben ve kötü-ben benlik sistemleri bilinç düzeyinde bulunurken ben değil benlik sistemi tehdit edici olarak algıladığımız benliğimizden ayırtığımız ve bilinçaltına bastırdığımız yönlerimizi ifade etmektedir (Burger, 2006). Bilinçaltı katmanında yer alan ben değil benlik sisteminin yapıcı bir özelliği bulunmamaktadır (Yanbastı, 1996).

Psikoanalitik kuramcılardan olan Erich Fromm (1900-1980), insanın kendisini bilmesi ve kendi olmasının mutluluğun anahtarı olduğunu ifade etmiştir (Burger (2006).

Fromm (2000), kişiliği doğuştan gelen ve sonradan edinilmiş, bireye özel ve onu eşsiz yapan ruhsal özelliklerin bütünü olarak tanımlamıştır. Bebeğin kendiliği doğumla beraber başlar ve zamanla benliğini geliştiren bebek, ailesinden uzaklaşır (Altıntaş ve Gültekin, 2005). Ona göre her insan bir kimlik sahibi olmak ve başka insanlardan farklı olduğunu hissetmek istemektedir. Bu amaç kişisel gayretle yerine getirilemezse kişi

başka bir insan veya grupla özdeşim kurarak kısıtlı bir farklılık elde edebilir. Bu durumda kimlik hissi bir kişi olmaktan değil bir kişiye ait olmaktan gelmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2005).

Fromm, benliği sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirmiştir (Altıntaş, 1989). Benlik gelişimini dışlanma, yalnızlık, ait olma hissi ve hayatın anlamı gibi varoluşçu kavramlarla açıklamaya çalışmıştır. Ona göre benlik, toplumun kişiye sunduğu olanaklar çerçevesinde şekillenmektedir. Kişinin istedikleri ve toplumun kuralları tutarlılık göstermelidir (Hatipoğlu, 1996; akt., Kahraman, 2009). Kişi temel ihtiyaçları ile toplumun ihtiyaçları arasında uzlaşmacı bir yaklaşımla denge kurarak topluma uyum sağlamaktadır (Altıntaş, 1989). Kişi toplum içinde ihtiyaçlarını özgürlüğü kısıtlanmadan ve başka kişileri sömürmeden giderebilirse olumlu bir benlik geliştirir. Fakat Fromm'a göre benlik gelişiminde toplumun kişiye sunduğu olanaklar, kişisel gayretten daha önemlidir (Sarı, 1998; akt., Kahraman, 2009). Kişisel ihtiyaçlar ile toplumun beklentileri arasında çatışma olduğunda dışlanma ve yalnızlık duyguları ortaya çıkar ve bu durum benliğin gelişimine olumsuz yönde etki eder. Kişi toplum içinde sevilip, saygı ve kabul gören bir birey ise özgüveni olan ve olumlu benlik algısına sahip bir kişi olur. (Ünlüoğlu, 1985; akt., Kahraman, 2009). Diğer taraftan baskı içeren ve otoriter tutumlar da benliğin gelişimine olumsuz yönde etki etmektedir (Önen, 1989). Fromm var olan toplumsal düzenlerin robot benlikler oluşturduğunu belirtmektedir. Ona göre bencillik kişinin kendi benliğinin sevmemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bir kişinin kendi benliğine dair devamlı olarak kaygı içinde olması kendi benliğini sevmediği ve onaylamadığı anlamına gelmektedir. Fromm, nevrotik kişiliğe sahip insanların güçlü bir benlik geliştirememiş olduklarını savunmaktadır. İnsanlarla olan ilişkilerini kısıtlayarak ilgilerini kendilerine yönlendiren bu kişiler kendi benliklerinden çıkıp toplumsal bir benliği kabul etmekte zorlanırlar (Altıntaş, 1989).

Psiko-sosyal kuramın öncüsü Erik Ericson (1902-1994) benliğin, kişiliğin çok güçlü ve bağımsız olan bir bölümü olduğunu ifade etmiştir. Ona göre kimlik oluşumu insanın çevresi üzerinde egemen olma ihtiyacını karşılama çabasından ve kimliği oluşturma sürecindeki kazanımlarından doğmaktadır. Erikson'a göre bir kimlik geliştirmek ve bu kimliği korumak benliğin ilk işlevidir. Kimlik, geçmiş ve geleceğin bütünlüğü içinde devamlılık olgusunu da kapsayan, karmaşık yapıdaki içsel bir durumdur (Burger, 2006).

Erikson, benliğin gelişim sürecinde sosyal çevrenin etkilerine de önemle vurgu yapmakta (Köknel, 1989) ve kişilik gelişiminin bütün yaşamı kapsadığını öne sürmektedir (Burger, 2006). Erikson benliği psikoanalitik kuram çerçevesinde inceleyerek sonuçta psiko-sosyal kuramında benliğin gelişim sürecini bütün yaşamı kapsayan sekiz evreye bölmüştür (Santrock, 2015). Bu sekiz evreden oluşan süreç bir yol'a benzemektedir. Doğumdan ölüme dek kişi bu yolda yürür ve her evrede yol çatalına ayrılır. Kişi yoluna devam edebilmek için bir seçim yapmak zorunda kalır. Erikson bu seçim noktalarını bunalımlar olarak tanımlamaktadır. Bu bunalımlardan ne şekilde geçeceğimiz kişiliğin nasıl gelişeceği ve ilerleyen süreçlerde karşımıza çıkacak yeni bunalımlarla nasıl baş edeceğimizi etkilemektedir (Burger, 2006). Erikson'a göre benlik, gelişimini sadece her evrede kişilik ile ilgili bir sorunu çözdükten sonra diğer evreye geçer (Köknel, 1989).

Erikson'un psiko-sosyal kuramının sekiz evresi şu şekildedir; Birinci evre temel güvene karşı-güvensizliktir. Bu evrede anne ve bebek arasındaki ilişkinin niteliği, kişinin temel güven/güvensizlik duygusunun oluşmasında önemlidir. İkinci evre olan özerkliğe karşı kuşku-utanç evresinde ise çocuk kendi yolları ile çevreyi öğrenmeye ve kendine olan güven duygusunu geliştirmeye eğilimlidir. Bu evredeki aşırı denetlenme, kuşku ve utanç duygularının gelişmesine yol açabilmektedir. Üçüncü evre girişkenliğe karşı-suçluluk evresidir. Bu evrede çocuk kendi eylemleri sonucunda girişkenlik duygusunu ya da suçluluk duygusunu geliştirir. Dördüncü evre başarıya karşı-aşağılık evresidir. Bu evrede çocuk başarı duygusunu yaşayamazsa aşağılık duygusu yoğunlaşmaktadır. Beşinci evre olan kimliğe karşı-rol kargaşası ise ergenlik dönemine denk gelmektedir. Bu evredeki özdeşimler kimlik gelişiminde büyük önem taşır. Benlik kimliğinin olduğu bu evrede başarılı bir şekilde kimlik gelişimini tamamlayan ergen yaşamına kendine güvenen birey olarak devam eder. Kimlik kazanma sorununu çözemezse kimlik karmaşası yaşar. Altıncı evre yakınlığa karşı-uzaklık evresidir. Bu evrede kişi beşinci evredeki gelişim düzeyine bağlı olarak sosyal çevre içinde yakın ilişkiler kurmakta ya da insanlardan uzaklaşmaktadır. Yedinci evre üretkenliğe karşı-durgunluk evresidir. Bu evre kişinin yaşam içerisinde aktif olması ya da durağanlaşması durumlarını içermektedir. Son evre olan sekizinci evre ise bütünlüğe karşı umutsuzluk evresidir. Bu dönem bütün yaşamın sorgulandığı, buna bağlı olarak da içsel huzur ve

bütünlüğün hissedildiği ya da pişmanlık duygusunun yaşandığı süreci tanımlar (Senemoğlu, 2000).

Carl Rogers (1902-1987) insancıl yaklaşımın öncülerindedir (Burger, 2006). İnsana ve onun yeteneklerine değer veren Rogers, (Yanbastı, 1996) insan doğasına yönelik iyimser bir bakış açısına sahiptir (Cüceloğlu, 2004). Ona göre insan, doğasında gelişim ve daha iyiye doğru değişim becerilerini barındırmaktadır (Cüceloğlu, 2004). Hem biyolojik hem de çevresel etkilere açık olan insan, kendisine yönelik ve tek başına karar verme özgürlüğüne, doğru ve yanlış ayırt edebilecek mantıksal kapasiteye sahiptir (Yanbastı, 1996). Rogers her insanın doğar doğmaz mutluluğu arama, kendi potansiyelini gerçekleştirme (Cüceloğlu, 2004) ve hayatında bir doyum noktasına varma yönünde çaba sarf ettiğini öne sürmektedir. Hedeflerine ulaşan insanlar'ı "Potansiyelini Tam Kullanan Kişi" olarak tanımlamış ve böyle kişilerin yeni deneyimlere karşı açık, duygularına güvenen insanlar olduklarını belirtmiştir (Burger, 2006).

Rogers'a göre kişinin benlik gelişimi başka insanların kişiye ilişkin değerlendirmelerinden etkilenmektedir. Başkaları tarafından onaylanan davranışlar özümser, onaylanmayanlar dışlanır ve bu sayede deneyimler sonucu kişinin değerler sistemi oluşmaya başlar (Yanbastı, 1996). Kişinin kendisi hakkındaki bilinçli algıları ise benliği şekillendirir (Cüceloğlu, 2004). Benlik olumlu ve olumsuz yönde algılanabilir (Yanbastı, 1996). Bu noktada Rogers, koşulsuz sevgi kavramından bahsetmektedir. Bu kavram kişi her ne yaparsa yapsın sevmeye ve saygı görmeye layık olduğu görüşünü ifade etmektedir (Cüceloğlu, 2004). Rogers'a göre olumlu benlik algısı oluşumunun en önemli şartı koşulsuz sevgidir (Yanbastı, 1996). Koşulsuz sevgi ile büyümüş insanlar olumlu ve güçlü bir benlik algısı geliştirmektedirler (Cüceloğlu, 2004). Rogers'a göre organizma kendini gerçekleştirme, büyüme ve gelişme eğiliminde olduğu için benlik sürekli değişmekte ve hiçbir zaman tamamlanmamaktadır (Yanbastı, 1996).

Kişinin doğuştan iyi olduğu görüşünü savunan hümanistik yaklaşımın öncülerinden Abraham Maslow'un (1908-1970) ihtiyaçlar hiyerarşisi olarak öne sürdüğü kuramı da benliğin gelişim sürecine ilişkin başka bir bakış açısı sunmaktadır. Benlik bilinci Maslow'un kuramında önemli rol oynamaktadır. Ona göre güdüler kademeli hiyerarşik bir yapı içindedir ve insanlar en aşağıdaki kademedeki ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra bir üst kademedeki ihtiyaçlarını karşılama eğilimi

gösterirler. Maslow kişinin gelebileceği en yüksek kademenin kendini gerçekleştirme noktası olduğunu belirtmektedir (Cüceloğlu, 2004). Maslow kuramında kendini gerçekleştirmiş olan kişiyi, yetenek ve gizil güçlerini bütünüyle kullanabilen kişi olarak tanımlamıştır (Güleç ve Köroğlu, 1997). Kendini gerçekleştirme birçok kişi için sadece anlık bir yaşantı olmasına rağmen bazıları bu anı daha uzun süreler boyunca yaşayabilmektedir. Maslow'a göre tarihte adı geçen Eleanor Roosevelt, Albert Einstein, Spinoza, Abraham Lincoln gibi isimler kendilerini gerçekleştirmiş kişilerdir. Maslow yapmış olduğu araştırmalar sonucunda kendini gerçekleştirme kademesine ulaşabilen kişilerin çok az sayıda olduğu sonucuna ulaşmıştır (Cüceloğlu, 2004).

Maslow'a göre iki temel güdü bulunmaktadır. İlki yetersizlik güdüsüdür. O bu güdünün ihtiyaç duyulan bir nesnenin yokluğunda hissedilen bir güdü olduğunu ifade etmektedir. Açlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçlar bu kapsama girmektedir. İkinci güdü ise koşulsuz sevgi ve kişinin kendisini gerçekleştirebilmesi vb. ihtiyaçları kapsayan büyüme güdüsüdür. Maslow yetersizlik ve büyüme olarak tanımladığı bu iki güdüyü beş ayrı grupta toplamış ve ihtiyaçlar hiyerarşisi olarak öne sürdüğü kuramının temellerini atmıştır (Burger, 2006).

Maslow'un beş basamaklı ihtiyaçlar hiyerarşisinin basamakları şu şekildedir; en alt basamakta fizyolojik ihtiyaçlar bulunmaktadır. Bunlar; nefes almak, açlık, susuzluk, uyku vb. olan ihtiyaçlardır. Üst basamaklardaki ihtiyaçların giderilebilmesi için öncelikle bu ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. İkinci basamakta ise; fizyolojik ihtiyaçlar karşılandıktan sonra, emniyet, korunma, istikrar, barınma ve korkulardan kurtulma gibi ihtiyaçların öne çıktığı güvenlik ihtiyaçları yer almaktadır. Maslow'a göre güvenlik ihtiyaçları karşılanan bir kişinin arkadaşlık kurma, sevgi, eş edinme, çocuk sahibi olma, bir grup veya aile içinde yer alma gibi üçüncü basamakta yer alan ait olma ve sevgi ihtiyaçları öne çıkmaktadır. Dördüncü basamakta ise saygı ihtiyaçları yer almaktadır. Bu ihtiyaçlar kişinin kendisini yeterli-başarılı biri olarak algılaması ve beğenilme olarak iki grupta toplanmaktadır. Maslow, bu noktada saygı duyulmanın hak edilmiş bir saygı olması gerektiğini vurgulamıştır. Beşinci ve son basamakta ise kendini gerçekleştirme ihtiyacı yer almaktadır. Kendini gerçekleştirme, potansiyelini tam olarak geliştirip kullanabilme anlamına gelmektedir. Maslow çok az sayıda insanın bu basamağa gelebildiğini ifade etmektedir (Burger, 2006).

Heinz Kohut (1913-1981), benlik kavramını ilk olarak psikoanalitik çerçevede ele almış ancak zamanla benliğe bakış açısı ve tanımları değişiklik göstermiştir. Başlangıçta psikanaliz prensiplerine uygun olarak Kohut, benliği id-ego-süperego yapıları ile beraber zihinde var olan fakat bu yapılardan farklı bir olgu olarak tanımlamış ancak sonraları benlik kavramını id-ego-süperego yapılarıyla açıklamaya son vermiştir. Gelmiş olduğu son noktada Kohut benliği, kişinin ruhsal evreninin merkez noktası ve yaşamsal güç kaynağı olan, kişiyi oluşturan parçaların bütününden daha büyük ve tam olarak bilinmeyen en üst düzeydeki ruhsal yanı olarak tanımlamıştır. (Türkçapar, 1995; akt., Kahraman, 2009).

Heinz Kohut 1970'li yıllarda kendilik psikolojisi olarak adlandırdığı kuramı ile kendiliğin ruhsal aygıtın temel ögesi olduğunu söylemiş ve doğumla beraber gelen ancak gelişmemiş bir yapı olduğunu ifade etmiştir (Karacan vd., 1998). Kohut'a göre kendilik saygısı ve bütünlüğünün gelişip sürdürülmesi, cinsellik ve saldırganlık dürtülerinden daha önemlidir. Benliğin gelişmesinde iki önemli yol vardır. Bunlar; nesne ilişkileri ve kendiliğin yükseltilmesi'dir (Güleç ve Köroğlu, 1997). Kohut kuramında psikopatolojiyi benliğin gelişimsel ve işlevsel bozuklukları ile ilişkilendirmiştir. Ona göre benliğin gelişiminde kişinin başkaları ile olan ilişkileri önemli rol oynamakta ve kişinin benliğinin bir parçası olarak algıladığı benlik objelerine vurgu yapmaktadır. Kohut benlik objeleri ile ebeveynleri ve çocuğun hayatında önemli rol oynayan yakınındaki kişileri kastetmektedir. Doğduğu anda henüz benliği belirginleşmemiş olan bebek hem beden hem de ruhen çevresindeki kişilere bağımlı durumdadır. Bebek çevresi ile ilişki kurdukça benlik hissi güçlenmeye ve kendisini diğerlerinden ayrı bir kişi olarak görmeye başlar. Benliğin gelişim sürecinde bebeğin ihtiyaçlarını karşılayan kişiler benliğin bir bölümü olarak içselleşir. Bu süreç sağlıklı bir şekilde tamamlanmışsa kişi hayatı boyunca onu etkileyecek olan öz-güven ve öz-saygı duygularını geliştirir (Türkçapar, 1995; akt., Kahraman, 2009).

Yukarıdaki bilgiler ışığında bakıldığında benlik gelişimine ilişkin pek çok farklı bakış açısı olduğu görülmektedir.

2.3.3. Benlik Algısının Gelişimi

İnsan, hayatının ilk anlarından başlayarak kendisi ve çevresi ile ilgili izlenimler edinmektedir. Bu süreçte çevresi ile ilişki kurma ve bir kimliğe sahip olma gereksinimi

bulunan insanın benlik algısı sistemi, bu gereksinimi karşılamak amacıyla oluşmaya başlar (Bayat, 2003). Hayat boyu kişinin yaşadığı acı-tatlı her olay benliğin gelişmesine değişmesine katkı sağlamaktadır (Baymur, 1985). Bütün yaşamı kapsayan bu süreçte çocukluk döneminden itibaren kişi, çevresinde bulunan diğer insanlarla etkileşime girip ilişki ve iletişim kurdukça toplumda bir yer edinirken benliğini de tanımaya başlar (Köknel, 1999).

Doğum öncesinde henüz dünyaya gelmemiş olan bebek hem kendi bedeninden hem de dış dünyadan gelen uyarılara maruz kalır. Bu uyarılar duyuşsal izlenimlerle yorumlanır ve anlam içeren bir bütün oluşturacak şekilde toplanır. Bu sayede insan, hayatının erken dönemlerinde kendisine ve çevresine dair izlenimleri edinmeye başlamış olur (Bayat, 2003). Bebek dünyaya geldiğinde henüz düşünme yeteneğinden yoksundur. Bu yeteneği geliştirebilmek için yeterli yaşam deneyimine sahip değildir (Cüceloğlu, 1992). Hayatın başlangıcında, insanda var olan içsel varlık yani öz-ben, kendisini dünyaya gelmesinde aracı rol oynayan annesine bağlı bir parça olarak algılar. Dolayısı ile bu süreçte henüz bağımsız bir varoluş algısına sahip olmayan bebek annesi ile beraberken benlikle ilgili bir sıkıntı yaşamaz. Zamanla annesinden ayrı bir varlık olduğunu algılamaya ve annesine bağımlı olmayan bir ben'in varlığına gereksinim duymaya başlar. Böylece bu ayrılık travması'nın bir sonucu olarak kişinin kendisini tanımlamasını sağlayacak olan benlik sisteminin oluşumunun temelleri atılır (Bayat, 2003). Yaşamın erken dönemlerinde ben ve ben olmayanı, yani kendisi ile ilgili olan ve olmayanı birbirinden ayıramayan bebek, büyüdükçe kendi özüne ait olan yaşantılara sahip çıkar, diğerlerini ise etrafındaki kişi ve nesnelere mal eder. Kendi özünün ve becerilerinin ayırdına vardıkça, benlik kavramı gelişmeye başlar (Köknel, 1999). Kültürel farklılıklar olsa da bebeklerin kendini tanıma, kendini anlama, diğer bir değişle bedensel olarak kendini ayırt edebilme becerisinin 18. ay ve sonrasında geliştiiği bilinmektedir (Santrock, 2015). Bu noktada yaşantılarını algılama şekli ile beraber diğer kişilerin kendisi ile ilgili olumlu görüşleri ve bebeğin diğerleri tarafından kabul edilme ihtiyacı önem kazanmaktadır (Köknel, 1999). Çünkü büyüdükçe bebeğin davranışları çevresindeki kişiler tarafından değerlendirilir ve dolayısı ile bebek etrafından daha fazla geri bildirim alır. Bu değerlendirilmeler ve geri bildirimler sonucunda bebek kendisine dair yargılara varmaktadır (Cüceloğlu, 1992). Yakınlık kurduğu kişilerle yaşanan

olumlu veya olumsuz olaylar çocuğun benlik saygısının gelişimini etkilemektedir (Köknel, 1999).

İkinci yaşın sonlarında ve üçüncü yaşla beraber çocuk “ben yapacağım, ben büyüdüm” gibi ifadeler kullanarak objelerin kendisine ait olduğunu söylemeye çalışır. Bu durum çocuğun benliğini fark etmeye başladığını işaret etmektedir (Santrock, 2015). Çocuğun bu tarz girişimleri ve yaşamında karşılaştığı kendisine ve içinde bulunduğu kültüre dair çeşitli durumlar sonucunda kişiye özel duygu, düşünce ve davranış sistemi yani kişiye has bir benlik gelişir (Cüceloğlu, 2004). Çocuk kendisi ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunur. Kendi varlığını bedeni, cinsiyeti, becerileri, ailesi, arzuları ve ona ait olan nesnelere aracılığı ile tanımlamaya çalışır (Bacanlı, 1997). Sonuçta sosyal etkileşimin de desteği ile benlik algısı şekillenir (Özyürek 2005).

Orta çocukluk dönemine gelmiş olan bir çocuk kazandığı nitelikler, değerler ve ulaşmayı amaçladığı hedefler konusunda bilinçli bir farkındalık geliştirebilir. Bu dönemde kendi davranışlarına yönelik belli ölçütler oluşturabilirken, kendisine ilişkin düşüncelerinde de daha netlik ve gerçekçilik görülür (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2011). Okul öncesi dönemde kim olduğunu, kendi niteliklerini ve toplumun belirlemiş olduğu rolleri öğrenip detaylı bir şekilde anlatabilecek olgunluğa gelmiş olur. Ancak bu dönemde benliğe dair ifadeler henüz somut özelliklerden oluştuğu için çocuk kendisini “ben kötü biriyim, utangacım, kendimi çok seviyorum” gibi soyut ifadeler kullanarak anlatamamaktadır. Bunun yerine sıklıkla “ben hızlıyım” gibi bedensel nitelikleri, gündelik rutin eylemleri içeren veya kendilerine ait olan nesnelere gibi gözlemlenebilen olgulardan bahsedebilir (Martin ve Fabes, 2006).

Benlik gelişiminin öne çıktığı dönem ise ergenliktir (Yörükoğlu, 2000). Bu dönemde benlik ile ilgili kavramlar daha karmaşık ve soyut bir hal alırken çocukluk dönemindekine oranla daha iyi düzenlenmiş bir yapıdadır. Kendisine dair değerlendirmeleri daha doğru ve daha gelişkindir. Ayrıca ergen gerçek, hayali, sahte ve güvenilebilir olan benliklerini birbirinden ayırt edebilmektedir (Apay, 2007; akt., Kahraman, 2009). Çocukluk döneminde antenleri dışarıya dönük olan ergenin bu dönemde antenleri içeriye dönmeye başlamaktadır. Kendi duygularına, bedenine, kim olduğuna ve olmak istediğine yönelik düşünceler baş gösterir. Bu düşünceler ergenin benlik arayışına işaret ederken bu dönemde benlik, devamlı olarak inişler ve çıkışların

yaşandığı dalgalanmalı bir seyir izler. Bunun nedeni ergenin kendisine yakıştıracacağı bir kimlik arıyor olmasıdır. Bu doğrultuda kendisini devamlı olarak değerlendirip eleştiren ergen, onu ebeveynlerinden ve diğer insanlardan farklı kılan niteliklerini öne çıkarmaya ve benliğini yeniden düzenlemeye çalışmaktadır (Yörükoğlu, 2000). Bu süreçte tekrar ve tekrar kişilikten kişiliğe girerek kendisine en uygun olan benliği bulabilmek için çabalar ve denemeler yapar. Bu kalıcı olmayan, ‘sanki-ben’ olarak tanımlanan kişiliklerle yapılan denemelerin sonucunda ergen, kendisine yeni bir benlik veya kimlik geliştirir. Kimliği gelişmiş olan bir ergen kendi benliğinin devamlılığını algılar, kendisine yabancı görünmemekle birlikte nereden geldiğinin ve nereye yöneliyor olduğunun bilincine varabilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001; akt., Kahraman, 2009)

Ergenliğin erken dönemlerinde benlik gelişimi sosyal ilişkiler açısından da ele alınmaktadır. Başlarda kimlik hissi tam gelişmemiş, hassas, incinebilir ve kırılgan yapıda olan ergenin yaşadığı deneyimler ve durumlar önemli anlamlar taşıırken onun kimlik kumaşına etki etmektedir. Henüz ergenlik sürecini tamamlamamış olan bir ergen için diğer kişilerin kendisi hakkında ne düşündüğü, kendisi ile ilgili duyguları yoğun üzüntü kaynağı olabilmektedir. Bu dönemde ergenin fiziksel ve eylemsel benlik tanımlarında diğer kişileri etkileyen bedensel ve kişilik özellikleri ön plandadır. Sosyal ve psikolojik benlik tanımlarında ise duyarlı olma, iletişim becerileri gibi sosyal ilişkilerde önemli etkisi olan özellikler öne çıkar. Ergenliğin sonlarında benlik gelişimi sistematik inanç kalıpları ve planlar doğrultusunda tamamlanmış, bedensel, eylemsel, sosyal, psikolojik benlik, ahlaki ilkelere uygun bir şekilde kişisel ve ilişkisel tercihler olarak yaşama yansımaktadır (Hortaçsu, 2003). Her şey yolunda gittiği takdirde farklı yönler birbiri ile harmanlanarak bütünleşir ve kapsayıcı bir benlik gelişir. Aksi bir durumda ise uyumsuzluk meydana gelir (Gander ve Gardiner, 2010). Ergenlikte öz kimliğini oluşturamamış olan bir kişinin genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde insanlarla yakın ilişkiler kurmakla ilgili korku yaşaması sıcak dostluklar geliştirememesi, yalnız olma eğiliminde olması ve duygusal bir yalıtım içinde yaşaması olasılık dahilindedir (Hortaçsu 2003).

Kişi kendi niteliklerini olumlu değerlendirmiyorsa düşük benlik algısına sahip olabilmektedir (Özyürek, 1983). Yapılan çalışmalarda düşük benlik algısına sahip olan kişilerin hayata karşı hoşnutsuzluk yaşadıkları, sosyal yalıtım, anksiyete, intihar, çabuk öfkelenme, alınganlık, depresyon, suça yönelme tepkileri gösterdikleri ve madde

bağımlılığı eğilimine sahip oldukları bulunmuştur (Yörükoğlu 1993; Short ve Short 2005; akt., Aldemir, 2013)

2.3.4. Benlik Algısını Etkileyen Faktörler

Benlik algısının gelişim sürecine bakıldığında pek çok faktörden etkilendiği görülmektedir. Alan yazınında bu faktörler aile yapısını, ebeveynlerle ilişkinin niteliğini, çocuğa verilen ilgiyi, değeri, ailede uygulanan disiplinin şeklini, kişilerarası ilişkileri, sosyo-ekonomik düzeyi, sosyal uyumu, ırk ve cinsiyet gibi etmenleri kapsayan geniş bir yelpazede ele alınmakta ve benlik algısını etkilediği vurgulanmaktadır (Cüceloğlu, 2004).

Çocuğun ilk gereksinimlerini karşılayan ve onunla ilk ilişki kuran kişiler ebeveynlerdir. Ebeveynler çocuğun kendini tanımasını sağlayarak gelişmekte olan benliğine yön verirler. Dolayısı ile çocukların benlik algıları ile ebeveyn tutumları arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Çocuğun kendisini olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesinde ebeveynlerin önemli etkileri vardır (Yavuzer, 2005). Olumlu bir benlik gelişimi için yardımsever, sevgi dolu ve sıcak bir ebeveyn tutumu büyük öneme sahiptir (Burger 2006). Ebeveynlerin çocuklarına yönelik yıkıcı eleştirileri, reddeden davranışları çocuğun kendisine değer verememesine zemin hazırlayabilmekte ve kendisi ile ilgili olumlu algılar geliştirmesini engelleyebilmektedir. Çocuk çevresinden olumlu tepki gördüğü ölçüde kendi niteliklerini olumlu yönde değerlendirir ve potansiyelini en yüksek seviyede kullanabilir. Çabası da buna uygun davranış biçimi geliştirme yönünde olur (Özgüven, 2001). Ebeveynlerin bireysel sorumluluk alabilme, özerk olarak yetki kullanıp karar verebilme ve davranabilmeye yönelik destekleyici oldukları, bununla beraber yol gösterici bir şekilde otoritenin de kullanıldığı yani ebeveynlerin demokratik tutum sergilediği bir ev ortamının çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Demokratik bir ev ortamında sevgi, kabul, takdir ve saygı öne çıkarken uygulanan disiplinin tutarlılığı bu ortamda büyüyen gençlerin daha huzurlu ve daha az problemlili olmalarına yardımcı olmaktadır. Böyle bir ortamda büyüyen gençlerde suça yönelik davranışlar görülmediği ifade edilmektedir (İnanç vd., 2011). Çocuğa ebeveynler tarafından normal seviyede bir hoşgörü veriliyorsa, söz hakkı varsa, kendi benliğini tanımak için özgürlük tanınıyorsa, duygu ve düşüncelerine saygı duyuluyorsa çocuk benlik saygısını geliştirip sorumluluk bilinci ile özerk kararlar alabilmektedir.

Ancak ebeveynlerin tutarsız ve aşırı denetleyen davranışları gençleri olumsuz etkilemekte, güvensiz ve kuşkulu bir yapıya zemin hazırlamaktadır (Yalım, 2001). Kısaca ebeveyn tutumunun demokratik olduğu aile ortamında yetişen çocukların benlik algılarının otoriter, korumacı, ilgisiz tutum gösteren ailelerde yetişen çocukların benlik algılarına oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Morgan, 1984).

Diğer taraftan ailenin oluşumundaki temel öğelerden biri olan kardeşler de ebeveynler kadar çocukların benlik algısı üzerinde etkiye sahiptir. Özellikle de küçük olan kardeşin büyük olanı bir model olarak gördüğü ve onun değer yargılarını, tutum ve davranışlarını kendi benliğini geliştirmek üzere bir rehber olarak kullandığı ileri sürülmektedir. Büyük kardeşin küçüğüne yönelik uyguladığı şiddet içeren baskıcı tutum gibi davranışlar da küçük kardeşin benlik algısına olumsuz etki edebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca ebeveynlerin kardeşler arasında kıyaslayıcı tutumları da benliğin gelişimine olumsuz etki edebilmektedir (Soner, 1995).

Benlik algısına aileden sonra etki eden diğer faktörler arasında okul çevresi, öğretmenler ve akran ilişkileri yer almaktadır. Okul çevresi toplumsallaşma sürecindeki temel birimlerden biridir. Öğretmenler ve rehberler bu süreçte çocuklara iyi-kötü, doğru-yanlış, değerli-değersiz olup olmadıklarına dair ayna olurlar. Çocukların çevresindekilerin tepkileri kendilerini değerlendirmede bir anahtar rolü görür. Öğretmenlerin çocuklara yönelik bilinçli bir şekilde seçmiş oldukları tutumları çocukların kendilerine dair fikirlerini “ben işe yaramam” seviyesinden “ben işe yarayabilirim” seviyesine getirerek çocuğun öz saygısını yükseltebilmektedir (Bozkurt, 2008). Okul çevresinde kendisini ve kendi düşüncelerini rahatça ifade edebilen çocuklar akranlarının düşüncelerine de saygı göstermeyi öğrenebilmekte ve kendilerine yönelik değer duygusu geliştirebilmektedir. Öğretmenlerin çocukların birbirlerine karşı aşağılayıcı ve alaycı davranış göstermeden dinleyebilmeyi ve saygı duymayı sağlayıp model olacak şekilde öğretebilmeleri onların hem kendilerine hem de diğerlerine yönelik algılarını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Yani ailede olduğu gibi okul ortamında da öğretmenin demokratik tutumu çocukların benlik gelişimlerinin sağlıklı olması yönünde etki etmektedir (Santrock, 2015). Ayrıca çocukların akran gruplarında kazanacakları oyun becerisi yeterlilik duygularının gelişmesini sağlarken tersi durumda bu becerinin kazanılamaması aşağılık duygusunun gelişmesine sebep olabilmektedir. Çocukların bu becerileri kazanmak üzere gösterdikleri çaba başarılı sonuçlanırsa güçlü

bir benlik algısı başarısız sonuçlanırsa zayıf bir benlik algısı gelişebilmektedir (Doğru, 2003; akt., Şenyiğit, 2015).

Sosyal etkileşimle beraber kişinin bireysel deneyimleri de ileride yaşayacağı durumlara nasıl tepki göstereceğine dair ışık tuttuğu için benlik algısına etki etmektedir. Örnek olarak bir çocuk okulda başarılı olamadığından dolayı hayal kırıklığı yaşayabilir ve bu durum onun benlik algısını zedeleyebilir. Veya tam tersine başarı gösteren ve başarıları onaylanan bir çocuğun kendi yeteneklerine duyduğu inanç güçlenebilir, daha fazla çalışma yönünde güdülenebilir (Yavuzer, 2001).

Fiziksel görünüm de benlik algısını etkilemektedir. Kişinin fiziksel görünümü ile ilgili olumlu ya da olumsuz duygu düşünceleri ve bedenine yönelik algıları beden algısı olarak tanımlanmaktadır. Kişinin gerçek bedeni ile hayal ettiği ideal bedeni arasında büyük fark varsa beden memnuiyetsizliği gelişebilmektedir (Demir, 2006). Ergenlikte değişim gösteren fiziksel yapı beden görünümüne ilişkin sıkıntı ve kaygıları da beraberinde getirmektedir. Bu süreçte ergenler için nasıl göründükleri sosyal anlamda kabul edilmenin en temel unsurlarındandır. Bedensel görünümüne dair memnuniyet hisseden ergenlerin kendileri ile daha barışık oldukları bilinmektedir (Bencik, 2006).

Benlik algısına etki eden diğer bir faktör ise yaş'tır. Yapılan araştırmalar benlik algısı ve yaş arasında bir ilişki olabileceğini göstermektedir. İlerleyen yaşla beraber kişinin bilişsel becerilerinin artmasından dolayı kendisini daha doğru ve gerçekçi olarak değerlendirebileceği düşünölmektedir (Baran, 1999).

Cinsiyet de benlik algısını etkilemektedir. Hortaçsu'ya (1991) göre erkeklerin benlik algısı kızlara oranla daha olumludur. Ancak bu konu erkeklerin yalan söyleme ve savunma eğilimlerini ölçmek için kullanılan araçlardan daha yüksek puan aldıkları için tartışılmaktadır.

Benlik algısına etki eden diğer bir faktör de sosyo-ekonomik düzeydir. Yapılan araştırmalar artan sosyo-ekonomik düzeyle beraber benlik algısının da olumluya doğru gittiğini ortaya konmuştur (akt., Kahraman, 2009).

Kitle iletişim araçları da benlik algısına etki eden diğer faktörlerdendir. Radyo, televizyon gibi araçlar insanların dünyayı nasıl gördüklerine, davranışlarına ve

tutumlarına etki etmekte geri bildirimler yolu ile insanların değişimine neden olmaktadır. Bu durumun olumlu olabileceği gibi olumsuz etkileri de olabilmektedir. Özellikle televizyonlarda yayınlanan şiddet içerikli filmler çocukların sosyal etkileşimlerine zarar verebilmektedir (Özkalp, 2002).

2.4. Konu İle İlgili Bazı Araştırmalar

Bu bölümde ergenler üzerinde yürütölen bağlanma stilleri ve benlik algıları ile ilgili konu ile bağlantısı olduğu düşünölen yurtiçi ve yurtdışı bazı araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Bağlanma Stilleri İle İlgili Araştırmalar

2.4.1.1. Yurtiçi Araştırmalar

Deniz (2006), ergenlerin bağlanma stilleri ile çocuklukta yaşanmış olan istismar durumu ve kişinin suçluluk-utanç duyguları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 566 ergen üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre; korkulu bağlanma stiline sahip olma durumu ile utanç duygusu arasında pozitif yönlü anlamlı, güvenli bağlanma stili ile utanç duygusu arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırma, çocuk istismarı ile saplantılı bağlanma stiline sahip olma durumu arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu da ortaya konmuştur. Bağlanma stilleri ile suçluluk duygusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ifade edilmiştir.

Keskin ve Çam (2008), ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveyn tutumları ve ruhsal durumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile, yaşları 11-15 arasında değişen 384 ergen üzerinde bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre; güvenli bağlanma stili ile dikkat eksikliği, hiperaktivite, duygusal belirti, akran sorunları yaşama arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Korkulu bağlanma stili ile duygusal belirti arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın diğer sonuçları ise, saplantılı bağlanma stili ile dikkat eksikliği, hiperaktivite ve duygusal belirti arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın diğer bulgularına göre; Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin baskı ve disiplin altboyutu ile korkulu bağlanma stili arasında pozitif yönlü bir ilişki görülürken, aşırı

annelik ve demokratik ebeveyn tutumu ile saplantılı bağlanma stili arasında da negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Şahin (2009) yetiştirme yurdunda ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bağlanma stili ve kimlik statüleri arasındaki ilişkiyi inceleme amacı ile 15-18 yaş arasındaki 151'i yetiştirme yurdunda, 242'si ailesinin yanında yaşayan toplamda 393 ergenle çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin bağlanma stilleri yaş ve cinsiyetlerine göre farklılaşmaktadır. Buna göre; erkeklerin güvenli bağlanma stili puanları kızlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenler ve ailesi ile yaşayan ergenler cinsiyet açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde de erkeklerin güvenli bağlanma stili puanlarının kızlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu ortaya konmuştur. Yaş değişkeni açısından incelendiğinde, 18 ve 16 yaşındaki ergenlerin kayıtsız bağlanma stili puanlarının, 15 yaşındaki ergenlerin kayıtsız bağlanma stili puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla beraber ailesi ile yaşayan ergenlerin güvenli bağlanma stili puanlarının yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin güvenli bağlanma stili puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin korkulu bağlanma stili puanları ailesi ile yaşayanlara göre daha yüksektir. Araştırmanın bulgularına göre; güvenli bağlanma stili ile kararsız kimlik statüsü arasında negatif yönde, saplantılı bağlanma stili ile kararsız kimlik statüsü arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Şeker (2009) lise ergenlerinin bağlanma stilleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleme amacı ile bir araştırma yapmıştır. Ayrıca çalışmasını cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, anne ve babanın çalışma durumları, 0-6 yaş arasında bakım veren kişi gibi değişkenler çerçevesinde de değerlendirmiştir. Araştırmaya Niğde ili'nde eğitim gören 220 kız, 182 erkek olmak üzere toplam 402 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; ergenlerin bağlanma stilleri ve yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre; lise ergenlerinin saplantılı ve korkulu bağlanma stillerine sahip ergenlerin yaşam doyumlarının daha düşük, güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin ise yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Erkeklerin daha çok güvenli ve saplantılı bağlanma stillerine sahip olduğu, kızlarınsa daha çok korkulu bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. 10. sınıf öğrencileri 9. sınıf ergenlerine

göre, annesi okur yazar olmayan öğrenciler annesi ilkokul mezunu olanlara göre daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Son olarak ergenlerin bağlanma stillerinin ebeveynlerinin çalışma durumundan ve babalarının eğitim durumundan, kardeş sayısı ve doğum sırasından etkilenmediği bulunmuştur.

Akdağ (2011), ergenlerin bağlanma stili ile ebeveynlerinin bağlanma stili arasındaki ilişkiyi incelemiş, ayrıca bağlanmayı etkileyen faktörlerin ergenlerin bağlanma stilleri üzerindeki etkilerini de araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Polikliniğine başvuran 12-17 yaş arasındaki 100 ergen ve onların ulaşılabilen ebeveynleri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonuçlarına göre; ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak ergenlerin bağlanma stilleri ve babalarının bağlanma stilleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmanın sonuçları, kızların erkeklere göre korkulu bağlanma stiline sahip olma düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca korkulu bağlanma stiline cinsel istismara maruz kalma durumu ve kendine zarar verme davranışı ile ilişkili olduğu da araştırmanın bulguları arasındadır.

Gündaş (2013) yaptığı araştırmada lise ergenlerinin psikolojik sağlamlığının yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stillerinin incelenmesi amaçlamıştır. Araştırmaya Diyarbakır ili'ndeki liselerde okumakta olan 376'sı kız 386'sı erkek olmak üzere toplamda 764 öğrenci katılmıştır. Araştırmada lise ergenlerinin güvenli ve korkulu bağlanma stilleri kız ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca saplantılı bağlanma stiline sahip olma durumunda ise erkek ergenlerin lehine bir farklılık olduğu bulunmuştur. Kayıtsız bağlanma stiline sahip olma durumuna bakıldığında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Araştırmaya göre; ergenlerin bağlanma stilleri kardeş sayısından etkilenmemektedir. Ergenlerin bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çapri ve Sönmez (2013), lise ergenlerinin bağlanma stilleri ile tükenmişlik duyguları ve psikolojik belirti düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sosyo-demografik değişkenler açısından da değerlendirmiştir. Araştırmaya 649 kız ve 611 erkek, toplamda 1260 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonuçları; korkulu, kayıtsız ve

saplantılı bağlanma stilleri ile tükenme, duyarsızlaşma, depresyon, kaygı belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Aykol (2015) yapmış olduğu araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ve kendine zarar verme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 14-18 yaş arasında 29 kız, 26 erkek olmak üzere toplamda 55 ergen katılmıştır. Araştırmada kendine zarar verme davranışı olan grup (KZVD), okuma yazması olan ve geçmişinde en az bir kere kendisine zarar verme davranışı göstermiş olan ergenlerden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda kendine zarar verme davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ebeveyne bağlanma stilleri arasında farklılık görülmemiştir. Bu durumun nedeni olarak örneklem büyüklüğünün küçük olması ifade edilmiş daha büyük bir örnekleme araştırılması önerilmiştir.

Göktepe (2015) lise ergenlerinin bağlanma stilleri ile kendilik algıları ve kişilerarası ilişkileri incelemeyi amaçlayan bir araştırma yürütmüştür. Ayrıca bağlanma stilleri, kendilik algısı ve kişilerarası ilişkileri, cinsiyet, yaş, okul türü, ebeveyn tutumu, annenin eğitim durumu, gelir algısı, 0- 3 yaş arasındaki bakıcı gibi çeşitli değişkenlere göre de değerlendirmiştir. Araştırmaya İstanbul Şişli ilçesinde eğitim görmekte olan 14-17 yaş arasındaki 222 'si kız 181' erkek olmak üzere toplamda 403 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda; ergenlerin bağlanma stilleri, kendilik algıları ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Kaçınan, öfkeli ve manipülatif ilişki tarzına sahip ergenlerin diğer ilişki tarzlarına göre güvensiz bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Araştırmada olumlu kendilik algısına sahip ergenlerin güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirtilmektedir. Bununla beraber baskın, kaçınan, öfkeli, duyarsız ve manipülatif ilişki tarzına sahip ergenlerin diğer ilişki tarzlarına kıyasla olumsuz kendilik algısına sahip oldukları da diğer bulgular arasındadır. Ancak araştırmada literatürün tersine bağlanma stillerinde cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aynı şekilde kendilik algılarında da cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin eğitim durumları arasında da anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre; anadolu lisesinde okuyan ergenlerin meslek lisesinde okuyan ergenlere oranla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu ortaya konmuştur. 17 yaşındaki ergenlerin; 14, 15 ve 16 yaşlarındaki ergenlere göre olumlu kendilik algısına

sahip oldukları ve ergenlerin yaşları ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark olmadığı da diğer bulgular arasında yer almaktadır. Son olarak literatürün aksine ergenlerin 0-3 yaş dönemindeki bakıcıları ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Ergenlerin başa çıkma stratejilerinin bağlanma stilleri, algılanan sosyal destek, benlik saygısı ve kişilik özellikleri arasındaki yordama ilişkisinin incelendiği diğer bir araştırmaya da Gazioğlu (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 396 kız ve 324 erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmada kız ergenlerin erkek öğrencilere oranla güvenli bağlanma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerin ise kızlara oranla korkulu bağlanma düzeyleri daha yüksektir. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise şöyledir; korkulu bağlanma stiline sahip olma ve nevroitiklik düzeyin yüksek olması ergenlerin stresle etkisiz bir biçimde başa çıkmasına neden olmaktadır.

Bindal (2018) ergenlerin bağlanma stilleri ile psikolojik sağlamlık düzeyleri ve çocukluk dönemi travmalarının ilişkisini incelemek amacı ile ilişkisel tarama modelinde nicel bir araştırma yürütmüştür. Bu amaç doğrultusunda elverişli olarak ulaşılabilen 9. ve 10. sınıfa giden 453 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; çocukluk çağı travmaları ile psikolojik sağlamlık düzeyi arasında negatif yönde, bağlanma ile pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, bağlanmanın çocukluk çağı travmasının psikolojik sağlamlığı yordamasında ara değişken rolü üstlendiği görülmüştür.

2.4.1.2. Yurtdışı Araştırmalar

Armsden, Mc Cauley, Greenberg, Burke, ve Mitchell (1990) yaptıkları araştırmada, ergenlerin bağlanma stilleri ve depresyon düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırma klinik olarak psikiyatrik kontrol sonucu depresyon tanısı olan, psikiyatrik kontrol sonucu depresyon tanısı olmayan, psikiyatrik kontrolden geçmemiş olan ve depresyonu iyileşmiş olan dört grup üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada depresyonda olan ergenlerin depresyonda olmayan kontrol grubu ergenlere göre daha yüksek oranda güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür. Depresyonu iyileşmiş olan ergenlerin bağlanma stillerinin depresyonda olmayan kontrol grubu ergenlerle aynı olduğu saptanmıştır. Araştırmanın sonuçları, güvenli bağlanma ve depresyon şiddeti

arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada aynı zamanda güvensiz bağlanma stili ile ayrılık kaygısı yaşama, intihar düşüncesi ve intihar öyküsünün pozitif yönde ilişkili olduğu da bulunmuştur.

Learner ve Kruger (1997) 150 lise öğrencisi üzerinde yürüttükleri araştırmada ebeveyn ve öğretmene bağlanmanın benlik kavramı ve akademik motivasyona olan etkisini incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre; ebeveyne ve öğretmene bağlanmanın akademik motivasyonla ilişkili olduğu ve akademik benlik kavramının akademik motivasyonun önemli bir yordayıcısı olduğu ifade edilmektedir.

Muris, Meesters, Melick ve Zwambag (2001) 12-14 yaş arasındaki 155 ergen üzerinde yürüttükleri araştırmada bağlanma stilleri ile kaygı-depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Sonuçlar güvensiz bağlanma stiline sahip olan ergenlerin güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlere göre kaygı ve depresyon belirti düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Karavasilis, Doyle ve Markiewicz (2003) 4.-11. sınıflar arasındaki öğrenciler üzerinde yürütmüş oldukları çalışmada ebeveyn tutumu ile çocukların bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. 414 çocuğun katıldığı araştırmada sonuçları, olumlu ebeveyn tutumu ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu, bununla beraber olumsuz ebeveyn tutumunun kaçınmacı bağlanmayı yordadığını ortaya koymuştur.

Brown ve Wright (2003), ergenlerde bağlanma stilleri ve psikopatoloji arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ayrıca yaptıkları bu çalışmada bağlanma stillerinin kişilerarası zorluk yaşama ile ilişkisini de değerlendirmişlerdir. Araştırmada klinik olarak anksiyete tanısı olan ve olmayan iki grup karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda klinik ve klinik olmayan gruplar arasında bağlanma sınıflandırmalarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre; kararsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerin, güvenli ve kaçınan bağlanma stillerine sahip olan ergenlere göre, daha yüksek oranda kişilerarası zorluk yaşadıkları ve daha yüksek psikopatoloji belirtileri gösterdikleri bulunmuştur.

Howard ve Medway (2004) lise ergenlerinin bağlanma stilleri ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Teksasta yaşayan 75 ergen ile yürütülen çalışmada katılımcıların bağlanma stili, stresle başa çıkma tarzı, stres düzeyi ve katılımcının stres zamanlarında kime başvuracağıyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; güvenli bağlanma ile aile iletişimi pozitif yönde ilişkili ve uyuşturucu madde kullanımı gibi stresle olumsuz baş etme davranışlarıyla negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Güvensiz bağlanma ile stresle olumsuz baş etme davranışlarının ise pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Wu (2009), bağlanma stilleri ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya National Taiwan Üniversitesi (NTU)'nden 274 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; kaygılı ve kaçınan bağlanma stillerine sahip olma ile benlik saygısı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın sonuçları güvenli bağlanan ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Konrath, Chopik, Hsing ve O'Brien (2014), bağlanma stillerinin zaman içinde değişimini inceleme amacıyla Amerika'da 94 üniversiteden toplamda 25.243 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleşen boylamsal bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma 1988-2011 yılları arasında gerçekleşen bir meta-analiz çalışmasıdır. Araştırma sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip olan öğrenci sayısında azalma görülürken güvensiz bağlanma stiline sahip öğrenci sayısında artış olduğu belirtilmiştir.

Suzuki ve Tomoda (2015) Japonya'da çocukluk deneyimi ve depresif belirtilerin, bağlanma stilleri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleme amacıyla, yaşları 9-18 arasında değişen, 149 erkek, 193 kız olmak üzere toplamda 342 çocuk ve ergen üzerinde bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmadan elde edilen verilere göre; çocuklukta kötü muamele gören çocukların kararsız ve kaygılı bağlanma eğiliminde oldukları ve güvenli bağlanma ile depresyon belirtileri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca kararsız bağlanma stiline sahip olan çocukların, daha yüksek depresyon belirtileri gösterdiği ve benlik saygılarının da daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Son olarak kaçınan bağlanma stili nin depresyon belirtilerini doğrudan yordayıcı etkisi olduğu belirtilmiştir.

2.4.2. Benlik Algısı İle İlgili Araştırmalar

2.4.2.1. Yurtiçi Araştırmalar

Yenidünya (2005) ve Ceylan (2013), yaptıkları araştırmalarda benlik algısı ve cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Gökalan (2000) benlik algısını ebeveynin eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile ilişkisini değerlendirildiği araştırmasında ebeveynin eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin benlik algısını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre; ebeveynin eğitim durumu ve ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe benlik algısı da olumlu yönde etkilenmektedir. Ancak alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki çocukların benlik algıları ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer bir araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeyde yetişen çocukların benlik algıları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bununla beraber ergenlerin benlik saygısı ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Demokratik anne-baba tutumu gencin yüksek özsaygı geliştirmesini desteklerken, otoriter ve ilgisiz anne-baba tutumu düşük özsaygıya neden olmaktadır. Algılanan olumlu anne-baba tutumları ergenlerin kendilerine dair olumlu duygular geliştirmelerini desteklemektedir (Haktanır ve Baran, 1998).

Güleç (2002), ergenlerin öfke yaşantıları, benlik algıları ve akademik başarı ilişkilerini incelemiştir. Araştırmaya 191 erkek, 148 kız olmak üzere toplamda 339 ergen katılmıştır. Araştırma sonucunda, sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile benlik algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Çuhadaroğlu (1994), araştırmasında yüksek benlik saygısına sahip olan ergenlerin başka insanlara karşı daha fazla güven duyabildiğini ortaya koymuştur. Benlik saygısı ile başkalarına güven duyma arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Aynı araştırmanın diğer bulgularına göre; benlik saygısı düzeyi düşük olan ergenlerin hayalperestlik düzeyi de artmaktadır. Ayrıca benlik saygısı yükseldikçe, psikosomatik belirtilerin azaldığı saptanmıştır. Benlik saygısı azaldıkça ergenlerin izole olma davranışında artış gözlemlenmiştir. Benlik saygısı düşük olan ergenlerin eleştiriye karşı daha hassas oldukları belirtilmektedir. Son olarak benlik saygısı yükseldikçe huzursuzluk halinin azaldığı da bulgular arasındadır (Akt., Toçooğlu, 2007).

Gazioğlu (2015), ergenlerin bağlanma stilleri, algıladıkları sosyal destek benlik saygısı ve stresle başa çıkma tarzlarını incelediği bir araştırma yürütmüştür. Araştırmaya toplanda 720 egen katılmıştır. Araştırmada; erkeklerin korkulu bağlanmaya kızlara oranla daha fazla yatkın olduğu bulunmuştur. Kızların ise erkeklere oranla daha fazla güvenli bağlanma eğiliminde oldukları görülmüştür. Araştırma stresle etkisiz bir biçimde başa çıkma ile saplantılı bağlanma arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu, bununla beraber benlik saygısı arasında ise pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Ebeveyn tutumları ve ergenlerin benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği, 287 ergenin katılımıyla gerçekleşen diğer bir araştırma da Güler (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda demokratik ebeveyn tutumu ve benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Şengün (2017), 12-18 yaş aralığındaki 210 ergenle yürüttüğü araştırmasında suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları, bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; ebeveyn tutumu ihmalkar olan ergenlerin güven düzeyi, ebeveyn tutumu demokratik ve hoşgörülü olan ergenlerden anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca suça sürüklenen ergenlerin benlik algısı suça sürüklenmeyen ergenlerden anlamlı derecede yüksektir. Suça sürüklenen çocuklarda bağlanma stiline alt boyutlarından anne-babaya yabancılaşma ile benlik saygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Ailesi boşanmış olan 12-15 yaş arasındaki ergenlerin benlik saygısı ve depresyon düzeylerinin çeşitli demografik değişkenlerle incelendiği diğer bir araştırma Canlı (2017) tarafından yürütülmüştür. Araştırma sonucunda; çocuk depresyonu ile benlik saygısı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca ebeveynleri boşanmış ergenlerin depresyon ve benlik saygısı düzeyleri ile kardeş sayısı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre; kardeş sayısı arttıkça benlik saygısı puan ortalamalarının da yükseldiği gözlenmiştir. Ergenlerin depresyon ve benlik saygısı düzeyleri anne-babanın eğitim durumuna göre incelendiğinde, babası lise mezunu olanların benlik saygısı puan ortalamalarının babası üniversite mezunu olan ergenlerin benlik saygısı puan ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Annesi lise mezunu olan ergenlerin benlik saygısı ise annesi ilkokul mezunu olan ergenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç; geniş aileye sahip olan ergenlerin çekirdek aileye sahip olan ergenlere oranla benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Aynı yıl Göker (2017) tarafından yapılan çalışmada ailesi boşanmış ve boşanmamış olan ergenlerin benlik saygısı düzeyleri karşılaştırılmış ve yaşları 15-18 arasında değişen 187 lise öğrencisi ile yürütülen araştırma sonucunda; ebeveyni boşanmış olan ergenlerin benlik saygıları ile ebeveyni boşanmamış olan ergenlerin benlik saygıları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

2017 yılında yapılan bir diğer çalışma Çetin'in çalışmasıdır. Çetin (2017) yapmış olduğu çalışmada, lise ergenlerinin sosyal kaygı düzeyleri ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Çalışmasının bulgularına göre; benlik saygısı ve sosyal kaygı düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmanın diğer sonuçları; ailenin ekonomik durumu ile ergenlerin benlik saygısı arasında düşük de olsa negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bununla beraber babanın eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencinin benlik saygısı da yükselmektedir. Yaşlarına göre benlik saygısı incelendiğinde ise; en yüksek benlik saygısı düzeyinin 14 yaşındaki öğrencilerde olduğu saptanmıştır.

Kaya (2017) ergenlerin bağlanma stillerinin benlik saygısı ve yalnızlık üzerinde etkisi olup olmadığının incelemek amacı ile, 50 kız, 50 erkek toplamda 100 lise öğrencisinin katıldığı bir araştırma yürütmüştür. Çalışma sonucu; ebeveyne olumlu bağlanma ve benlik saygısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca yalnızlık düzeyi ve ebeveyne olumlu bağlanma arasında negatif yönde bir ilişki olduğu da saptanmıştır. Çalışmanın diğer bir bulgusuna göre; ebeveynlerin eğitim durumunun ve cinsiyetin ebeveyne bağlanma biçimine etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doğruyol'un (2018) 12-18 yaş arasındaki 399 ergen üzerinde yürüttüğü, algılanan ebeveyn tutumu, ebeveyne bağlanma, akran ilişkileri ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği diğer bir çalışmanın sonuçlarına göre; ergenlerin annelerine bağlanma düzeyleri arttıkça, akran bağlılıkları ve güven duyguları da artış göstermektedir. Annelerine güvensiz bağlanan ergenler güvenli bağlanan ergenlere

oranla akranlarına kendilerini daha rahat açabilmektedirler. Son olarak benlik saygısı ile akran bağıllığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Karakaya'nın (2018) boşanmanın çocukların benlik saygısı ve sosyal sorun çözme becerileri üzerindeki etkilerini incelediği diğer bir araştırma, yaşları 15-18 arasında değişen 140'ı ebeveyni boşanmış, 419'u ebeveyni boşanmamış olmak üzere toplamda 559 ergen üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda; ebeveynleri boşanmış olan ergenlerin benlik saygısı ve sosyal sorun çözme becerileri, ebeveynleri boşanmamış olan ergenlere oranla daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre; boşanmanın ergenlerin benlik saygısı ve sosyal sorun çözme becerilerini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir.

Şereflioğlu (2018) ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerinin benlik saygısı, stress ve depresyon üzerindeki etkilerini inceleme amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya 14-20 yaş arasındaki 127'si erkek, 174'ü kız olmak üzere toplamda 301 ergen katılmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynlerle yaşanan sorunların benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği, ayrıca stress ve depresyon düzeyini de arttırdığı görülmüştür.

2.4.2.2. Yurtdışı Araştırmalar

Benlik algısı ile ilgili yapılan ilk araştırmalar 1977 yılına dayanmaktadır. Offer ve arkadaşları 13-19 yaş arasındaki ergenler için Offer Benlik İmgesi Ölçeğini kullanarak dört farklı toplumda yaşayan toplam 10.000 ergenin benlik algısını inceleme amacı ile bir araştırma yürütmüşlerdir. Yapılan bu araştırmanın sonucunda; Amerika'daki ergenlerin İrlanda, Hindistan ve Avustralya' da yaşayan akranlarından daha mutlu, iyimser ve daha doyumlu olduğu gözlenmiştir. Amerikan ve Avustralya' da yaşayan ergenler, Hintli ve İrlandalı yaşlılarından daha olumlu benlik imgesine sahip oldukları ortaya konmuştur. Ergenlerin benlik imgelerindeki bu farklılığın, karakter özelliği ya da ruh sağlığı ile ilgili olmadığı, kültürel değişkenlerin bir yansıması olduğu ifade edilmiştir (Gander ve Gardiner, 2010).

Eccles ve Midgey (1990), yaptıkları çalışmada 12-14 yaş arasındaki ergenlerin benlik algısı ve akademik motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda; ergenlerin akademik motivasyon düzeylerinin küçük çocuklara

göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Araştırmada benlik algısına etki ettiği düşünülen bir değişken olan ebeveynlerin eğitim düzeyi de incelenmiş ancak, ergenlerin benlik algısı ve ebeveynlerinin eğitim düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Dekovic ve Meeus (1997) da ergenlerin aile-arkadaş ilişkileri ve benlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere 508 ergenle yürüttüğü bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonuçları; benlik algısı ile sıcak-destekleyici bir aile ortamının ve doyum veren arkadaş ilişkilerinin pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Baumeister, Campbell, Krueger ve Vohs (2003) tarafından yürütülen bir araştırmada benlik saygısı çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, yüksek benlik saygısı daha iyi performans, kişilerarası başarı, mutluluk veya sağlıklı yaşam getirir mi?’’sorusuna yanıt aranmıştır. Sonuçta; okul başarısının benlik saygısını arttırdığı görülmüştür. Ancak, benlik saygısının okul başarısını yükselttiğine dair bir veri elde edilememiştir.

İsveç’te Ybrandt (2008) tarafından yapılan bir araştırmada ergenlerde benlik algısı ile problemleri davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla 227 ergenden oluşan bir grup üzerinde yürütülen araştırma sonucunda; olumlu benlik algısının problemleri davranışlardan korunmada en önemli faktör olduğu görülmüştür.

Ebeveynleri ile olan ilişkilerinin, ergenlerin benlik saygısı üzerindeki etkisinin incelendiği diğer bir araştırma da Bulanda ve Majumdar (2009) tarafından yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ergenlerin ebeveynleri ile kurdukları ilişki kalitesi ile ergenin benlik saygısının ilişkili olduğu bulunmuştur.

Norveç’te Moksnes, Moljord, Espnes ve Byrne (2010) tarafından yapılan ve 1508 ergenin katılımıyla gerçekleşen bir araştırmada ergenlerin benlik saygısı ile stress ve duygusal durumlar (depresyon-anksiyete) arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, kızların erkeklere oranla bütün stress alanlarında ve duygusal durumlarda anlamlı derecede daha yüksek puanlar aldığını göstermiştir. Bununla beraber erkeklerin benlik saygısı düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek olduğu, ayrıca benlik saygısı ile duygusal durumlar arasında negatif yönde güçlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Norveç'te yapılan diğ er bir araştırma Derdikman, İndredavic, Bratberg, Taraldsen, Bakken ve Colton (2011) tarafından ergenlerde kaygı ve depresyon belirtileri, öznel iyi oluş ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılmıştır. 13-19 yaş arasındaki 8984 ergen üzerinde yürütölen araştırma sonucunda; kızların erkeklere oranla daha yüksek anksiyete ve depresyon belirtileri gösterdiğ i bulunmuştur. Ayrıca anksiyete ve depresyon belirtileri ile düşük benlik saygısı, düşük öznel iyi oluş ve okulda daha fazla akademik-sosyal sorun yaşama arasında pozitif yönde bir ilişki olduğ u belirtilmektedir. Bu ilişkinin erkeklerde kızlara oranla daha güçlü olduğ u ifade edilmektedir.

İspanya'da yapılan diğ er bir araştırma Rey, Ekstremera ve Pena (2011) tarafından yürütölmüştür. Ergenlerde duygusal zeka, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelendiğ i araştırmaya yaşları 14-18 arasında değ iş en 179'u kız 137'si erkek olmak üzere toplamda 316 ergen katılmış tır. Araştırma sonucunda; benlik saygısı ile ergenlerin yaşamdan memnun olma düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğ u bulunmuştur.

Kong ve You (2013) Çin'de yürüttükleri araştırmada sosyal destek ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide hem yalnızlığ ın hem de benlik saygısının aracılık rolünü incelemiştir. Araştırmaya, yaşları 17-25 arasında değ iş en 389 ergen katılmış tır. Yapılan analizler; yalnızlık ve benlik saygısının sosyal destek ve yaşam doyumu üzerinde tam olarak aracılık rolü üstlendiğ ini göstermiştir. Ancak araştırmada cinsiyetler arasında fark bulunamamıştır.

Roboteg ve Sakic (2014), ergenlerin benlik saygısı düzeylerini, algıladıkları ebeveynlik tutumu, arkadaş ilişkisi ve yaşam doyumu açılarından ele alan bir araştırma yürütmüşlerdir. 401 lise öğrencisi ile gerç elş en çalışmada; otoriter ebeveynleri olan ergenlerin benlik saygısı ve yaşam doyum düzeylerinin düşük olduğ u ve daha mutsuz oldukları görölmüştür. Ayrıca, arkadaşlık kalitesinin yüksek olmasının da benlik saygısına olumlu etki ettiiğ i görölmüştür.

Lee ve Hankin (2009), ergenlerde güvensiz bağlanma, düşük benlik saygısı işlevsel olmayan tutumlar, depresyon ve anksiyete belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 6.-10. Sınıflar arasında okumakta olan toplam 350 öğrenci katılmış tır. Sonuçlar beklendiğ i gibi, kaygılı ve kaçınan bağlanan ergenlerin depresyon

ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve benlik saygılarının da daha düşük olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle araştırma, nicel, ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Nicel araştırma; olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan araştırma şeklidir (Sönmez ve Alacapınar, 2016). İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2005). Betimsel araştırma ise; geniş kitlelerin görüş ve özelliklerini betimlemeyi amaçlayan, ne, nerede, ne zaman, hangi sıklıkta, hangi düzeyde, nasıl gibi soruların cevaplarını anlamaya yönelik yapılan araştırma türüdür (Büyüköztürk Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Şişli ilçesi'nde bulunan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı olarak hizmet veren anadolu liselerinde öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Şişli ilçesi'nde bulunan ve MEB'na bağlı hizmet veren toplam 17 anadolu lisesinden tesadüfi yolla seçilen biri mesleki ve teknik anadolu lisesi olmak üzere toplam dört lisede okumakta olan ergenlerden oluşmuştur. Tesadüfi yolla belirlenen okulların rehberlik servisleri ile işbirliği yapılarak elverişli yöntemle seçilen (Kurtuluş Anadolu Lisesi $N=124$, Nişantaşı Nuri Akın Anadolu Lisesi $N=111$, Şişli Hamidiye Etfal Anadolu Mesleki ve Teknik Lisesi $N=94$, Mecidiyeköy Anadolu Lisesi $N=121$) 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda öğrenim gören 14-18 yaş arasındaki 170'i erkek 280'i kız olmak üzere toplam 450 ergen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3.Veriler Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) kullanılmıştır (Ek-1). Araştırmaya katılan ergenlere çalışmada kullanılacak olan kişisel

bilgi formu ve ölçekler bizzat araştırmacı tarafından dağıtılmış ve araştırmacının nezaretinde uygulanmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacına yönelik ve veri toplama araçları ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, yönergeler anlatılmış ve bilgi verilmiştir. Uygulama, sınıflarda ortalama olarak 15-20 dakika sürmüştür.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu'nda ergenlerin cinsiyeti, yaş, sınıf, ebeveynlerinin eğitim ve çalışma durumları ve ailenin ekonomik düzeylerini anlamaya yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) 1994 yılında Griffin ve Bartholomew tarafından geliştirilmiştir. 30 maddeden oluşan ölçeğin maddeleri Hazan ve Shaver'ın 1987 yılında yapmış oldukları çalışmalarından ve ayrıca Bartholomew ve Horowitz'in 1991 yılında geliştirdiği İÖA'nden, ayrıca Collins ve Read'in 1990 yılında geliştirdiği Yetişkin Bağlanma Ölçeği'nde kullanmış olduğu maddelerden esinlenilerek geliştirilmiştir. Toplam 30 maddeden oluşan İÖA'nin 17 maddesi bağlanma stillerinin dört altboyutu olan güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerini ölçmektedir. Diğer maddeler Collins ve Read (1990)'in yakınlık, dayanma ve kaygı faktörlerini ölçmek için kullanılmaktadır. Ayrıca ölçekte Hazan ve Shaver'in üçlü bağlanma modeline yönelik maddeler de bulunmaktadır. Likert tipi olan ölçekte katılımcılardan her bir maddeyi 1-7 arasında değerlendirerek işaretleme beklenmektedir (1=Beni hiç tanımlamıyor, 7=Tamamıyla beni tanımlıyor). Ölçekten elde edilen puanlar katılımcıların hangi bağlanma stiline sahip olduğunu belirlemek ve gruplandırmak amacı ile kullanılmaktadır. Sonuç olarak her bir katılımcı, en yüksek puanı aldığı bağlanma stilinde gruplanmış olur. Scharfe ve Bartholomew'in 1994'te yaptığı çalışmalar alt ölçeklerin test-tekrar test güvenirliliğinin yüksek olduğunu göstermiştir. Griffin ve Bartholomew'in yine 1994'te yapmış olduğu çalışmalar bağlanma stillerinin yapı geçerliğine sahip olduğu ortaya koymuş, bağlanma stillerinin hem öz bildirim hem de görüşme yöntemi ile değerlendirilmesiyle İÖA'nin birleşen geçerliği ve ayırt edici geçerliğe de sahip olduğu saptanmıştır (Sümer ve Güngör, 1999). İÖA'nin Türkçe'ye uyarlanması geçerlik ve güvenirlilik çalışmaları ise Sümer ve Güngör tarafından 1999

yılında yapılmış ölçeğin Türk örneklem üzerinde tutarlı sonuçlar verdiği ortaya konmuştur.

Griffin ve Bartholomew (1994) yaptıkları araştırmalar sonucunda İÖA'nın altboyutlarının cronbach alfa değerlerinin .41 ile .71 arasında değiştiğini gözlemlemişler görece düşük düzeyde içtutarlılığa sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak içtutarlılıklarına rağmen İÖA altboyutlarının test tekrar test sonuçlarında kabul edilir düzeyde güvenilirliğe sahip olduğu, kadınlar için ortalama değişmezlik katsayısının .53 ve erkekler için .49 olduğu ifade edilmektedir (Scharfe ve Bartholomew, 1994; akt., Sümer ve Güngör, 1999). Griffin ve Bartholomew, İÖA altboyutlarının faktör yapılarının yarattığı karmaşıklığa rağmen bu yolla elde edilen bağlanma stillerinin yine de yapı geçerliğine sahip olduğunu tespit etmişlerdir (Akt., Sümer ve Güngör, 1999). Buna ek olarak Sümer ve Güngör (1999) hem yazılı hem de görüşme yöntemi kullanarak yaptıkları araştırmada İÖA'nın İA ile yüksek düzeyde birleşen geçerlik katsayısına sahip olduğunu bulmuşlardır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi toplam 30 maddeden oluşan İÖA'nın 17 maddesi bağlanma stillerinin dört altboyutu olan güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerini ölçmektedir (Akt. Sümer ve Güngör, 1999). Araştırmamızda ölçeğin Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve dört bağlanma stilini ölçmek amacıyla uygulanan ilgili 17 maddesinden (1., 2., 3., 5., 6., 8., 9., 10., 12., 15., 16. 19., 22., 24., 25., 26., 28. maddeler) elde edilen cevaplar kullanılmıştır.

3.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)

Sosyal karşılaştırma ölçeği (SKÖ), kişinin başkaları ile kıyaslandığında kendisini çeşitli boyutlarda ne şekilde algıladığına dair bilgi toplamak amacı ile Gilbert ve Trent tarafından 1991'de geliştirilmiştir. Orijinal ölçek ruhsal belirti düzeyleri yüksek olan kişilerin kendilerini başkaları ile kıyasladıklarında kendilerine yönelik algılarının olumsuz yönde yüksek olduğu hipotezine dayanılarak hazırlanmıştır. Ergenler ve yetişkinler için kullanılan bireysel veya grup olarak da uygulanabilmektedir. Zaman sınırlaması olmayan ölçeğin işaretleme 1-6 arası Likert tipi yapılmaktadır. İki kutuplu maddeler, 6 noktalı bir boyut üzerinden alınan puanlara göre değerlendirilir. Yüksek puanlar, olumlu benlik algısını, düşük puanlar olumsuz benlik algısını ifade etmektedir. Gilbert ve Trent tarafından ilk olarak ölçek iki kutuplu

5 maddeyle geliştirilmiştir. Ölçek daha sonra Nesrin ve Nail Şahin tarafından 1992 yılında Türkçe'ye uyarlanarak (Başarısız-Başarılı) maddesi eklenmiş ve toplam 6 maddeye çıkartılmıştır. Şahin ve arkadaşları tarafından 1993 yılında 18 maddelik son haline getirilmiş ve geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Üç sosyo-ekonomik seviyeden 263 kız, 277 erkek toplam 540 lise ve üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değeri, .79 olarak bulunmuştur. Altı madde yerine on sekiz maddeye çıkarılan ölçekle 501 banka çalışanı üzerinde yapılan diğer bir çalışmada Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değerinin .89 a yükseldiği görülmüştür. SKÖ'nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu -.19, ($p<.000$) olarak bulunmuştur. Kısa semptom envanteri ile yapılan çalışmada ise korelasyonlarının 0.14 ile -0.34 arasında değiştiği görülmüştür. Beck Depresyon Envanteri'nden 9 altı ve 17 üstü puan alan grupların Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'ne göre ayrıştırılabildiği ($p<.001$) saptanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997).

3.3.4. Veri Toplama Araçlarının Güvenirliği

Araştırmamızda kullanılan veri toplama araçları olan İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'nin (SKÖ) Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değerleri tekrar ölçülmüştür. İÖA'nin Sümer ve Güngör (1999) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve dört bağlanma stilini (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) ölçmek amacıyla ilgili 17 maddesi kullanılmış ve hasaplama buna göre değerlendirilmiştir. Tablo 1'de İÖA ve SKÖ'nin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değerlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda İÖA'nin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değeri .79, SKÖ'nin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değeri ise .87 olarak bulunmuştur.

Tablo 1

İlişki Ölçekleri Anketi ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları

Ölçekler	Cronbach Alpha	Madde Sayısı
İlişki Ölçekleri Anketi	.79	17
Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	.87	18

Cronbach Alfa güvenirlik katsayısının, 0 ile +1 arasında değişmekte olduğu ifade edilmektedir. Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı değerinin +1'e yakın olması

maddeler arasında iç tutarlılığın yüksek olduğu ve ölçeğin güvenilirliğinin de güçlü olduğu anlamına gelmektedir. Güvenirlik katsayısının .70 ve üzeri olması ölçeğin güvenilirliği adına yeterlidir (Büyüköztürk vd., 2011). Bu anlamda bakıldığında araştırmada ölçme aracı olarak kullanılan İÖA ve SKÖ'nin güvenilirliklerinin yüksek olduğu gözlenmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın verileri, SPSS 24.0 paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın verilerinin çözümlemesinde normal dağılım gösteren verilerde iki değişken arasındaki karşılaştırmalarda parametrik testlerden bağımsız t-testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmalarında ise ANOVA testi uygulanmıştır. Normal dağılım göstermeyen verilerde ise, iki grup karşılaştırmalarında non parametrik testlerden Mann Whitney U-testi, ikiden fazla grup olması durumunda ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişki, Pearson korelasyon analizi yöntemiyle test edilmiştir. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında 0,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan ergenlerin demografik değişkenler açısından istatistiki dağılımları, ergenlerin araştırmada kullanılan ölçeklere verdikleri yanıtlar doğrultusunda ölçeklerin altboyut puan ortalamaları dağılımları ve ayrıca araştırmanın problem ve alt problemlerine ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1. Ergenlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımları

4.1.1. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin cinsiyet durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Kız	280	62.2
Erkek	170	37.8
Toplam	450	100.0

Tablo 2’de görüldüğü gibi ergenlerin %62.2’si (n=280) kız, %37.8’i (n=170) erkek ergenlerden oluşmaktadır. Bu sonuçlara göre ergenlerin çoğunluğunun kız olduğu belirlenmiştir.

4.1.2. Ergenlerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin yaş durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3

Ergenlerin Yaş Durumlarına Göre Dağılımları

Yaş	N	Yüzde (%)
14	105	23.3
15	101	22.4
16	119	26.4
17	112	24.9
18	13	2.9
Toplam	450	100.0

Tablo 3'te görüldüğü gibi ergenlerin %23.3'ünün (n=105) 14 yaşında olduğu, %22.4'ünün (n=101) 15 yaşında, %26.4'ünün (n=119) 16 yaşında, %24.9'unun (n=112) 17 yaşında ve %2.9'unun (n=13) 18 yaşında olduğu belirlenmiştir.

4.1.3. Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin öğrenim gördükleri sınıflara ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Dağılımları

Sınıf	N	Yüzde (%)
9	114	25.3
10	121	26.9
11	103	22.9
12	112	24.9
Toplam	450	99.8

Tablo 4'te görüldüğü gibi ergenlerin %25.3'ünün (n=114) dokuzuncu sınıfta olduğu, %26.9'unun (n=121) onuncu sınıfta, %22.9'unun (n=103) on birinci sınıfta ve %24.7' sinin de on ikinci sınıfta olduğu belirlenmiştir.

4.1.4. Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5

Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Annenin Eğitim Durumu	N	Yüzde (%)
Okuma yazması yok	13	2.9
Hiç okula gitmemiş ama okuma yazması var	9	2.0
İlkokul mezunu	126	28.0
Ortaokul mezunu	104	23.1
Lise mezunu	128	28.4
Üniversite mezunu	69	15.3
Toplam	449	99.8

Tablo 5'te ergenlerin annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında %2.9'unun (n=13) okuma yazması olmadığı, %2'sinin (n=9) hiç okula gitmemiş ama okuma yazması olduğunu, %28'inin (n=126) ilkokul, %23,1'inin (n=104) ortaokul, %28.4'ünün (n=128) lise ve %15.3'ünün (n=69) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

4.1.5. Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

Ergenlerin Baba Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Babanın Eğitim Durumu	N	Yüzde (%)
Hiç okula gitmemiş	6	1.3
İlkokul mezunu	97	21.6
Ortaokul mezunu	112	24.9
Lise mezunu	134	29.8
Üniversite mezunu	94	20.9
Toplam	443	98.4

Tablo 6'da ergenlerin babalarının eğitim durumlarına bakıldığında, %1.2'sinin (n=6) hiç okula gitmemiş olduğu, %21.6'sının (n=97) ilkokul, %24.9'unun (n=112) ortaokul, %29.8'sinin (n=134) lise ve %20.9'unun (n=94) üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

4.1.6. Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 7'de yer almaktadır. Tablo 7'de ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına bakıldığında, %59.1'inin (n=266) çalışmadığı, %17.3'ünün (n=78) işçi olarak çalıştığı, %6.4'ünün (n=29) memur olarak çalıştığı, %11.3'ünün (n=51) serbest meslekte çalıştığı, %5.3'ünün (n=24) ise emekli olduğu görülmüştür.

Tablo 7***Ergenlerin Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları***

Annenin Çalışma Durumu	N	Yüzde (%)
Çalışmıyor	266	59.1
İşçi	78	17.3
Memur	29	6.4
Serbest Meslek	51	11.3
Emekli	24	5.3
Toplam	448	99.6

4.1.7. Ergenlerin Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının çalışma durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8***Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları***

Babanın Çalışma Durumu	N	Yüzde (%)
Çalışmıyor	9	2.0
İşçi	171	38.0
Memur	45	10.0
Serbest Meslek	167	37.1
Emekli	48	10.7
Toplam	440	97.8

Tablo 8’de ergenlerin babalarının çalışma durumlarına bakıldığında, %2’sinin (n=9) çalışmadığı, %38’inin (n=171) işçi olarak çalıştığı, %10’unun (n=45) memur olarak çalıştığı, %37.1’inin (n=167) serbest meslekte çalıştığı, %10.7’sinin (n=48) ise emekli olduğu görülmüştür.

4.1.8. Ergenlerin Aile Gelir Durumlarına Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin gelir durumlarına ilişkin yüzde frekans dağılımları Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9***Ergenlerin Aile Gelir Durumlarına Göre Dağılımları***

Aile Gelir Durumu	N	Yüzde (%)
2000 ve altı	69	15.3
2001-4000 TL arası	202	44.9
4001-6000 TL arası	91	20.2
6001-8000 TL arası	47	10.4
8001 TL ve üzeri	41	9.1
Toplam	450	100.0

Tablo 9’da ergenlerin ailelerinin gelir durumlarına bakıldığında, %15.3’ünün (n=69) 2000 ve altı, %44.9’unun (n=202) 2001-4000 TL arası, %20.2’sinin (n=91) 4001-6000 TL arası, %10.4’ünün (n=47) 6001-8000 TL arası ve %9.1’inin (n=41) 8001 TL ve üzerinde gelir elde ettiği belirlenmiştir.

4.2. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları

Bu bölümde araştırmaya katılan ergenlerin araştırmada kullanılan ölçeklere (İÖA ve SKÖ) verdikleri yanıtlar doğrultusunda bağlanma stilleri ile benlik algılarına yönelik istatistiksel dağılımlarına yer verilmiştir.

4.2.1. Ergenlerin Bağlanma Stillere İlişkin İstatistiksel Dağılımları

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) 30 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 17’si bağlanma stilleri olan Güvenli, Korkulu, Saplantılı ve Kayıtsız boyutlarından oluşmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin İÖA’ne verdikleri yanıtlar doğrultusunda bağlanma stillerine ilişkin istatistiksel dağılımları Tablo 10’da yer almaktadır. Tablo 10’da araştırmaya katılan ergenlerin İÖA’ne verdikleri yanıtlar doğrultusunda istatistiksel dağılımlarına bakıldığında ergenlerin, en çok ($\bar{X}=4.57$) kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları, en az ($\bar{X}=3.76$) ise saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir. Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ortalaması $\bar{X}=4.03$ olarak tespit edilirken, korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin ortalaması ise $\bar{X}=4.03$ olarak bulunmuştur.

Tablo 10***Ergenlerin Bağlanma Stillerine İlişkin İstatistiksel Dağılımları***

Bağlanma Stili	<i>N</i>	Min	Mak	Ortalama	Std. Sapma
Güvenli	450	1.80	7.00	4.03	.95
Korkulu	450	1.00	7.00	4.05	1.13
Saplantılı	450	1.00	7.00	3.76	1.13
Kayıtsız	450	1.00	7.00	4.57	1.07
İÖA	450	1.00	7.00	4.44	1.83

4.2.2. Ergenlerin Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları

Araştırmaya katılan ergenlerin Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'ne (SKÖ) verdikleri yanıtlar doğrultusunda benlik algılarına ilişkin istatistiksel dağılımları Tablo 11'de yer almaktadır. Araştırmaya katılan ergenlerin SKÖ'ne verdikleri yanıtlar incelendiğinde 18 madde içinde, $\bar{X}=5.20$ ortalama ile en yüksek ortalamanın Boyun eğici-Hakkını arayıcı maddesine ait olduğu, en düşük ortalamanın ise, $\bar{X}=3.57$ ortalama ile Sabırsız-Sabırlı maddesine ait olduğu belirlenmiştir.

Tablo 11'de araştırmaya katılan ergenlerin SKÖ'ne verdiği yanıtlar doğrultusunda; Yetersiz-Yeterli/Üstün maddesinin $\bar{X}=4.51$ ortalama ile ergenlerin kendilerini Yeterli/Üstün gördüğü, Beceriksiz-Becerikli maddesinin $\bar{X}=4.57$ ortalama ile ergenlerin kendilerini becerikli gördüğü, Başarısız-Başarılı maddesinin $\bar{X}=4.55$ ortalama ile ergenlerin kendilerini başarılı gördüğü, Sevilmeyen biri-Sevilen biri maddesinin $\bar{X}=4.72$ ortalama ile ergenlerin kendilerini Sevilen biri olarak gördüğü, İçedönük-Dışadönük maddesinin $\bar{X}=4.72$ ortalama ile ergenlerin kendilerini dışa dönük olarak gördüğü, Yalnız-Yalnız değil maddesinin $\bar{X}=4.49$ ortalama ile ergenlerin kendilerini yalnız olarak görmediği, Dışta bırakılmış-Kabul edilmiş maddesinin $\bar{X}=4.80$ ortalama ile ergenlerin kendilerini kabul edilmiş olarak gördüğü, Sabırsız-Sabırlı maddesinin $\bar{X}=3.57$ ortalama ile ergenlerin kendilerini sabırlı olarak gördüğü, Hoşgörüsüz-Hoşgörülü maddesinin $\bar{X}=5.09$ ortalama ile ergenlerin kendilerini hoşgörülü olarak gördüğü, Söyleneni yapan-İnisiyatif sahibi maddesinin $\bar{X}=4.54$ ortalama ile ergenlerin kendilerini inisiyatif sahibi olarak gördüğü, Korkak- Cesur maddesinin $\bar{X}=4.61$ ortalama ile ergenlerin kendilerini cesur olarak gördüğü, Kendine güvensiz-Kendine güvenli maddesinin $\bar{X}=4.62$ ortalama ile ergenlerin kendilerini

kendine güvenli olarak gördüğü, Çekingen-Atılgan maddesinin $\bar{X}=4.08$ ortalama ile ergenlerin kendilerini atılgan olarak gördüğü, Dağınık-Düzenli maddesinin $\bar{X}=3.75$ ortalama ile ergenlerin kendilerini düzenli olarak gördüğü, Pasif -Aktif maddesinin $\bar{X}=4.63$ ortalama ile ergenlerin kendilerini aktif olarak gördüğü, Kararsız-Kararlı maddesinin $\bar{X}=3.90$ ortalama ile ergenlerin kendilerini kararlı olarak gördüğü, Antipatik-Sempatik maddesinin $\bar{X}=4.92$ ortalama ile ergenlerin kendilerini sempatik olarak gördüğü ve Boyun eğici-Hakkını arayıcı maddesinin $\bar{X}=5.20$ ortalama ile ergenlerin kendilerini hakkını arayıcı olarak gördüğü saptanmıştır.

Tablo 11

Ergenlerin Benlik Algularına İlişkin İstatistiksel Dağılımları

Benlik Algısı	N	Min.	Mak.	Ortalama	Std. Sapma
Yetersiz -Yeterli/Üstün	450	1	6	4.51	1.22
Beceriksiz - Becerikli	450	1	6	4.57	1.27
Başarısız - Başarılı	450	1	6	4.55	1.23
Sevilmeyen biri - Sevilen biri	450	1	6	4.72	1.31
İçedönük - Dışadönük	450	1	6	3.94	1.64
Yalnız -Yalnız değil	450	1	6	4.49	1.59
Dışta bırakılmış - Kabul edilmiş	450	1	6	4.80	1.35
Sabırsız - Sabırlı	449	1	6	3.57	1.84
Hoşgörüsüz - Hoşgörülü	450	1	6	5.09	1.17
Söyleneni yapan - İnisiyatif sahibi	450	1	6	4.54	1.33
Korkak - Cesur	450	1	6	4.61	1.30
Kendine güvensiz - Kendine güvenli	450	1	6	4.62	1.39
Çekingen - Atılgan	450	1	6	4.08	1.60
Dağınık - Düzenli	449	1	6	3.75	1.71
Pasif - Aktif	450	1	6	4.63	1.27
Kararsız - Kararlı	450	1	6	3.90	1.71
Antipatik - Sempatik	450	1	6	4.92	1.23
Boyun eğici - Hakkını arayıcı	450	1	6	5.20	1.15

Ayrıca SKÖ'ne verilen yanıtlar doğrultusunda ergenlerin olumlu/olumsuz benlik algularına ilişkin istatistiksel dağılımları Tablo 12'de yer almaktadır. SKÖ'nin sol/sağ (olumlu-olumsuz) ayırımına göre değerlendirildiğinde genel olarak ergenlerin benlik algularının olumlu yönde olduğu görülmüştür.

Tablo 12***Ergenlerin Olumlu/Olumsuz Benlik Algılarına İlişkin İstatistiksel Dağılımları***

Benlik Algısı	Sayısal Sınırlar	N	Yüzde (%)
Olumsuz	1.00 – 3.49	40	8.9
Olumlu	3.50 – 6.00	410	91.1
Toplam		450	100.0

Tablo 12’de araştırmaya katılan ergenlerin SKÖ’ne vermiş oldukları yanıtlara göre; puan ortalaması 1.00 – 3.49 arasında kalan öğrenciler olumsuz benlik algısı, puan ortalaması 3.50 – 6.00 arasında olanlar ise olumlu benlik algısı grubunda yer almaktadır. Bu bilgiler ışığında, ergenlerin %8.9’unun (n=40) olumsuz benlik algısına, %91.1’inin (n=410) olumlu benlik algısına sahip olduğu saptanmıştır. Ergenlerin çoğunlukla olumlu benlik algısına sahip olduğu görülmektedir.

4.3. Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Benlik Algıları Arasında İlişki Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin araştırmada kullanılan ölçme araçları olan İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği’ne (SKÖ) verdikleri yanıtlar doğrultusunda ölçeklerin altboyutları toplam puanları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13***Bağlanma Stilleri ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkiyi Anlamaya Yönelik Pearson Korelasyon Katsayıları Sonuçları***

	Güvenli	Korkulu	Saplantılı	Kayıtsız	İÖA	Olumlu	Olumsuz	SKÖ
Güvenli	1							
Korkulu	-.28**	1						
Saplantılı	-.12*	.12**	1					
Kayıtsız	-.09	.38**	-.18**	1				
İÖA	-.12*	-.31**	-.16**	-.10*	1			
Olumlu	.10*	-.09	-.24**	-.04	.15**	1		
Olumsuz	-.12	-.46**	-.25	-.09	.19	.22	1	
SKÖ	.15**	-.10*	-.22**	.01	.11*	1	1	1

*. Değerler p< 0.05 düzeyinde anlamlıdır

** . Değerler p< 0.01 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 13'e bakıldığında yapılan inceleme sonucunda SKÖ toplam puanları ve İÖA toplam puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Güvenli, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stilleri ve İÖA toplam puanları arasında negatif yönlü anlamlı, ilişkiler olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$), ($p<0.01$).

SKÖ toplam puanları ve altboyutu olan olumlu benlik algısı ile İÖA alt boyutlarından korkulu, kayıtsız bağlanma stili arasında herhangi anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. SKÖ toplam puanları ve altboyutlarından olumsuz benlik algısı puanları ile İÖA alt boyutlarından güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Ancak SKÖ toplam puanları ve altboyutlarından olumlu benlik algısı ile güvenli bağlanma stili arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ($p<0.05$), saplantılı bağlanma stili ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$). Daha açık bir ifade ile; güvenli bağlanan ergenlerin benlik algılarının daha olumlu yönde olduğu, saplantılı bağlanan ergenlerin ise benlik algılarının daha olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Bununla beraber en yüksek anlamlı ilişkinin korkulu bağlanma stili ile olumsuz benlik algısı arasında olduğu belirlenmiştir ($r=-.460;p=.001$). Korkulu bağlanma stili ile olumsuz benlik algısı arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.01$). Korkulu bağlanan ergenlerin benlik algılarının daha olumsuz yönde olduğu görülmektedir.

4.4. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeninin bağlanma stilleri alt boyutlarının gruplara göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım gösterdiği için bağımsız örneklem t-testi ile araştırılmıştır.

Tablo 14'te görüldüğü gibi saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin ergenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$). Ancak güvenli bağlanma stiline ergenlerin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüş, bu farkın erkeklerin lehine olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; erkeklerin kızlara oranla daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır ($t=-$

4.82; $p<0.01$). Korkulu bağlanma stiline de ergenlerin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüş, bu farkın ise kızların lehine olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; kızların erkeklere göre daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür ($t=3.82;p<0.01$).

Tablo 14

Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin T-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Hata	t	p
Güvenli	Kız	280	3.87	.94	-4.82	.00
	Erkek	170	4.30	.90		
Korkulu	Kız	280	4,21	1.11	3.82	.00
	Erkek	170	3.79	1.14		
Saplantılı	Kız	280	3.78	1.15	.49	.63
	Erkek	170	3.72	1.11		
Kayıtsız	Kız	280	4.59	1.09	.52	.61
	Erkek	170	4.53	1.04		

p<0.05 p<0.01

4.5. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden yaş değişkeninin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Bağlanma stillerinden korkulu bağlanma stiline göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0.05$). Ancak güvenli bağlanma stiline katılımcıların yaş durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın 18 yaşındaki ergenlerin lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre; 18 yaşında olan ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır ($X^2=11.03;p<0.05$). Gruplar arasındaki farkı görebilmek için ikişerli gruplar arasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Gruplar arası Mann Whitney U fark testi, yapısı gereği gruplar arasında farklılık olup olmadığını göstermekte ancak bu farklılığın ne şekilde olduğu bu testin sonuçları ile net bir şekilde ifade edilememektedir. Test sonuçlarına göre, 14-16, 14-18, 15-18, 17-18, yaşlar arasında güvenli bağlanma stili

açısından anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiş farklılıklara ilişkin sonuçlara tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 15

Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X^2	P
Güvenli	14	105	203.71				
	15	101	213.28				
	16	119	239.64	4.03	.95	11.03	.03
	17	112	232.16				
	18	13	309.62				
Korkulu	14	105	214.87				
	15	101	224.22				
	16	119	225.65	4.05	1.13	1.46	.83
	17	112	236.02				
	18	13	229.27				
Saplantılı	14	105	192.19				
	15	101	243.30				
	16	119	241.01	3.76	1.13	10.54	.03
	17	112	224.29				
	18	13	224.69				
Kayıtsız	14	105	184.06				
	15	101	227.54				
	16	119	233.11	4.57	1.07	18.07	.00
	17	112	256.95				
	18	13	203.69				

p<0.05 p<0.01

Saplantılı bağlanma stiline de ergenlerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın 15 yaşındaki ergenlerin lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre; 15 yaşında olan ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir ($X^2=10.54;p<0.05$). Tablo 16’da gruplar arasındaki farka bakıldığında, 14-15, 14-16, yaşlar arasında saplantılı bağlanma stili açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Ayrıca kayıtsız bağlanma stiline de ergenlerin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın 17 yaşındaki ergenlerin lehine olduğu bulunmuştur. Buna göre; 17 yaşında olan ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır ($X^2=18.07;p<0.05$). Tablo 16’da gruplar arasındaki farka bakıldığında, 14-15, 14-16, 14-17, yaşlar arasında kayıtsız bağlanma stili açısından anlamlı bir farklılıklar olduğu görülmüştür.

Tablo 16
Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Grupları Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları

	(I) Yaş	(J) Yaş	Mann-Whitney U (I-J)	p.
Güvenli	14	15	-.49	.63
		16	-2.02	.04
		17	-1.70	.09
		18	-2.76	.01
	15	16	-1.48	.14
		17	-1.06	.29
		18	-2.46	.01
		14	-.49	.63
	16	17	-.49	.62
		18	-1.73	.07
		14	-2.02	.04
		15	-1.48	.14
17	18	-2.15	.03	
	14	-1.70	.09	
	15	-1.06	.29	
	16	-.49	.62	
18	14	-2.76	.01	
	15	-2.46	.01	
	16	-1.79	.07	
	17	-2.15	.03	
Saplantılı	14	15	-2.79	.01
		16	-2.79	.01
		17	-1.86	.06
		18	-.90	.37
	15	16	-.13	.90
		17	-1.10	.27
		18	-.44	.66
		14	-2.79	.01
	16	17	-1.00	.32
		18	-.45	.65
		14	-2.79	.01
		15	-.13	.90
17	18	-.06	.95	
	14	-1.86	.06	
	15	-1.10	.27	
	16	-1.00	.32	
18	14	-.90	.37	
	15	-.44	.66	
	16	-.45	.65	
	17	-.06	.95	
Kayıtsız	14	15	-2.56	.01
		16	-2.74	.01
		17	-4.08	.00
		18	-.44	.66
	15	16	-.41	.69
		17	-1.71	.09
		18	-.63	.53
		14	-2.56	.01
	16	17	-1.39	.16
		18	-.76	.45
		14	-2.74	.01
		15	-.41	.69
17	18	-1.35	.18	
	14	-4.08	.00	
	15	1.71	.09	
	16	-1.39	.16	
18	14	-0.44	.66	
	15	-.63	.53	
	16	-.76	.45	
	17	-1.35	.18	

p< 0.05 p< 0.01

4.6. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırılmaya katılan ergenlerin öğrenim gördükleri sınıf değişkeninin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım gösterdiği için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile araştırılmıştır.

Tablo 17

Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Anova Testi Sonuçları

	Sınıf	N	Ort.	Std. Sapma	F	p
Güvenli	9	114	3.91	0.89	1.87	.14
	10	121	3.95	0.93		
	11	103	4.10	1.05		
	12	111	4.17	0.91		
	Total	449	4.03	0.95		
Korkulu	9	114	4.00	1.22	.35	.79
	10	121	4.00	1.12		
	11	103	4.06	1.13		
	12	111	4.14	1.08		
	Total	449	4.05	1.14		
Saplantılı	9	114	3.53	1.04	3.16	.03
	10	121	3.98	1.17		
	11	103	3.72	1.17		
	12	111	3.77	1.10		
	Total	449	3.75	1.13		
Kayıtsız	9	114	4.20	1.05	6.66	.00
	10	121	4.60	1.07		
	11	103	4.68	1.06		
	12	111	4.79	1.02		
	Total	449	4.56	1.07		

p<0.05 p<0.01

Tablo 17’de görüldüğü gibi bağlanma stillerinden güvenli ve korkulu bağlanma stillerinin sınıflara göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Bununla beraber saplantılı bağlanma stilinin ergenlerin öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($F=3.16$; $p<0.05$). Bu sonucun ardından farklılıkların kaynaklarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir.

Tablo 18***Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Sınıf Grupları Arası Farklılıklara İlişkin Post-Hoc Fark Testi Sonuçları***

	(I) Sınıf	(J) Sınıf	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	<i>p</i> .	Levene İstatistik	<i>p</i>
Saplantılı	9	10	-.45*	.00	.54	.66
		11	-.19	.22		
		12	-.24	.10		
	10	9	.45*	.00		
		11	.26	.09		
		12	.20	.17		
	11	9	.19	.22		
		10	-.26	.09		
		12	-.06	.71		
	12	9	.24	.10		
		10	-.20	.17		
		11	.06	.71		
Kayıtsız	9	10	-.40*	.00	.08	.97
		11	-.47*	.00		
		12	-.59*	.00		
	10	9	.40*	.00		
		11	-.08	.58		
		12	-.19	.16		
	11	9	.47*	.00		
		10	.08	.58		
		12	-.12	.42		
	12	9	.59*	.00		
		10	.20	.16		
		11	.12	.42		

p<.05 *p*<.01

Tablo 18’de Post-hoc analizlerinden hareketle, değişkenlerin varyansları eşit olduğu için LSD testi yapılmıştır. LSD testi sonucuna göre, saplantılı bağlanma stilinde 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre; 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğer sınıflara oranla daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu anlaşılmıştır. Bununla beraber en az saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin 9. sınıfta öğrenim görenler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, LSD testi sonucunda 9. ve 10. Sınıflar arasında da anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bağlanma stillerinden kayıtsız bağlanma stiline ergenlerin öğrenim gördükleri sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin lehine olduğu saptanmıştır. Buna göre; 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğer sınıflara oranla daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip olduğu

belirlenmiştir ($F=6.66$; $p<0.05$). Ayrıca, LSD testi sonucunda 9. sınıf ile 10., 11. ve 12. sınıflar arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Farklılıklara ilişkin sonuçlar Tablo 18’de yer almaktadır.

4.7. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Annelerinin Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumlarının ergenlerin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir. Tablo 19’da görüldüğü gibi ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerinin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 19

Ergenlerin Anne Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	p
Güvenli	Okuma yazması yok	13	231.04	4.03	.95	.64	.96
	Hiç okula gitmemiş ama okuma yazması var	9	195.94				
	İlkokul mezunu	126	228.83				
	Ortaokul mezunu	104	231.48				
	Lise mezunu	128	226.61				
	Üniversite mezunu	69	207.92				
Korkulu	Okuma yazması yok	13	228.46	4.05	1.13	1.37	.85
	Hiç okula gitmemiş ama okuma yazması var	9	253.33				
	İlkokul mezunu	126	230.13				
	Ortaokul mezunu	104	231.91				
	Lise mezunu	128	217.12				
	Üniversite mezunu	69	215.48				
Saplantılı	Okuma yazması yok	13	173.96	3.76	1.13	7.26	.12
	Hiç okula gitmemiş ama okuma yazması var	9	151.50				
	İlkokul mezunu	126	209.19				
	Ortaokul mezunu	104	231.67				
	Lise mezunu	128	233.86				
	Üniversite mezunu	69	246.59				
Kayıtsız	Okuma yazması yok	13	263.81	4.57	1.07	1.35	.85
	Hiç okula gitmemiş ama okuma yazması var	9	211.94				
	İlkokul mezunu	126	222.86				
	Ortaokul mezunu	104	222.96				
	Lise mezunu	128	227.69				
	Üniversite mezunu	69	221.39				

p<0.05 p<0.01

4.8. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumlarının ergenlerin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır. Tablo 20’de görüldüğü gibi bağlanma stilleri ile ergenlerin babalarının eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0.05$).

Tablo 20

Ergenlerin Baba Eğitim Durumuna Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Baba Eğitim	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	p
Güvenli	Hiç okula gitmemiş	6	199.17				
	İlkokul mezunu	97	236.53	4.03	0.95	2.18	.70
	Ortaokul mezunu	112	216.40				
	Lise mezunu	134	223.66				
	Üniversite mezunu	94	212.77				
Korkulu	Hiç okula gitmemiş	6	246.75				
	İlkokul mezunu	97	233.27	4.05	1.13	3.26	.52
	Ortaokul mezunu	112	211.83				
	Lise mezunu	134	212.68				
	Üniversite mezunu	94	234.20				
Saplantılı	Hiç okula gitmemiş	6	261.92				
	İlkokul mezunu	97	204.06	3.76	1.13	5.42	.25
	Ortaokul mezunu	112	218.13				
	Lise mezunu	134	220.97				
	Üniversite mezunu	94	244.06				
Kayıtsız	Hiç okula gitmemiş	6	313.92				
	İlkokul mezunu	97	214.47	4.57	1.07	7.78	.10
	Ortaokul mezunu	112	239.36				
	Lise mezunu	134	205.76				
	Üniversite mezunu	94	226.37				

p<0.05 p<0.01

4.9. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin çalışma durumunun ergenlerin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir.

Tablo 21

Ergenlerin Anne Çalışma Durumlarına Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Anne Çalışma	N	Sıra Ort.	Ort.	Std.Sapma	X ²	P
Güvenli	Çalışmıyor	266	234.11	4.03	.95	10.14	.04
	İşçi	78	238.54				
	Memur	29	193.41				
	Serbest	51	188.95				
	Meslek	24	185.42				
Korkulu	Emekli	24	185.42	4.05	1.13	4.08	.40
	Çalışmıyor	266	230.07				
	İşçi	78	199.22				
	Memur	29	228.03				
	Serbest	51	222.77				
Saplantılı	Meslek	51	222.77	3.76	1.13	4.21	.38
	Emekli	24	244.29				
	Çalışmıyor	266	218.60				
	İşçi	78	217.63				
	Memur	29	226.17				
Kayıtsız	Serbest	51	249.91	4.57	1.07	2.45	.65
	Meslek	51	249.91				
	Emekli	24	256.23				
	Çalışmıyor	266	218.25				
	İşçi	78	241.93				

p<0.05 p<0.01

Tablo 21’de görüldüğü gibi, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin ergenlerin annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0,05$). Ancak güvenli bağlanma stilinin ergenlerin annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın annesi işçi olarak çalışanların lehine olduğu anlaşılmıştır. Buna göre; annesi işçi olarak çalışanların diğer işlerde çalışanlar ve çalışmayanlara göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları belirlenmiştir ($X^2=10.14;p<0.05$). Gruplar arası farkı görebilmek için ikişerli gruplar arasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 22***Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Anne Çalışma Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları***

	(I) Anne Çalışma Durumu	(J) Anne Çalışma Durumu	Mann-Whitney U (I-J)	p.
Güvenli	Çalışmıyor	İşçi	-.31	.76
		Memur	-1.65	.10
		Serbest Meslek	-2.25*	.02
		Emekli	-1.84	.06
	İşçi	Memur	-1.56	.12
		Serbest Meslek	-2.04*	.04
		Emekli	-1.69	.09
		Çalışmıyor	-.31	.76
	Memur	Serbest Meslek	-.33	.74
		Emekli	-.14	.89
		Çalışmıyor	-1.65	.10
		İşçi	-1.56	.12
	Serbest Meslek	Emekli	-.12	.91
		Çalışmıyor	-2.25*	.02
		İşçi	-2.04*	.04
		Memur	-.33	.74
Emekli	Çalışmıyor	-1.86	.06	
	İşçi	-1.69	.09	
	Memur	-.14	.89	
	Serbest Meslek	-.12	.91	

p<0.05 p<0.01

Yukarı da da belirtildiği gibi gruplar arası Mann Whitney U fark testi, yapısı gereği gruplar arasında farklılık olup olmadığını göstermekte ancak bu farklılığın ne şekilde olduğu bu testin sonuçları ile net bir şekilde ifade edilememektedir. Test sonuçlarına göre, annesi çalışmayanlar ile serbest meslekte çalışanlar arasında, işçi olarak çalışanlar ile serbest meslekte çalışanlar arasında güvenli bağlanma stili açısından farklılıklar olduğu görülmüştür. Farklılıklara ilişkin sonuçlar Tablo 22’de yer almaktadır.

4.10. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının çalışma durumunun ergenlerin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Tablo 23

Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Bağlanma Stilleri Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Baba Çalışma	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	p
Güvenli	Çalışmıyor	9	231.33	4.03	.95	6.51	.16
	İşçi	171	238.85				
	Memur	45	216.83				
	Serbest Meslek	167	207.69				
	Emekli	48	201.10				
Korkulu	Çalışmıyor	9	220.33	4.05	1.13	5.08	.28
	İşçi	171	210.52				
	Memur	45	210.44				
	Serbest Meslek	167	223.37				
	Emekli	48	255.52				
Saplantılı	Çalışmıyor	9	266.83	3.76	1.13	13.30	.01
	İşçi	171	196.15				
	Memur	45	230.70				
	Serbest Meslek	167	228.65				
	Emekli	48	260.65				
Kayıtsız	Çalışmıyor	9	237.89	4.57	1.07	6.58	.16
	İşçi	171	215.85				
	Memur	45	220.92				
	Serbest Meslek	167	211.94				
	Emekli	48	263.18				

p<0.05 p<0.01

Tablo 23’de görüldüğü gibi güvenli, korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerinin ergenlerin babalarının çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Ancak saplantılı bağlanma stiline ergenlerin babalarının çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, sıra ortalamalara bakıldığında bu farkın babası çalışmayanların lehine olduğu anlaşılmıştır. Buna göre; babası çalışmayan ergenlerin babaları diğer işlerde çalışanlara göre daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür ($X^2=13.30;p<0.05$). Gruplar arası farkı görebilmek için ikişerli gruplar arasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 24***Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Baba Çalışma Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları***

	(I) Baba Çalışma Durumu	(J) Baba Çalışma Durumu	Mann-Whitney U (I-J)	p.
Saplantılı	Çalışmıyor	İşçi	-1.71	.09
		Memur	-.71	.48
		Serbest Meslek	-.85	.40
		Emekli	-.01	1.00
	İşçi	Memur	-1.65	.10
		Serbest Meslek	-2.33*	.02
		Emekli	-3.11*	.00
		Çalışmıyor	-1.71	.09
	Memur	Serbest Meslek	-.07	.94
		Emekli	-1.16	.25
		Çalışmıyor	-.71	.48
		İşçi	-1.65	.10
Serbest Meslek	Emekli	-1.51	.13	
	Çalışmıyor	-.85	.40	
	İşçi	-2.33*	.02	
	Memur	-.07	.94	
Emekli	Çalışmıyor	-.01	.99	
	İşçi	-3.11*	.00	
	Memur	-1.16	.25	
	Serbest Meslek	-1.51	.13	

p<0.05 p<0.01

Tekrar etmek gerekirse gruplar arası Mann Whitney U fark testi, yapısı gereği gruplar arasında farklılık olup olmadığını göstermekte ancak bu farklılığın ne şekilde olduğu bu testin sonuçları ile net bir şekilde ifade edilememektedir. Test sonuçlarına göre, Tablo 23'te saplantılı bağlanma stilinde sıra ortalamalara bakıldığında babası çalışmayanların lehine farklılık görülmesine rağmen bu grubun sayı azlığından dolayı gruplar arası fark testinde babası çalışmayanlar açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Gruplar arası Mann Whitney U fark testi sonucuna bakıldığında babası işçi olarak çalışan ile babası serbest meslekte çalışanlar arasında, işçi olarak çalışanlar ile emekli olanlar arasında saplantılı bağlanma stili açısından anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Farklılıklara ilişkin sonuçlar Tablo 24'te yer almaktadır.

4.11. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumunun ergenlerin bağlanma stillerine göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Tablo 25

Ergenlerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Bağlanma Stili Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Aile Gelir Düzeyi	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	P
Güvenli	2000 ve altı	69	222.13	4.03	.95	11.27	.02
	2001-4000 TL arası	202	212.84				
	4001-6000 TL arası	91	259.12				
	6001-8000 TL arası	47	199.53				
	8001 TL ve üzeri	41	248.70				
Korkulu	2000 ve altı	69	242.20	4.05	1.13	3.89	.42
	2001-4000 TL arası	202	223.87				
	4001-6000 TL arası	91	212.23				
	6001-8000 TL arası	47	246.51				
	8001 TL ve üzeri	41	210.80				
Saplantılı	2000 ve altı	69	213.21	3.76	1.13	7.23	.12
	2001-4000 TL arası	202	214.62				
	4001-6000 TL arası	91	256.32				
	6001-8000 TL arası	47	229.33				
	8001 TL ve üzeri	41	227.00				
Kayıtsız	2000 ve altı	69	212.93	4.57	1.07	2.05	.73
	2001-4000 TL arası	202	226.31				
	4001-6000 TL arası	91	218.85				
	6001-8000 TL arası	47	239.95				
	8001 TL ve üzeri	41	240.87				

p<0.05 p<0.01

Tablo 25'te görüldüğü gibi korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$). Ancak güvenli bağlanma stilinin ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bu farkın aileleri 4001-6000 TL. gelir elde eden ergenlerin lehine olduğu saptanmıştır. Buna göre; aileleri 4001-6000 TL. arasında gelir elde eden ergenlerin diğer gelir düzeylerine göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir ($X^2=11.27;p<0.05$). Gruplar arası farkı görebilmek için ikişerli gruplar arasında Mann Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 26***Ergenlerin Bağlanma Stillerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Gruplar Arası Mann Whitney U Fark Testi Sonuçları***

	(I) Aile Gelir Durumu	(J) Aile Gelir Durumu	Mann-Whitney U (I-J)	p.
2000 ve altı		2001-4000 TLarası	-.51	.61
		4001-6000 TLarası	-1.76	.08
		6001-8000 TLarası	-.91	.37
		8001 TL ve üzeri	-1.05	.29
2001-4000 TL arası		4001-6000 TLarası	-2.82*	.01
		6001-8000 TLarası	-.65	.52
		8001 TL ve üzeri	-1.65	.10
		2000 ve altı	-.51	.61
Güvenli	4001-6000 TL arası	6001-8000 TLarası	-2.53*	.01
		8001 TL ve üzeri	-.54	.59
		2000 ve altı	-1.76	.61
		2001-4000 TLarası	-2.82*	.01
6001-8000 TL arası		8001 TL ve üzeri	-1.82	.07
		2000 ve altı	-.91	.37
		2001-4000 TLarası	-.65	.52
		4001-6000 TLarası	-2.50*	.01
8001 TL ve üzeri		2000 ve altı	-1.05	.29
		2001-4000 TLarası	-1.65	.10
		4001-6000 TLarası	-.54	.59
		6001-8000 TLarası	-1.82	.07

p<0.05 p<0.01

Tekrar etmek gerekirse gruplar arası Mann Whitney U fark testi, yapısı gereği gruplar arasında farklılık olup olmadığını göstermekte ancak bu farklılığın ne şekilde olduğu bu testin sonuçları ile net bir şekilde ifade edilememektedir. Test sonuçlarına göre, ailesinin aylık geliri 2001-4000 TL. ve 4001-6000 TL. arası olanlar arasında, 4001-6000 TL arası olanlar ile 6001-8000 TL. arası olanlar arasında güvenli bağlanma stili açısından anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Farklılıklara ilişkin sonuçlar Tablo 26'da yer almaktadır.

4.12. Ergenlerin Benlik Algılarında Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeninin ergenlerin benlik algılarına göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Mann Whitney U testi ile araştırılmıştır.

Tablo 27

Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	Z	p
Olumsuz	Kız	33	21.33	2.88	0.48	-.98	.34
	Erkek	7	16.57				
Olumlu	Kız	247	193.43	4.63	.62	-2.54	.01
	Erkek	163	223.79				

p<0.05 p<0.01

Tablo 27'ye bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerdeki olumsuz benlik algısının cinsiyete göre farklılık göstermediği, ancak olumlu benlik algısının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve bu farkın erkeklerin lehine olduğu belirlenmiştir ($Z=-2.54; p<0.05$). Buna göre; erkeklerin benlik algılarının kızlara oranla daha fazla olumlu yönde olduğu görülmüştür.

4.13. Ergenlerin Benlik Algularında Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden yaş değişkeninin ergenlerin benlik algularına göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Tablo 28

Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Yaş	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X^2	p
Olumsuz	14	9	17.78	2.88	.48	2.99	.39
	15	14	17.82				
	16	13	24.65				
	17	4	22.50				
	Total	40					
Olumlu	14	96	227.51	4.63	.62	6.84	.15
	15	87	191.70				
	16	106	193.75				
	17	108	204.11				
	18	13	242.77				

p<0.05 p<0.01

Tablo 28'e bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algılarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

4.14. Ergenlerin Benlik Algılarında Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin öğrenim gördüğü sınıf değişkeninin ergenlerin benlik algılarına göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır. Tablo 29'a bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algılarının öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 29

Ergenlerin Öğrenim Gördükleri Sınıfa Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Sınıf	N	Sıra Ort.	Ort.	Std.Sapma	X ²	P
Olumsuz	9	11	16.23	2.88	.48	3.62	.31
	10	15	19.57				
	11	10	25.45				
	12	4	23.38				
Olumlu	9	103	225.07	4.63	.62	4.41	.22
	10	106	196.01				
	11	93	193.92				
	12	107	204.21				

p<0.05 p<0.01

4.15. Egenlerin Benlik Algılarında Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin çalışma durumunun ergenlerin benlik algılarına göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Tablo 30***Ergenlerin Anne Çalışma Durumlarına Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları***

	Anne Çalışma	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	p
Olumsuz	Çalışmıyor	22	20.55	2.88	0.48	4.34	0.36
	İşçi	7	24.71				
	Memur	4	25.00				
	Serbest Meslek	5	11.90				
	Emekli	2	17.75				
Olumlu	Çalışmıyor	244	203.53	4.63	0.62	1.01	0.91
	İşçi	71	201.38				
	Memur	25	193.34				
	Serbest Meslek	46	219.09				
	Emekli	22	207.52				

p<0.05 p<0.01

Tablo 30'a bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algılarının annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

4.16. Ergenlerin Benlik Algılarında Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının çalışma durumunun ergenlerin benlik algılarına göre anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile araştırılmıştır.

Tablo 31***Ergenlerin Baba Çalışma Durumlarına Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları***

	Baba Çalışma	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X ²	p
Olumsuz	İşçi	12	15.42	2.88	.48	4.89	.18
	Memur	6	28.08				
	Serbest meslek	18	21.22				
	Emekli	4	21.13				
Olumlu	İşçi	159	201.61	4.63	.62	2.32	.68
	Memur	39	202.50				
	Serbest Meslek	149	205.51				
	Emekli	44	187.18				
	Çalışmıyor	9	154.39				

p<0.05 p<0.01

Tablo 31'e bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algılarının babalarının çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

4.17. Ergenlerin Benlik Algılarında Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumuna göre ergenlerin benlik algılarında anlamlı bir fark olup olmadığı, gruplar normal dağılım göstermediği için non parametrik testlerden Kruskal Wallis testi ile incelenmiştir.

Tablo 32'ye bakıldığında Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) toplam puanlarına göre; ergenlerin olumlu ve olumsuz benlik algılarının ailelerinin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>0.05$).

Tablo 32

Ergenlerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Benlik Alguları Farklılıklarına İlişkin Kruskal Wallis Test Sonuçları

	Aile Gelir	N	Sıra Ort.	Ort.	Std. Sapma	X^2	p
Olumsuz	2000 ve altı	6	22.75				
	2001-4000 TL arası	21	20.98				
	4001-6000 TL arası	6	14.42	2.88	.48	2.24	.69
	6001-8000 TL arası	5	21.20				
	8001 TL ve üzeri	2	25.25				
Olumlu	2000 ve altı	63	173.87				
	2001-4000 TL arası	181	202.93				
	4001-6000 TL arası	85	213.15	4.63	.62	7.90	.10
	6001-8000 TL arası	42	223.92				
	8001 TL ve üzeri	39	232.03				

p<0.05 p<0.01

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu bölümde, araştırma sonucunda analizlerden elde edilen bulgular, literatür çerçevesinde benzerlikler ve farklılıklar açısından ele alınarak tartışılmış ve yorumlarda bulunulmuştur. Son olarak hem ileriye dönük yapılacak araştırmalar için hem de araştırmacılara, eğitimcilere, gerekse ebeveynlere yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1.1. Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Benlik Algıları Arasında İlişki Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Örnekleme oluşturan 14-18 yaş grubu ergenlerin bağlanma stilleri (güvenli, korkulu, saplantılı, kayıtsız) ile benlik algıları arasında yapılan korelasyon analizleri sonucunda; olumlu benlik algısı ile korkulu, kayıtsız bağlanma stilleri, olumsuz benlik algısı ile güvenli, saplantılı, kayıtsız bağlanma stilleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Ancak olumlu benlik algısı ile güvenli bağlanma stili arasında pozitif yönde düşük düzeyde de olsa anlamlı, saplantılı bağlanma stili ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Daha açık bir ifade ile; güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin benlik algılarının daha olumlu yönde olduğu, saplantılı bağlanan ergenlerin ise benlik algılarının daha olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Bununla beraber en yüksek anlamlı ilişkinin korkulu bağlanma stili ile olumsuz benlik algısı arasında olduğu belirlenmiştir. Korkulu bağlanma stili ile olumsuz benlik algısı arasında orta düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korkulu bağlanan ergenlerin benlik algılarının daha olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Bu anlamda sonuçlardan hareketle bağlanma stilli ile benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Bu çalışmadan ortaya çıkan sonuçlar literatür ile uyumlu gözükmektedir. Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramında da ifade ettiği üzere güvenli bağlanan bebeklerin ilerleyen dönemlerde benlik algıları da olumlu yönde gelişmektedir. Bağlanmanın doğrudan şekillendirdiği en kritik özellik benlik temsilleri olmaktadır (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988). Zaman içerisinde etkinleşen ve katı şemalara dönüşen bağlanmanın, benlik temsilleriyle yakın ilişki içerisinde bulunan dinamikleri ve

farklı alanlardaki başarı beklentilerini doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği söylenmektedir. Erken dönem bağlanma örüntüsünün etkisinin en çok benlik algısı aracılığı ile yaşamın ilerleyen dönemlerinde farklı bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlara taşınmakta olduğundan bahsedilmektedir (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988; Pietromonaco ve Barrett, 2000). Buna ek olarak, Cassidy (1988), benliği, çocuğun bağlanma nesnesi ile etkileşiminin sonucu oluşan etkilerin, bağlanma nesnesinin olmadığı dönemlere ve ortamlara aktarılmasında aracı rol üstlenen temel bir mekanizma olduğu şeklinde ifade etmiştir. Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında bu çalışmada ortaya çıkan benlik algısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye dair bulguların literature bulguları ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Alan yazını incelendiğinde bağlanma stili ve benlik algısı üzerine yürütülen araştırma sonuçları (Bowlby, 1969; Canlı, 2017; Çuhadaroğlu, 1994; Doğruyol, 2018; Gazioğlu, 2015; Göktepe, 2015; Kaya, 2017; Kruger, 1997; Learner ve Wu, 2009; Suzuki ve Tomoda, 2015; Şangün, 2017; Şereflioğlu, 2018) güvenli bağlanan bireylerin benlik algılarının olumlu, güvensiz bağlananların ise benlik algılarının olumsuz yönde gelişme eğiliminde olduğunu göstermekte ve bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Bununla beraber Keskin ve Çam'ın (2008) yaptıkları araştırma sonucunda güvenli bağlanma ile duygusal belirti düzeyi ve akran sorunu yaşama durumları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Şeker (2009) araştırmasında güvenli bağlanan ergenlerin yaşam doyum düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çapri ve Sönmez (2013) güvensiz bağlanan ergenlerin güvenli bağlanana oranla daha çok tükenmişlik duygusu yaşadıklarını belirtmektedir. Armsden vd., (1990), Çapri ve Sönmez (2013), Muris vd. (2001) güvensiz bağlanan ergenlerin daha çok kaygı depresyon belirtileri gösterdiğini bulmuşlardır. Ayrıca Howarda ve Medway'in (2004) yaptıkları diğer bir çalışmada güvensiz bağlanan ergenlerin stresle başa çıkma stratejilerinin daha olumsuz yönde olduğu ve uyuşturucu madde kullanma eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Granot ve Mayselles (2001) güvenli bağlanmanın okula uyum ve okul değiştirme gibi geçiş sorunlarını da başarıyla atlatma bakımından önemli olduğunu ifade etmektedirler. Bütün bu sonuçlar ve bu araştırmanın bulguları dikkate alındığında bağlanma stiline ergenlik dönemindeki gencin benlik algısını ve buna bağlı olarak ilişkilerini yaşam kalitesini yakından etkileyebileceği değerlendirilebilir.

5.1.2. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeni ile bağlanma stilleri arasında yapılan t-testi sonucunda, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak güvenli bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre; erkeklerin kızlara oranla daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca korkulu bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında da kızların lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüş ve kızların erkeklere göre daha fazla korkulu bağlanma stiline sahip olduğu saptanmıştır.

Yurtiçi literatür incelendiğinde araştırmamızın sonuçları ile tutarlılık gösteren bir çalışma Şeker (2009) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; saplantılı ve güvenli bağlanma stillinde erkek ergenlerin kızlara göre daha yüksek puan aldıkları, korkulu bağlanma stilinde ise kız ergenlerin erkek öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Ayrıca kayıtsız bağlanma stilinde ise cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu sonuçlar araştırmamızın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Ancak aynı araştırmanın diğer bir sonucu yaptığımız araştırmanın sonuçları ile tutarlılık göstermemektedir. Şeker'in (2009) yaptığı araştırmada saplantılı bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre; erkeklerin kızlara oranla daha yüksek düzeyde saplantılı bağlanma stiline sahip olma eğilimde olduğu görülmüştür. Araştırmamızda ise saplantılı bağlanma stili ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Araştırmamızın sonuçları ile tutarlılık gösteren diğer bazı araştırmalar Sümer ve Güngör (1999), Onur (2006), Saymaz (2003) ve Damarlı (2006) tarafından yapılmış olup; bu araştırmalarda da bağlanma stilleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu araştırmalara göre; erkeklerin daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olduğu, kızların ise daha çok güvensiz bağlanma stiline (korkulu, kaygılı, saplantılı) sahip oldukları tespit edilmiştir. Şahin (2009) tarafından yapılan çalışmada, bağlanma stillerinde cinsiyet değişkenine göre korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinde anlamlı farklılık bulunamamış, ancak güvenli bağlanma stilinde anlamlı farklılık bulunmuş ve erkek ergenlerin kızlara göre daha yüksek puan aldıkları tespit

edilmiştir. Bu bakımdan anlamlı bulunan farklılık araştırmamızla benzerlik göstermektedir. Cebeci ve Ceylan (2009), Saymaz (2003) da araştırmalarında, erkek ergenlerin kız öğrencilere göre güvenli bağlanma stilline sahip olduğunu bulmuştur. Bizim araştırmamızdan farklı olarak, Göktepe (2015) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet değişkeni bağlamında, kızların bağlanma stilleri ile erkek ergenlerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Yurt dışı araştırmalara bakıldığında bağlanma stilleri ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda bazı farklı sonuçlara da ulaşılmıştır. Örneğin Hazan ve Shaver (1987), araştırmalarında bağlanma stilleri ve cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık bulamadıklarını belirtmişlerdir. Bartholomew ve Horowitz (1991), Josselson (1998), Kaplan ve Klein (1985), Leondari ve Kiosseglou (2000), ise çalışmalarında bağlanma stilleri ile cinsiyet değişkeni arasında farklılıklar bulmuşlar ve erkeklerin kadınlara oranla daha çok güvenli bağlanma eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Karreman ve Vingerhoets'in (2012) yürüttüğü araştırmada kızların daha çok saplantılı bağlanma stilline sahip olduğu, erkeklerin ise daha çok kayıtsız bağlanma stilline sahip olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde cinsiyete göre bağlanma stilleri arasındaki farkı incelemeye yönelik yapılmış farklı araştırmalar bulunmaktadır. Araştırmalardan bazılarının sonuçlarına göre (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Cebeci ve Ceylan, 2009; Damarlı, 2006; Kaplan ve Klein, 1985; Onur, 2006; Saymaz, 2003; Sümer ve Güngör, 1999; şeker, 2009) bağlanma stilleri ve cinsiyet arasında farklılıklar bulunmuş, bazılarında (Göktepe, 2015; Hazan ve Shaver, 1987) ise bulunamamıştır. Ancak, genellikle erkeklerin kızlara oranla güvenli bağlanma stilline sahip olduğuna dair sonuçlar elde eden araştırmaların çoğunlukta olduğu görölmektedir. Bu anlamda bu araştırma sonuçlarının literatür ile tutarlı olduğu görölmektedir.

Bir kız çocuğunun cinsiyet açısından en önemli rol modeli hemcinsi olan annesi, bir erkek çocuğunki ise babasıdır. Çocukların bağlanma gelişimleri ve genel ilişki dinamikleri rol modelleri olan ebeveynlerinden etkiler taşıyabilir. Kültürel açıdan ölkemizdeki çocuk yetiştirme tarzı ve cinsiyet rollerine yüklenen anlamlar da göz önüne alındığında, geleneksel olarak erkeklere etkileşim açısından daha fazla cesaretlendirici alan tanınmakta, kız çocuklarının ise daha çok ev ortamında korunmaya çalışılıp

iletişim kurma potansiyellerinin sınırlandığı da düşünüldüğünde erkekelerin daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olmasının kızların ise daha çok korkulu bağlanma stiline sahip olmasının nedeni hem toplumsal hem kültürel hem de ailesel boyutta kızların iletişim kurma konusunda daha geride durmak zorunda bırakılması olduğu şeklinde yorumlanabilir.

5.1.3. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik değişkenlerinden yaş değişkeni ile bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, korkulu bağlanma stili ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak güvenli bağlanma stili ile yaş değişkeni arasında 18 yaşındaki ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre; 18 yaş grubundaki katılımcıların diğer yaş gruplarına göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak araştırmamıza katılan 18 yaş grubu ergenlerin sayısının az olduğu unutulmamalıdır. Araştırmamıza katılan toplamda 450 ergenin yalnızca 13'ü (%2.9) 18 yaş grubundadır. Bu azınlığın test sonuçlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca Grupların arasındaki farkın tespit edilebilmesi için yapılan inceleme sonucunda, 14-16, 14-18, 15-18, 17-18, yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuş ancak yapılan testin yapısından dolayı bu farklılıkların ne şekilde olduğu net olarak ifade edilememektedir. Saplantılı bağlanma stilinde 15 yaşındaki ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuş ve 15 yaşında olan ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki fark incelendiğinde 14-15, 14-16, yaşlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kayıtsız bağlanma stilinde 17 yaşındaki ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuş, 17 yaşında olan ergenlerin diğer yaşlara göre daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki fark incelendiğinde, 14-15, 14-16, 14-17, yaşlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Özetle araştırmamızda bağlanma stilleri ve yaş değişkeni açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Şahin (2009), araştırmamızla benzer sonuçlar elde etmiş ve araştırmasında bağlanma stili ile yaş değişkeni arasında farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna göre; yaşları 16 ve 18 olan ergenlerin kayıtsız bağlanma stili puan ortalamalarının yaşı

15 olan ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Onur'un (2006) yaptığı araştırmada yaş arttıkça güvensiz bağlanmanın da arttığını gözlemlemiştir. Levendosky, Bocks ve Semel (2002) ise çalışmalarının sonucunda, yaş değişkeni ile güvenli bağlanma stili arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişleridir (akt. Şahin, 2009). Göktepe (2015) tarafından yapılan araştırmada ergenlerin yaşları ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Kahraman'ın (2015) yaptığı araştırmada korkulu bağlanma stilinin yaşa göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre; yaş arttıkça korkulu bağlanma düzeyi de artmaktadır. Bu sonuçlar araştırmamızın sonucunu desteklememekte ve literatür incelendiğinde bağlanma stili ve yaş değişkeni arasında yapılan incelemelerde farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Araştırmalarda elde edilen bu farklı sonuçların yöntemsel farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu araştırma sonucunda 18 yaşındaki ergenlerin daha çok güvenli bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. 18 yaş ile beraber kişinin olgunluk seviyesinin daha yüksek olabileceği beklenebilir. Ayrıca sosyal açıdan lise grubu içerisinde daha önde bir pozisyona sahip oldukları ve bazı ilişkisel becerileri kazanmış olabilecekleri muhtemeldir. Ancak bu noktada araştırmamızda yer alan 18 yaş grubu ergenlerin sayısı olarak az olduğu (%2.9) tekrar belirtilmeli ve değerlendirilmelidir. Bu bulgular dikkate alındığında daha geniş bir örnekleme incelemeye ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

5.1.4. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik değişkenlerinden öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, güvenli ve korkulu bağlanma stilleri ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak saplantılı bağlanma stili ile sınıf değişkeni arasında 10. sınıfa giden ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre; 10. sınıfta öğrenim görenlerin diğer sınıflara göre daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu, en az saplantılı bağlanma stili düzeyinin ise 9. sınıfta öğrenim gören ergenlerde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğer sınıflarda öğrenim görenlere göre daha fazla kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. Gruplar arası farka bakıldığında 9. sınıf ile 10. sınıf, 11.sınıf ile 12.sınıf arasında

anamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Özetle araştırmamızda sınıf değişkeni açısından bağlanma stillerinde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Bu araştırmadan farklı olarak Onur'un (2006) ve şeker'in (2009) yapmış oldukları çalışmalarda bağlanma stilleri ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. şeker bu durumu; Bowlby'nin kuramında bağlanmanın temelindeki zihinsel temsilleri durağan ve değişime açık olmayan sistemler olarak tanımlayışından ötürü bu sonucun beklenen bir sonuç olduğu şeklinde açıklamıştır. Bu sonuçlar bu araştırmanın bulgularını desteklememle birlikte Hazan ve Shaver (1994) zihinsel temsillerin değişime dirençli olduklarını ancak bütünü ile değişemez olmadıklarını ifade etmektedirler. Yeni ilişkiler bağlanma üzerinde yeni düzenlemeler yaratabilmektedir. Bu bilgiden hareketle bağlanma stili ile sınıf değişkeni arasında bir farklılık olduğu sonucunun beklenebilir bir durum olduğu söylenebilir.

10. sınıfın ağırlıklı olarak 15 yaş'a 12. sınıfın ise 17 yaşa tekabül ettiği düşünöldüğünde bu araştırmada yapılan inceleme sonucunda hem 15 yaş grubunun hem de 10. sınıfa giden ergenlerin daha çok saplantılı bağlanma stiline, 17 yaş grubunun ve 12. sınıfa giden ergenlerin daha çok kayıtsız bağlanma stiline sahip olduklarına yönelik bulgular araştırmanın kendi içinde tutarlı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Hatırlatmak gerekirse Bartholomew ve Horowitz'in (1991) ifade ettiği gibi; saplantılı bağlanma stilinde kişinin kendisine yönelik benlik algısı olumsuz, başkalarına yönelik algısı ise olumlu yöndedir. 10. Sınıfa giden ergenlerin kimlik arayışlarının başlangıcında oldukları ve bu başlangıcın güven duyguları üzerinde etkileri olabileceği düşünölebilir. Kayıtsız bağlanmada ise durum saplantılı bağlanmanın tam tersi konumdadır. Kişi kendisine dair olumlu, başkasına dair olumsuz bir bakış açısına sahiptir ve kendi özdeğerini koruyacak şekilde ilişkilerden kaçınma eğilimindedir (Bartholomew ve Horowitz, 1991). 12. sınıfa giden ergenlerin ergenlik döneminin ortalarında ve kimlik gelişim sürecinde bağımsızlaşmaya eğilimli olduklarından dolayı sonuca etki etmiş olduğu düşünölebilir.

Bu bilgiler ışığında bu konuda yapılan araştırmalarda alan yazınında farklı bulgulara ulaşıldığı görölmektedir. Araştırma sonuçlarında elde edilen farklı sonuçların seçilen örnekleme grubundan, yöntemsel farklılıklardan ve/veya veri toplama sırasındaki koşullardan kaynaklanabileceği düşünölmektedir.

5.1.5. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Annelerinin Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin annelerinin eğitim durumları ile ergenlerin bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, bağlanma stilleri ile annenin eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Onur (2006), Şeker (2009) ve Göktepe (2015) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular da araştırmamızın sonucunu desteklemektedir.

Bu araştırmanın sadece İstanbul Şişli İlçesinde gerçekleştirildiği ve örneklemin dar bir popülasyonu temsil ettiği unutulmamalıdır. Bununla birlikte bir ilçe içerisindeki anne popülasyonunun eğitim seviyesinde farklılıklar olsa dahi etkileşim yoluyla öğrenme olgusu düşünüldüğünde eğitim seviyeleri arasındaki farklılıkların ortalama bir düzeye ulaşabileceği ve keskin farklılıkları ortadan kaldıracabileceği değerlendirilebilir.

Ancak alan yazınında bu araştırmanın sonucu ile tutarlı olmayan bulgular elde eden araştırmalar da mevcuttur. Cebeci ve Ceylan (2009) tarafından yapılmış olan araştırmada ortaokul mezunu anneleri olan çocukların güvenli bağlanma puanlarının, diğer eğitim düzeylerinde anneleri olan çocukların puanlarından düşük olduğu tespit edilmiştir. Ancak araştırmanın örneklemini 7-12 yaş arasındaki çocukları kapsamakta ve bu açıdan araştırmamızın örneklem grubundan farklı olduğu görülmektedir.

Saymaz'ın (2003) yaptığı araştırmada ise, annesi okumamış olan ergenlerin güvenli bağlanma stili puanlarının diğerlerine oranla yüksek olduğu görülmüştür. Okumayan bir annenin daha kırsal bölgelerden gelebileceği ve eğitim düzeyinin düşük olması nedeni ile ilişkisel kaygılarının daha az olması ve çocukları ile daha fazla zaman geçirebilecekleri düşünülebilir ve daha güvenli bağlanan çocuklar yetiştirme eğiliminde oldukları değerlendirilebilir. Ancak Saymaz'ın araştırmasının örneklem grubu üniversite öğrencilerinden oluşmakta, dolayısı ile bu araştırmanın örneklem grubuna benzememektedir.

5.1.6. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Eğitim Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin babalarının eğitim durumları ile ergenlerin bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, bağlanma stilleri ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Şeker (2009) tarafından yapılmış olan çalışmada da bağlanma stilleri ile baba eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç araştırmamızın sonucu ile tutarlıdır.

Bowlby (1969) 0-3 yaş döneminde annenin veya temel bakım verenin, bağlanma stili açısından daha önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Yani bağlanma stilinde 0-3 yaş arasında babanın anne kadar etkili olmayabileceği söylenebilir. Birincil bağlanma nesnesi olan annenin eğitim durumunun çocuğun bağlanma stiline belirlenmesinde daha etkili olabileceği düşünülebilir. Ancak bebeğin bakım faaliyetlerinde annenin ön planda olduğunun bilinmesine rağmen, çekirdek aile sisteminde annelerin de çalışma hayatında oldukları ve babaların da bakım konusunda etkin rol üstlenmeye başladıkları unutulmamalıdır. Bu konuya yönelik farklı örneklem gruplarında daha geniş çaplı araştırmaların yapılmasının gerekliliği değerlendirilebilir.

5.1.7. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin anne çalışma durumları ile ergenlerin bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, korkulu, saplantılı, kayıtsız bağlanma stillerinde anne çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak güvenli bağlanma stilinde anne çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Buna göre; annesi işçi olarak çalışan ergenlerin diğer işlerde çalışan ve çalışmayanlara göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür. Grupların arasındaki farkın tespit edilebilmesi amacıyla yapılan inceleme sonuçlarına göre, annesi çalışmayanlar ile serbest meslekte çalışanlar arasında, işçi olarak çalışanlar ile serbest meslekte çalışanlar arasında güvenli bağlanma açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur.

Şeker (2009) ve Ceylan (2013) tarafından yapılmış olan çalışmalarda da bağlanma stilleri alt boyutları ile anne çalışma durumları arasında anlamlı bir farklılık

bulunmamıştır. Yavuzer (1999) özellikle 0-3 yaş aralığındaki dönemde annenin çalışma durumunun çocuğu ile olan etkileşimini ve bütünleşmesini etkilediğini, çalışan annenin çocuğuna fazla zaman ayıramamasından ötürü ilişkinin sağlıklı gelişebileceğini ifade etmektedir. Bu durum Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramında 0-3 yaş aralığında güvenli bağlanmayı geliştireceği düşünülen temel gereksinimlerin zamanında ve yeterli düzeyde karşılanması gerekliliği savını da hatırlatmaktadır. Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramında da belirttiği gibi zihinsel temsillerin ve bağlanma stiline 3 yaşla beraber kalıcı hale geliyor olduğu bilgisinden hareketle kişinin kendisi 0-3 yaş aralığındaki dönemde iken annesinin çalışma durumunun bağlanma stiline etkileyebileceği düşünülebilir. Ancak araştırmamızda ergenlerin annelerinin çalışma durumlarına ilişkin bilgiler ergenlerin şu anki yaşlarına ve anlayışına göre toplanmıştır. Dolayısı ile bağlanma kuramı bakış açısı ile değerlendirildiğinde bağlanma stilleri ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık olmaması durumu bowlby'nin kuramında bağlanma stiline gelişmesinde kritik dönem olarak 0-3 yaş arasındaki döneme vurgu yapması ile açıklanabilir. Ancak araştırmamızda güvenli bağlanma stili açısından annesi işçi olan ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bağlanma stillerinin yaş büyüdükçe değişime direnç göstermesine rağmen bütünü ile değişemez olmadıkları (Hazan ve Shaver, 1994) savından hareketle, işçi olan bireylerin deneyimleyerek öğrenen ve üretken yapılarının anne çocuk ilişkisine de etkisi olabileceği düşünülebilir.

5.1.8. Ergenlerin Bağlanma Stillerinde Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin baba çalışma durumları ile ergenlerin bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, güvenli, korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerinde baba çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak saplantılı bağlanma stiline ergenlerin babalarının çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, sıra ortalamalara bakıldığında bu farkın babası çalışmayanların lehine olduğu anlaşılmıştır. Saplantılı bağlanma stilinde sıra ortalamalara bakıldığında babası çalışmayanların lehine anlamlı farklılık görülmesine rağmen bu grubun sayı azlığından dolayı gruplar arası fark testinde babası çalışmayanlar açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Gruplar arası fark testi sonucuna bakıldığında babası işçi olarak çalışan ile babası serbest meslekte çalışanlar arasında, işçi olarak çalışanlar ile emekli

olanlar arasında saplantılı bağlanma stili açısından anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Şeker (2009) ve Ceylan (2013) tarafından yapılmış olan çalışmalarda da bağlanma stilleri ile baba çalışma durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak bu araştırmada sadece saplantılı bağlanma stilinde farklılık bulunmuştur, bu bakımdan Şeker ve Ceylan'ın araştırma sonuçları bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla diğer üç altboyut açısından benzerlik göstermektedir.

Bowlby'nin (1969) bağlanma kuramında da belirttiği gibi zihinsel temsillerin ve bağlanma stiline 3 yaşla beraber kalıcı hale geliyor olduğu bilgisinden hareketle kişinin kendisi 0-3 yaş aralığındaki dönemde iken babasının çalışma durumunun bağlanma stilini etkileyebileceği düşünülebilir. Ancak araştırmamızda ergenlerin babalarının çalışma durumlarına ilişkin bilgiler ergenlerin şu anki yaşlarına göre toplanmıştır. Dolayısı ile bağlanma kuramı bakış açısı ile değerlendirildiğinde bağlanma stilleri ile babanın çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık olmaması durumu bowlby'nin kuramında bağlanma stiline gelişmesinde kritik dönem olarak 0-3 yaş arasındaki döneme vurgu yapması ile açıklanabilir.

Ancak bu araştırmada saplantılı bağlanma stili ve babanın çalışma durumu ile ilgili incelemede saplantılı bağlanma stilinde babası çalışmayanların lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bağlanma stillerinin yaş büyüdükçe değişime direnç göstermesine rağmen beraber bütünü ile değişemez olmadıkları (Hazan ve Shaver, 1994) savından hareketle, İstanbul gibi büyük bir şehirde bir babanın çalışmıyor oluşu işten atıldığı ve travma yaşıyor olabileceği ve/veya başka bir kişisel problemi olabileceği, buna bağlı olarak bu etkilerin gencin saplantılı yani güvensiz bağlanma geliştirmesine sebep olabileceği düşünülebilir.

5.1.9. Ergenlerin Bağlanma Stilllerinde Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin ailenin aylık gelir durumları ile bağlanma stilleri arasında yapılan inceleme sonucunda, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinin ailenin aylık gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak, güvenli bağlanma stilinde aile aylık gelir durumlarına göre anlamlı bir farklılık

bulunmuş, 4001-6000 TL gelir elde eden aileleri olan ergenlerin diğer gelir düzeylerine göre daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip olduğu tespit edilmiştir. Grupların arasındaki farkın tespit edilebilmesi amacıyla ikişerli gruplar arasında yapılan inceleme sonucunda, ailesinin aylık geliri 2001-4000 TL ve 4001-6000 TL arası olanlar arasında, 4001-6000 TL arası olanlar ile 6001-8000 TL arası olanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Kahraman (2015) yaptığı çalışmada saplantılı bağlanma stili ile ailenin gelir durumu arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Buna göre; gelir düzeyi düştükçe ergenlerin saplantılı bağlanma özellikleri gösterme eğilimleri artmaktadır. Bu sonuç çalışmamızda saplantılı bağlanma stilinde babası çalışmayan ergenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ile benzerlik göstermektedir. Babanın çalışmıyor oluşunun aile gelir düzeyini olumsuz yönde etkileyebileceği ve saplantılı bağlanma özellikleri göstermelerinde etkili olabileceği düşünülebilir. Leondari ve Kiosseoglou (2000) yaptıkları çalışmada sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanların yüksek olanlara göre güvensiz bağlanma eğiliminde olduklarını gözlemlemiştir (Erözkan, 2004).

Bu çalışmada elde edilen bulguların alan yazınında karşılaşılan bulgulardan farklı olduğu gözlenmiştir. Çalışmamızda aylık gelir düzeyi 2000 TL. ve altı, 2001 TL.-4000 TL. arası, 4001 TL.-6000 TL. arası, 6001 TL.-8000 TL. arası ve 8001 TL. ve üzeri olmak üzere 5 grupta ele alınmıştır. Sonuçlara bakıldığında ise orta gelir düzeyinde kalan gruptaki ergenlerin daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları görülmektedir. Türkiye’de açlık sınırınının 2.124. TL. olduğu düşünüldüğünde gelir düzeyinin düşük olması aile içindeki maddi ve manevi kısıtlamaları doğurabileceği gibi annenin de çalışmasını zorunlu kılıp annenin çocuğuyla daha az ve kalitesiz zaman geçirme ihtimalini de beraberinde getirebilir. Düşük gelir düzeyinin çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmasının kısıtlanması sonucunda bağlanma stilinin güvensiz yönde gelişimine zemin hazırlayabileceği ve bu durumun bir dezavantaja dönüşebileceği düşünülmektedir. Ancak bununla beraber yüksek gelir düzeyi olan ailelerde de sosyal yaşam kalitesi artmasına rağmen daha fazla gelir elde etme çabasıyla çalışma temposunun yüksek olması durumunun da ebeveynin ihmeline dolayısı ile de güvensiz bağlanmanın gelişmesine zemin hazırlayabileceği buna bağlı olarak yüksek gelir düzeyinin de bağlanma stili açısından dezavantaja dönüşebileceği düşünülebilir.

Özetle bu araştırmada aylık gelir düzeyleri orta seviyede olan ergenlerin daha fazla güvenli bağlanma stiline sahip oldukları görölmektedir. Bu durum orta gelir düzeyli ailelerin hem çocukların maddi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde gelire sahip olmaları ile beraber duygusal ihtiyaçları karşılayabilecek sağlıklı ilişkiler geliştirebilecek zamana da sahip olmalarından kaynaklı olabilir. Yani güvenli bağlanma için ailenin temel gereksinimlerini karşılayacak düzeyde bir gelire sahip olmasında yarar olabileceği söylenebilir. Orta gelirin üzerine çıkıldıkça güvenli bağlanma düzeyinin düşmesi dikkate değer bir bulgudur. Bu durumun daha ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenmesi gerektiği düşünölmektedir.

5.1.10. Ergenlerin Benlik Algılarında Cinsiyet Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Ergenlerin benlik algılarına ilişkin istatistiksel dağılımlarına bakıldığında çoğunluğunun (%91.10) olumlu benlik algısına sahip olduğu görölmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden cinsiyet değişkeni ile benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda, ergenlerin olumsuz benlik algılarında cinsiyet açısından farklılık bulunamamıştır. Ancak olumlu benlik algısında cinsiyet değişkeni açısından erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuş ve erkeklerin kız öğrencilere göre daha fazla olumlu benlik algısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sarıkaya (2015) yaptığı araştırmada erkeklerin benlik saygısının kızlardan daha yüksek olduğunu bulmuştur. Hamarta (2004), Gürel (2007) ve Sezer (2009) de çalışmalarında benzer sonuçlar elde etmiş ve erkeklerin benlik algılarının kızlara göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Govender ve Moodley (2004) ve Rizvançe (2005) de ergenler üzerinde yaptıkları araştırmalarının sonuçlarında erkeklerin benlik saygılarının kızlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Akboy (1998) da yapmış olduğu araştırmalarının sonucunda; kızların dürtü kontrolü ve duygusal durum açısından erkeklerden daha olumlu benlik algısına sahip olduklarını ancak erkeklerin de kızlara göre sosyal ilişkiler, eğitim-mesleğe yönelik hedefler, dış dünyaya hakim olma ve uyum açısından daha olumlu benlik algısına sahip olduklarını ifade etmektedir. Sosyal öğrenme kuramını ortaya koyan Bandura da kuramında erkeklerin kendilerine yetme duygularının kadınlara göre daha yüksek olduğundan

bahsetmiştir (Schultz ve Schultz, 2007). Bu anlamda elde ettiğimiz sonuçlar literatür ile uyumludur.

Benliğin gelişiminde cinsiyet rolleri önemli bir yere sahiptir. Cinsiyet rolü; kadın veya erkek bireyin duygu-düşünce ve davranışlarını etkileyen, belli oranda da çevrenin belirlediği cinsel roldür (Kulaksızoğlu, 1998). Türkiye'deki aile yapısı, cinsiyet rollerine verilen önem, değer ve kız-erkek çocuklarını yetiştirme şeklindeki farklılıkların benlik algısına etki ettiği ve bu farklılıkları geliştirdiği düşünülebilir. Nitekim geleneksel yapıda kız çocukları daha hanım hanımcık, içe dönük, daha kontrol altında yetiştirilip, duygularını ifade etmemeleri beklenirken, erkeklere duygularını dışavurmalarını sağlayıcı cesaretlendirici daha serbest alan tanınmakta ve dışa dönemeye teşvik edilmektedir. Dolayısı ile kadın ve erkek cinsiyetlerinin toplumdaki değer farklılığını görerek ve bu farklılıklara maruz kalarak yetişen kişinin, kendi cinsiyetine yüklenen anlamla uyumlu bir benlik algısı geliştirebileceği düşünülebilir.

Hortaçsu (1991) erkeklerin benlik algılarının kızlara oranla daha olumlu olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu konu erkeklerin yalan söyleme ve savunma eğilimlerini ölçmek için kullanılan araçlardan daha yüksek puan aldıkları için tartışılmaktadır. Başka bir deyişle erkeklerin ölçeklere beklenen yönde, idealize benliklerini yansıtan, kendilerini daha güçlü gösterme eğilimleri ile abartılı yanıtlar verme eğilimlerinin kadınlara göre daha yüksek olabileceği düşüncesinden hareketle, erkeklerin benlik algılarını daha olumlu gösterecek cevaplar verdikleri düşünülebilir.

Literatür incelendiğinde benlik algısı ve cinsiyet değişkenini incelemeye yönelik yapılan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edildiği de görülmektedir. Çalışmamızdan farklı olarak Ceylan (2013), Çetin (2017), Damarlı (2006), Göker (2017) ve Yenidünya (2005) tarafından yapılmış olan araştırmalarda, cinsiyet değişkeni ile benlik algısı arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı bulunmuştur. Literatürde karşılaşılan farklı sonuçların nedeni olarak günümüzde gelişmekte olan aile yapısı, cinsiyet rollerine yüklenen anlamlardaki değişim, kız ve erkek çocuklarına sağlanan fırsatların eşit olmasına yönelik gelişimler, kızların da sosyal, eğitimsel, mesleki alanlarda yaşamda etkin rol sahibi olmaya başlaması ve bir anlamda cinsiyetler arası rekabetin artışından kaynaklanıyor olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

5.1.11. Ergenlerin Benlik Algılarında Yaş Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin demografik özelliklerinden yaş değişkeni ile benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda, ergenlerin benlik algılarında yaşlara göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamızla benzerlik gösteren bir çalışma Göker (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Göker (2017) benlik saygısını yaş değişkeni açısından incelemiş ancak sonuçlarına göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yenidünya (2005) ve Yiğit (2010) de yürüttükleri araştırmalarda araştırmamızla benzer bir sonuca ulaşarak yaş ve benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

Bowlby'nin (1969) içsel çalışan modeller olarak açıkladığı sistem bakıcının bebeğinin ihtiyaçlarına yönelik duyarlılığına bağlı olarak bebeğin zihninde depolanan iki modeli ifade eder. Bunlar; benlik modeli (kişinin kendisine yönelik algısı) ve başkaları modeli (kişinin başkalarına yönelik algısı) olarak tanımlanmaktadır. Çocuk büyüdükçe bu modeller içselleşir ve pekişir. Tekrar edersek Bowlby'e göre ihtiyaçları zamanında ve yeterli karşılanan bir bebeğin olumlu bir benlik modeli ve olumlu başkaları modeli içselleştirmesi muhtemeldir. Bowlby bu iki modelin içselleşmesinde 0-3 yaş aralığına vurgu yapmakta ve ergenlik döneminde büyük ölçüde tamamlandığını ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ergenlik dönemindeki gencin kendisine yönelik algısının zaten 0-3 yaş döneminde şekillendiği ve pekiştiği bilgisinden hareketle bu araştırmadan elde edilen bulgunun bağlanma kuramı açısından tutarlı olduğu söylenebilir.

Çalışmamızdan farklı olarak Tatoğlu (2006) tarafından yapılan çalışmada, anlamlı farklılık bulunmuş, 15 yaşındaki ergenlerin benlik saygılarının 17 yaşındaki ergenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Çolakoğlu (2012) da çalışmasının sonucunda Tatoğlu'nun (2006) tersine artan yaşla beraber benlik algısının da buna bağlı olarak yükseldiğini saptamıştır. Bu bağlamda benlik algısının yaş değişkeni açısından incelenmesine yönelik yapılan araştırmaların farklı sonuçlar verdiği görülmektedir.

Steinberg (2007) ergenlik dönemindeki benlik algısındaki değişimleri incelemek üzere yapılan araştırmaların kişilerin benlik imgelerinin farklı yönlerine

odaklanmalarından ötürü tutarlı bulgular elde edemediklerinden bahsetmektedir. Yaptığı araştırmalar sonucunda bazı çalışmaların ergenlik boyunca benlik algısında düşüş tespit ettiğini (Jacobs, Lanza, Osgood, Eccles ve Wigfield, 2002), bazılarının ise tam tersine benlik algısının ergenlik boyunca arttığını (Cole vd., 2001) bulduklarını ifade etmektedir. Steinberg, araştırmaların sonuçlarındaki bu tutarsızlığı sosyolog Morris Rosenberg'in (1986) benliğin iki yönü olarak tanımladığı barometrik benlik algısı ve temel benlik algısı kavramları ile açıklamıştır. Barometrik benlik algısı, benlik algısının devamlı değişmekte olan yönünü, temel benlik algısı ise benlik algısının sabit kalma eğilimi gösteren yönünü ifade etmektedir. Steinberg, araştırmaların farklı sonuçlar elde edilmesinin nedeni olarak benlik algısının bu iki yönündeki dalgalanmalardan kaynaklanabileceğini belirtmiştir.

5.1.12. Ergenlerin Benlik Algılarında Öğrenim Gördükleri Sınıf Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin öğrenim gördüğü sınıf değişkeni ile benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda ergenlerin benlik algılarında öğrenim gördüğü sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çetin (2017) tarafından benzer bir çalışmada, öğrenim gördükleri sınıf değişkeni ile benlik saygısı arasında yapılmış ve anlamlı bir farklılık bulunmamış ve araştırmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Güngör (1989) ve Yenidünya'nın (2005) yaptıkları çalışmalarda da benlik algısı ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu çalışmalar araştırma sonucumuzu desteklemektedir.

Bu araştırmada benlik algısının yaşa göre herhangi anlamlı bir farklılık göstermediği sonucu yukarıda tartışılmıştır. Bununla beraber yaş ve sınıf birbiri ile bağlantılı iki değişken olmakla beraber iki grupta da benlik algısı açısından farklılık olmaması araştırmanın kendi içinde tutarlı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu durum bağlanma kuramı açısından değerlendirildiğinde benlik algısının olumlu veya olumsuz yönde şekillenmesinde kritik dönem 0-3 yaş aralığıdır. Dolayısı ile genç ergenlik dönemine geldiğinde kendisine yönelik algısı pekişmiş durumdadır. Bu bilgi dikkate alındığında benlik algısında sınıf değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemesi bu açıdan değerlendirilebilir.

5.1.13. Ergenlerin Benlik Algılarında Annelerinin Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin anne çalışma durumları ile benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda, ergenlerin benlik algılarında annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamızı destekler nitelikteki benzer bir çalışma, Karakaya (2018) tarafından yapılmış ve annelerinin çalışma durumu ile benlik saygısı düzeylerinin arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu anlamda Karakaya'nın (2018) sonuçları araştırmamızın sonucunu desteklemektedir.

5.1.14. Ergenlerin Benlik Algılarında Babalarının Çalışma Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin baba çalışma durumları ile benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda, ergenlerin babalarının çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamızdan farklı olarak, Karakaya (2018) tarafından yapılmış olan çalışmada ergenlerin babalarının çalışma durumu ile benlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Karakaya'nın (2018) ergenlerin benlik algıları üzerine yaptığı çalışmasının sonuçları babası hiç çalışmayan ergenlerle babasının ne iş yaptığını bilmeyen ergenlerin benlik algılarının en düşük düzeyde olduklarını gözlemlemiştir.

Bu noktada seçilen örneklem grubuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Karakaya çalışmasını ebeveynleri boşanmış olan ve olmayan ergenler üzerinde yürütmüştür. Boşanma kuşkusuz ki bir çocuk veya genç için travmatik ögeler barındırmaktadır. Benlik algısında bu travmatik ögelerin etkilerinin olabileceği düşünülebilir. Ancak bizim araştırmamızda seçilen örneklem grubu ebeveyni boşanmış olan ergenleri kapsamamaktadır. Dolayısı ile Karakaya'nın ve bizim araştırmamızdan elde edilen farklı sonuçların örneklem farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.1.15. Ergenlerin Benlik Algılarında Ailelerinin Aylık Gelir Durumu Açısından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesine İlişkin Tartışma

Araştırmaya katılan ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumları ile ergenlerin benlik algıları arasında yapılan inceleme sonucunda, ergenlerin benlik algılarında

ailenin aylık gelir durumuna göre bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmamızı destekler nitelikte benzer bir çalışma Coşkun ve Altay (2009) tarafından yapılmış ergenlerin benlik algılarının algılanan aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Göktepe (2015) ve Sezer'in (2009) araştırma sonuçları da bizim çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir. Ancak çalışmamızdan farklı sonuçlar elde eden araştırmalar da mevcuttur. Bu araştırmalar gelir düzeyi ve benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve gelir düzeyi yükseldikçe benlik algısının da olumlu yönde arttığını saptamışlardır (Aydoğan, 2010; Bilgin, 2001; Yiğit, 2010). Ceylan (2013) ve Çetin (2017) tarafından yapılan araştırmalarda da benzer şekilde ailelerinin ekonomik durumları iyi olan ergenlerin benlik algılarının orta ekonomik düzeyde olan ergenlerin benlik algılarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Gökalan (2000) çalışmasında sosyo ekonomik düzeyin yüksek olmasının benlik algısını olumlu yönde etkilediği ve yükselttiği sonucuna ulaşmıştır. Rosenberg (1975) ergenlerin içinde yetiştikleri toplumun benlik algıları üzerinde etkisi olduğunu vurgulamış, çalışmalarının sonucunda sosyoekonomik açıdan düşük düzey grubunda yetişen gençlerin daha çok benlik algısı problemleri yaşayabileceğini ifade etmiştir (Akt. Steinbeg, 2007). Bu anlamda benlik algısı ve ailenin ekonomik düzeyi ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarında farklılıklar olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, bütün bu değişkenlerin birbirleri ile yakın ilişki içerisinde bulduklarıdır. Bu bilgilerden hareketle ergenlerin yaşamının ilk yıllarında edindiği bağlanma stilleri ile ilerleyen yaşam sürecinde kendine yönelik bakışına yani benlik algısına ve buna bağlı olarak ilişki ve yaşam kalitesine önemli bir etkisi olabileceği düşünülebilir. Geleceğin yetişkinleri olacak ergenlerin sağlıklı bir kişilik geliştirmelerine yönelik desteklenmesi gerekliliğinin önemli olduğu söylenebilir.

Özetle bu araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ile karşılaştırılmış ve bu karşılaştırma sırasında görülmüştür ki; büyük ölçüde literatürdeki bulgular ile tutarlı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu tutarlılıktan yola çıkarak sonuçların beklenen yönde olduğu değerlendirilebilir. Ancak araştırmada literatür ile örtüşmeyen bazı bulguların da olduğu görülmüş ve yukarıda tartışılmıştır. Bu farklılıkların kullanılan yöntemsel farklılıklardan, katılımcıların sayısından, demografik özelliklerin homojen dağılım

göstermemesinden ve/veya ölçeklerin uygulanma sırasındaki koşullardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.2. Sonuç

Bağlanma stili, ilişki ve temasla yaşamını sürdüren sosyal bir canlı türü olan insanın yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmada ergenlerin bağlanma stilleri ve benlik algıları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Sonuçta gelişimi ve oluşumu 0-3 yaş aralığında tamamlanan bağlanma stillerinin kişilik gelişiminin ön plana çıktığı sancılı bir süreç olan ergenlik dönemindeki bireylerin benlik algıları üzerindeki etkisinin önemi bu çalışmada da görülmüştür. Araştırmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

- 1- Güvenli bağlanma stili ile olumlu benlik algısı arasında düşük düzeyde de olsa pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; Güvenli bağlanan ergenlerin daha olumlu benlik algısına sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca saplantılı bağlanma stili ile olumlu benlik algısı arasında ve korkulu bağlanma stili ile olumsuz benlik algısı arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre; olumlu benlik algısı arttıkça saplantılı bağlanma düzeyi düşmektedir. Ayrıca korkulu bağlanma puanları yükseldikçe benlik algısı puanları düşmektedir.
- 2- Güvenli ve korkulu bağlanma stillerinde cinsiyet açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre; erkeklerin kızlara oranla daha fazla güvenli bağlanma stiline, kızların ise erkeklere göre daha çok korkulu bağlanma stiline sahip oldukları saptanmıştır. Ancak saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinde cinsiyet açısından herhangi anlamlı bir farklılık görülmemiştir.
- 3- Güvenli, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinde yaş değişkeni açısından farklılıklar bulunmuştur. Buna göre; 18 yaşındaki ergenlerin diğer yaşlara göre daha çok güvenli bağlanma stiline sahip oldukları, 15 yaşındaki ergenlerin ise diğer yaşlara göre daha çok saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. 17 yaşındaki ergenlerin ise daha çok kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları tespit edilmiştir. Korkulu bağlanma stilinde yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

- 4- Saplantılı ve kayıtsız bağlanma stillerinde sınıf değişkeni açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Buna göre; 10. sınıfta öğrenim gören ergenlerin diğer sınıflardaki ergenlere oranla daha fazla saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu, 12. sınıfta öğrenim gören ergenlerin ise diğer sınıflardaki ergenlere oranla daha çok kayıtsız bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür. Güvenli ve korkulu bağlanma stillerinde sınıf değişkeni açısından herhangi anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.
- 5- Ergenlerin bağlanma stillerinin anne-baba eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.
- 6- Bağlanma stillerinden yalnızca güvenli bağlanma stiline ergenlerin annelerinin çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Buna göre; annesi işçi olarak çalışan ergenlerin annesi diğer işte çalışan ve çalışmayanlara oranla daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür.
- 7- Bağlanma stillerinden yalnızca saplantılı bağlanma stiline ergenlerin babalarının çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. Buna göre; babası çalışmayan ergenlerin diğer işlerde çalışanlara göre daha çok saplantılı bağlanma stiline sahip oldukları görülmüştür.
- 8- Bağlanma stillerinden yalnızca güvenli bağlanma stiline ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumu açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre; aileleri 4001-6000 TL. gelir elde eden ergenlerin daha düşük ve daha yüksek aile geliri olan ergenlere oranla daha çok güvenli bağlanma stiline sahip olduğu görülmüştür.
- 9- Olumlu benlik algısında cinsiyet açısından erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre; erkeklerin benlik algılarının kızlara oranla daha olumlu yönde olduğu anlaşılmıştır.
- 10- Ergenlerin benlik algılarının yaş, sınıf, anne-baba çalışma durumları ve aile gelir düzeyi değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür.

5.3. Öneriler

Araştırmamız sonucunda bağlanma stilleri ve benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Her ne kadar Bowlby (1969) kuramında bağlanma stiline yaş ilerledikçe değişime direncinin arttığı görüşünü savunsa da bütünü ile değişmez olmadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda, okullarda ve PDR servislerinde öğrencilere verilen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ergenlerin erken dönem bağlanma stilleri ile bugüne kadar geliştirmiş oldukları bağlanma örüntülerinin tespit edilmesi, dikkate alınması ve ayrıca incelenmesi önemli ipuçları vererek rehberlik hizmetlerinin etkinliğinin artmasına ve dolayısı ile ergenlerin daha verimli bir şekilde desteklenmesine katkı sağlayabilir bağlanma dinamiklerini iyileştirebilir.

Ergenlikte bağlanma dinamiklerinin arkadaş ilişkilerine aktarılması sebebi ile güvensiz bağlanan gençlerin iletişim problemleri yaşama ihtimaline karşı öğrenciler için iletişim becerilerini geliştirici etkinlik ve faaliyetlerin yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca okullarda yöneticilerin, öğretmen ve velilerin, bağlanma stillerine ve benlik algısı üzerindeki etkilerine yönelik bilgilendirici etkinliklerin düzenlenmesi önerilebilir.

Araştırmanın belki de dikkat edilmesi gereken en önemli bulgularından biri erkeklerin daha çok güvenli bağlanma stiline ve olumlu benlik algısına, kızlarınsa daha çok korkulu bağlanma stiline ve olumsuz benlik algısına sahip olduğunun tespitidir. Bu bağlamda bu sonuçlar araştırmanın kendi içinde tutarlı olduğunu gösterse de düşündürücüdür. Bowlby'nin bağlanma kuramı üzerine yapılan araştırmalar sonucunda güvensiz bağlanan bireylerin ileride güvensiz bağlanan çocuklar yetiştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Masteron, 2008). Dolayısı ile bugünün ergeninin yarının annesi olacağı düşünüldüğünde bu kızların ileride güvensiz bağlanan çocuklar yetiştirme eğilimlerini de göz önüne almak gerektiği düşünülmelidir. Bu bakımdan özellikle kızlara benlik algılarını olumlu yönde gelişimine yardımcı olmaya yönelik farkındalık da geliştiren çalışmalar yapılması önerilebilir.

Literatürde benlik algısı bireyin hayata bakış açısı ve başarıya ulaşması üzerinde oldukça etkili olan önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu bakımdan öğretmenlerin, gençlerin ve yetişkinlerin akademik, sosyal, duygusal ve kişisel gelişimlerinde benlik algısının önemi ile ilgili olarak net bir anlayış sahibi olmaları

gerektiği düşünölmektedir. Son yıllar içerisinde bu konuya yoğun ilgi başlamasıyla beraber, benlik algısının okullarda eğitim politikalarının ayrılmaz bir parçasını oluşturması gerektiği düşünölmektedir. Benlik algısına yönelik olarak ailelerin bilgilendirilmeleri de eğitim politikaları içerisinde ele alınarak geliştirilmesine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır. Bununla beraber ergenlerde olumlu benlik algısını geliştirmeye yönelik rehberlik etkinlikleri grup çalışmaları ve sınıf içi rehberlik faaliyetleri yapılması önerilebilir.

Ayrıca toplumsal açıdan düşünöldüğünde bir kadın sözkonusu olduğunda öne çıkan en önemli kimliklerden birisinin annelik kimliği olduğuna vurgu yapmak gerekir. Dolayısı ile kızların uygun bir yaş aralığında bakım ve annelik becerilerini geliştirici, bağlanma stillerine ve kişilik üzerindeki etkilerine ilişkin bilinçlendirici ön eğitimler düzenlenmesinin bağlanma stillerinin olumsuz yönde gelişmesine karşı önleyici bir çalışma olarak gündeme getirilmesi gerekliliği değerlendirilebilir.

Çekirdek aile yapısı düşünöldüğünde günümüz şartlarında babaların da bakım konusunda etkin rol üstlendikleri unutulmamalıdır. Bu bağlamda toplumun değişmekte olan yaşam biçimine kolaylıkla adaptasyon sağlayabilmeleri ve ayrıca hem kadınlara hem de erkeklere sağlıklı ve nitelikli ebeveynler olabilmeleri için ana-baba okullarının yaygınlaştırılması önerilebilir.

Araştırma bulgularından hareketle orta düzey gelir grubundaki ergenlerin daha güvenli bağlanma stiline sahip oldukları düşünöldüğünde, toplumun refah düzeyini arttırmaya yönelik alt yapıların düzenlenmesi ve bu konunun yetkililerce ele alınması gerekliliği değerlendirilebilir.

Ayrıca çalışan ebeveynlerin de çocukları ile ilişkilerini gözden geçirmesi olası bir ihmal durumunun tespit edilebilmesi ve farkındalık sağlaması açısından önemli olduğ u vurgulanmalıdır.

Bu araştırma yalnızca İstanbul ili Şişli ilçesini kapsamaktadır. Araştırmanın sınırlılığında ötürü ileriye dönük olarak daha geniş çaplı araştırmalar yapılması önerilebilir. Ayrıca literatür incelendiğinde kendisi 0-3 yaş aralığında iken ebeveyn yoksunluğu yaşamış olan bireylerin bağlanma stilleri üzerine yapılan çok fazla araştırma olmadığı gözlenmiştir. Bu bağlamda ileriye dönük olarak ebeveyn yoksunluğu olan

bireylerin bağlanma stillerini incelemeye yönelik karşılaştırmalı çalışmalar yürütülmesi ve ayrıca farklı gruplar üzerinde de araştırmalar yapılması önerilebilir. Bağlanma stillerinde 0-3 yaşın kritik dönem olarak vurgulanması nedeni bu yaş aralığında anne-çocuk ilişkilerinin gözlemlenerek incelenmesine yönelik kesitsel ve boylamsal çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. D. (1969). Object relations, dependency, and attachment: a theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development* (40), 969-102S
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., ve Waters, E. Wall. S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*, 18.
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–mother attachment. *American psychologist*, 34(10), 932.
- Akboy, R. (1998). *Fen Lisesi Ve Genel Lise Ergenlerinin Benlik Kavramı: Denetim Odağı Ve Sürekli Kaygı Açısından Karşılaştırılması*. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Kitabı (ss: 189-197). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Konya.
- Akdağ, S. T. (2011). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*. Uzmanlık Tezi. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya.
- Algünerhan, G. R. (2017). *12-14 Yaşındaki Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumları Benlik Algısı ve Psikolojik Sağlık*. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Allen, J. P. and Land, D. (1999). *Attachment in Adolescence* J. Cassidy, P. R. Shaver (Eds), *Handbook of Attachment Theory, Research and Clinical Applications*, Guilford Press, New York.
- Aktaş, İ. (2014). *Farklı Branşlarda Spor Yapan ve Spor Yapmayan Bireylerin Benlik Saygısı ve Risk Alma Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Aldemir, G. Y. (2013). *Elit Sporcularda İmgelemenin Benlik Algısı ve Problem Çözme Becerisine Etkisi*. Doktora Tezi. Marmara Ünv. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altıntaş, E. (1989). *Öğretmen Yetiştiren Fakülte Ergenlerinin Benlik ve Mesleki Benlik Kavramları Arasındaki Bağdaşım Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Altıntaş, E., ve Gültekin, M. (2005). *Psikolojik danışma kuramları*. Aktüel Yayınları.
- Altundağ G. (2011). *Üniversite Ergenlerinde Bağlanma Stilleri, Stresle Başa Çıkma Tutumları Ve Stresi Algılama Düzeyinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Arı, F. A., (2015). *Evliliklerinde Sorun Yaşayan Bireylerin Bağlanma Stilleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Armsden, G. C., Mc Cauley, E., Greenberg, M. T., Burke, P. M., ve Mitchell, J. R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. *Journal of abnormal child psychology*, 18(6), 683-697.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Atabek, E. (2002). *Erken büyüyen çocuklar*. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C. and Hilgrad, E.R., (1995). *Psikolojiye Giriş* (Çev: Atakay, K., Atakay, M., Yavuz, A.) Sosyal Yayınları C. I, İstanbul.
- Aydemir, D. (2009). *The Predictors of Life Satisfaction of Visually Impaired Turkish Adolescents*. Middle East Technical University, Ankara.
- Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları. Marmara üniversitesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 41- 47.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. (2. Baskı). İstanbul, Atlas Dağıtım.
- Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim 2.Kademe Ergenlerinin Umut Ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Aykol, O. (2015). *Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Ergenlerde Bağlanma Stilleri*. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H. (1997). *Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlama Psikolojisi*. MEB Yayınları, İstanbul.

- Bahadır, A. (2002). Ergenlik dönemi kişilik gelişiminde temel kavramlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (8), 57-65.
- Bahadır, Ş. (2006). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Çatışma Çözme Stratejileri Ve Olumsuz Duygudurumunu Düzenleme Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Baran, G. (1999). *Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Benlik Kavramı*. Yaysan matbaacılık, Ankara.
- Bartholomew, K. (1997). Adult attachment processes: individual and couple perspectives. *Br Journal of Medical Psychology*, 70, 249-263.
- Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of personality and social psychology*, 61(2), 226.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., ve Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles?. *Psychological science in the public interest*, 4(1), 1-44.
- Bayat, B. (2003). Bireylerin benlik algısı (benlik tasarımları) sistemi ve bu sistemin davranışları üzerindeki rolü. *Kamu Dergisi*, 7 (2), 123-137.
- Baymur, F. (1985). *Genel Psikoloji*. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Bee, H., ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Cev. O. Gunduz). İstanbul: Kaknus Yayınları.
- Bell, S. A. A., and Ainsworth, M. D. S (1972). *Infant crying and maternal responsiveness*. *Child Development*, 43, 1171-1190.
- Bencik, S. (2006), *Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, N. (2001). *İnsan ilişkileri ve kimlik* (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bindal, G. (2018). *Ergenlerin Psikolojik Sağlamlığın (Resilience), Çocukluk Çağındaki Travma ve Bağlanma Stilleri İle İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Bowlby, J. (1969). Bağlanma. T.V. Soylu (Çev.). A. Beyaz (Ed.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment (vol. 1)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Seperation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Sadness and Depression*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1998). *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk bağlanması sağlıklı insan gelişimi*. İstanbul: İklim.
- Bozkurt, T. (2008). *Öęrenciyi Anlama Odaklı Eğitim, Eğitim Psikolojisi Sempozyum Kitabı*. İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakóltesi Psikolojisi Bölümü, İstanbul.
- Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and prospect. *Monographs of the society for research in child development*, 50(1-2), 3-35.
- Brown, L. S., ve Wright, J. (2003). The relationship between attachment strategies and psychopathology in adolescence. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 76(4), 351-367.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulanda, R. E., ve Majumdar, D. (2009). Perceived parent-child relations and adolescent self-esteem. *Journal of Child and Family Studies*, 18(2), 203-212.
- Burger, J. (2006). *Kişilik*. 1.Basım. Kaknüs Yayıncılık.İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem, Ankara.
- Canlı, Y. (2017). *Anne- Babası Boşanmış 12-15 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne –Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-year-olds. *Child development*, 121-134.
- Cebeci, S., C., T. (2009). Tam Aileye ve Tek Ebeveyne Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaşları Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Ceritli, U. (2016). *Lise Ergenlerinde Bağlanma Stillrinin Problemlı İnternet Kullanımına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ceylan, İ. (2013). *Ergenlerin Benlik Saygısı ve Duygusal Öz yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Cross, S. E., ve Markus, H. R. (1994). Self-schemas, possible selves, and competent performance. *Journal of Educational Psychology*. 86(3), 423 - 438.
- Coşkun, Y., ve Altay, C. A. (2009). Lise ergenlerinde yabancılaşma ve benlik algısı ilişkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 29, Sayfa: 41-56
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan İnsana*. (3. Baskı). İstanbul, Altın kitaplar.
- Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı*. (13.Baskı). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çapri, B., ve Sönmez, G. Y. (2013). Investigation of burnout scores of high school students according to socio-demographic variables, psychological symptoms and attachment styles Lise ergenlerinin tükenmişlik puanlarının sosyo-demografik değişkenler, psikolojik belirtiler ve bağlanma stilleri açısından incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 10(2), 195-218.
- Çelik, G. (2007). *Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Kliniğine Başvuran Ergenlerin Özellikleri*. Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana.
- Çetin, M. (2017). *Lise Ergenlerinin Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinkalp, O. Ç. (2011). Optimal Performans Duygu Durumu e Fiziksel Benlik Algısı: Dansçılar Üzerine Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çoban, G. İ., ve Türer, S. (2014) Ahlaki gelişim ve hemşirelik. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 948-958.

- Çolakoğlu, E.T. (2012). *Genç Yetişkinlerde Erken Dönem Uyumsuz şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Kişilerarası İlişkiler*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çuhadaroğlu, F., Canat, S., Kılıç, E., şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, A.G., Işıklı, S., Avcı, A. (2004). Ergen ve ruhsal sorunlar. Durum saptama çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Raporları*, Ankara
- Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. *Unpublished master's thesis Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Dacey, J.S. ve Travers, J.F. (1996). *Human development*. Third edition. Chicago: Benchmark Publishers.
- Deković, M., ve Meeus, W. (1997). Peer relations in adolescence: Effects of parenting and adolescents' self-concept. *Journal of adolescence*, 20(2), 163-176.
- Demir, B. D. (2006). *Liseye Devam Eden Kız Ergenlerin Beslenme Alışkanlıkları ve Beden Algısını Etkileyen Etmenler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk- utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.
- Derdikman-Eiron, R. U. T. H., Indredavik, M. S., Bratberg, G. H., Taraldsen, G., Bakken, I. J., ve Colton, M. (2011). Gender differences in subjective well-being, self-esteem and psychosocial functioning in adolescents with symptoms of anxiety and depression: Findings from the Nord-Trøndelag health study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52(3), 261-267.
- Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele Almak*. Malatya, Özmert Ofset.
- Dinç, B. (2010) *Ergenlik Döneminde Beden İmgesinin Gelişimi Üzerine Aile, Akran Ve Televizyonun Etkilerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Dinçel, E. (2006) *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğruyol, S. (2018). *Algılanan Anne-Baba Tutumu ve Ebeveyne Bağlanma İle Akran İlişkileri Arasındaki İlişkide Benlik Saygısının Aracılık Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Eccles, J. S. ve Midgley, C. (1990). Changes in Academic Motivation and Self-Perception During Early Adolescence. *From Childhood to Adolescence*, 6, 134-155.
- Egeland, B. R., Jacobvitz, D., ve Sroufe, L. A. (1988). Breaking the cycle of abuse. *Child Development*, 58, 1080 – 1088.
- Eisenberg, S. ve Patterson, L. E. (1979). *Helping Clients With Special Concerns*, Houghton Mifflin Company, Usa.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Ekşi, A. (2011). *Ben Hasta Değilim “Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü”* (2. Basım). Ankara, Nobel Tıp Kitabevleri.
- Ekşim, S. (2016). *Bağlanma Stilleri İle Erken Dönem Uyumsuz Şemalar Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Erikson, E. (1968). Youth: Identity and crisis. *New York, NY: WW*.
- Erikson, E. H., Üstün, T. B., ve Şar, V. (1984). *İnsanın sekiz çağı*. Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.
- Erikson, E. (2003). Psikososyal Kimlik. *Çev.: MD Karacoşkun), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C, 3, 181*.
- Erözkan, A. (2004). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 155-175*.
- Eryüksel, G. N. (1999). *Ergenlerde Kimlik Statülerinin İncelenmesine İlişkin Kesitsel Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Evans, G., ve Poole, M. (1991). *Young Adults; self perceptions and life-contexts*. The Falmer Press.
- Franzoi, S. L. (2009) *Social Psychology*. China, CTPS.
- Freud, S. (2002). *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri*. Çev. Selçuk Budak. Ankara, Öteki Yayınları.
- Fromm, E. (2000). *Kendini Savunan İnsan*. Çev., Necla Arat, İstanbul. Say Yayınları.
- Gander, J. G. ve Gardiner W. H. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Çev. A. Dönmez, N. Çelen, ve B. Onur) İmge Kitabevi.
- Gazioğlu, E. (2015). *Bağlanma Stilleri Algılanan Sosyal Destek Benlik Saygısı ve Kişilik Özellikleri Bakımından Ergenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Geçtan, E. (2005). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul, Hür Yayınevi.
- Gergen, K. J. (1971). *The Concept of Self*. USA: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Govender, K., ve Moodley, K. (2004). Maternal support and adolescent self-esteem. *Journal of Children and Poverty*, 10(1), 37-52.
- Göker, E. (2017). *Anne Babası Boşanmış ve Tam Aileye Sahip 15-18 Yaş Dönemi Ergenlerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göktepe, G. (2015). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri, Kendilik Algısı ve Kişilerarası İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökalan, Z. B. (2000). *İlköğretim Okulu Ergenlerinin (12-14 Yaş) Benlik Tasarımı, Atılganlık Ve Kendini Açma Düzeyleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Granot, D. ve Mayseless, O. (2001). Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 25, 530-541.
- Grotevant, H. D. (1995). *Kişilik gelişimi*. J.F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (Çev. Ö. Hakan Ersever) B. Onur (Ed.). Ankara, İmge Yayınevi.

- Güleç, C., Köroğlu, E. (1997). *Psikiyatri Temel Kitabı*. Ankara, Cilt 1. Hekimler Yayın Birliği.
- Güleç, Y. (2002). *Ergenlerin Öfke Yaşantıları, Benlik Algıları ve Akademik Başarı İlişkileri*. Yüksek Lisans Tez. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, A. (2017). *Ergenlerde Anne Baba Tutumları İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Başakşehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, Ö. (2007). *Tanrıya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkarlık Duygusu*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürel, Ö. (2007). *Görme Engelli Ergenlerle Gören Ergenlerin Benlik Saygısı Gelişimlerin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günce, G., Ünlüoğlu, G., Gürkaynak, İ., Zeytinoğlu, S., Çileli, M., Dönmez, A., Öner, U. ve Onur, B. (1985). *Ergenlik Psikolojisi*. Ankara, Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Gündaş, A. (2013). *Lise Ergenlerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu ve Bağlanma Stilleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Güngör, A. (1989). *Lise Ergenlerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Gürol, E. (1991). *Analitik Psikoloji ve C.G. Jung*. İstanbul, Cem Yayınevi.
- Gürsu, O. (2011) *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Haktanır, G., ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134-141.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite Ergenlerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hazan, C., ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of personality and social psychology*, 52(3), 511.

- Hazan, C., ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hazan, C. and Shaver, P. R. (1990). *Love and work: An attachment-theoretical perspective*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 270-280.
- Heaven, P., ve Ciarrochi, J. (2008). Parental styles, gender and the development of hope and self-esteem. *European Journal Of Personality: Published For The European Association Of Personality Psychology*, 22(8), 707-724.
- Hogg, M. A., Vaughan, G. M. (2011). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Horowitz, I. A., Bordens, K. S. (1995). *Social Psychology* (First Edition). California: Mayfield Publishing Com.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan İlişkileri*. Ankara, (3. Basım). İmge Kitabevi.
- Howard, M. S., ve Medway, F. J. (2004). Adolescents' attachment and coping with stress. *Psychology in the Schools*, 41(3), 391-402.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., ve Atıcı, M., (2004). *Gelişim psikolojisi*. Adana, Nobel Kitabevi,.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., Atıcı, K. M. (2011). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: Pegem.
- Kahraman, H. (2009). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve Normal Okullara Devam Eden Ergenlerde Mizah Duygusu İle Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kahraman, S. (2015). *Ergenlerde Bağlanma Stillerinin Saldırganlık Davranışları Ve Depresyon Düzeyi İle İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, A. G., ve Klein, R. (1985). The relational self in late adolescent women. *Work in progress*, 17, 3-25.
- Karacan, E., İşcan, C., Şener, Ş., (1998), Klinik ve terapi sürecinin kendilik psikolojisi açısından değerlendirilmesi: bir ergen olgu sunumu, *Klinik Psikiyatri*, 1, 51-55.

- Karakaya, Ş. (2018). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısı ve Sosyal Sorun Çözme Becerilerine Etkisi: Denizli Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (15. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karavasilis, L., Doyle, A. B., ve Markiewicz, D. (2003). Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, 27(2), 153-164.
- Karreman, A., ve Vingerhoets, A. J. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and Individual Differences*, 53(7), 821-826.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim.
- Kavlak, O., ve Şirin, A. (2009). Maternal bağlanma ölçeğinin Türk toplumuna uyarlanması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 188-202.
- Kaya, Ş. (2017). *Ergenlerde Ana-Babaya Bağlanma Örüntüsünün Benlik Saygısı ve Yalnızlık İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S.Ö., Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Görsel Yaklaşımlar*, 3(2):321-342.
- Keskin, G., ve Çam, O. (2008). Ergenlerin ruhsal durumları ve anne baba tutumları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi/Relationship between mental health, parental attitude and attachment style in adolescence. *Anadolu psikiyatri dergisi*, 9(3), 139.
- Kırlı, G. (2016). *Turistlerin Satın Alma Sonrası Sosyal Medya Kullanımı ve Benlik Algısı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Kocaman Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kobal, D. ve Musek, J. (2001). Self-concept and academic achievement: Slovenia and France. *Personality and Individual Differences*, 30 (5), 887-899.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne-baba algısı duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 24-37.

- Kong, F., ve You, X. (2013). Loneliness and self-esteem as mediators between social support and life satisfaction in late adolescence. *Social Indicators Research*, 110(1), 271-279.
- Konrath, S. H., Chopik, W. J., Hsing, C. K., ve O'Brien, E. (2014). Changes in adult attachment styles in American college students over time: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 18(4), 326-348.
- Köknel, Ö. (1989). *Genel ve Klinik Psikiyatri*. İstanbul, Nobel Tıp Yayınevi.
- Köknel, Ö. (1995). *Hoşgörünün Ruhsal-Toplumsal Temelleri. Hoşgörü Ve Eğitim*. Ankara, T. E. D. Yayıncılık.
- Köknel, Ö. (1999). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. (15. Basım). İstanbul, Altın Kitaplar.
- Köknel, Ö. (2001). *Anababa Okulu "Ergenlik Dönemi"* (9. Basım) İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Köknel, Ö. (2005). *Kişilik*. 17. Basım. İstanbul. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul, Remzi Yayınevi.
- Learner, D. G., ve Kruger, L. J. (1997). Attachment, self-concept, and academic motivation in high-school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 67(3), 485-492.
- Lee, A., ve Hankin, B. L. (2009). Insecure attachment, dysfunctional attitudes, and low self-esteem predicting prospective symptoms of depression and anxiety during adolescence. *Journal of clinical child ve Adolescent Psychology*, 38(2), 219-231.
- Lorenz, K. Z. (1958). The evolution of behavior. *Scientific American*, 199(6), 67-82.
- Main, M. ve Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure disorganized/disoriented attachment pattern: Procedures, findings and implications for the classifications of behaviour. In M. Yogman and T. Brazelton (Eds.), *Affective Development in Infancy* (pp. 95-124). Westport CT: Ablex.
- Main, M., Kaplan, N., ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the society for research in child development*, 66-104.

- Markus, H. (1977). Self-schemata and processing information about the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 63-87.
- Martin, C. L., ve Fabes, R. (2006). *Discovering Child Development*. U.S.A.: Pearson.
- Masterson, J.F. (2008). *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından Kişilik Bozuklukları*. H. Şentürk (çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Moksnes, U. K., Moljord, I. E., Espnes, G. A., ve Byrne, D. G. (2010). The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 430-435.
- Morgan, C. F. (1984). *Psikolojiye Giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Morsünbül, Ü. Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3): 553-570.
- Muris, P., Meesters, C., van Melick, M., ve Zwambag, L. (2001). Self-reported attachment style, attachment quality, and symptoms of anxiety and depression in young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 30(5), 809-818.
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review* 11 (1), 1-59.
- Onur, N. (2006). *Lise Ergenlerinin Bağlanma Stilleri ile Atılganlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önen, F., (1989). *Kişinin Kendini Kabulü ile Başkaları Tarafından Kabulü Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öner, U. (1985). *Ergenlik Psikolojisi*. Ankara. Hacettepe-Taş Kitapçılık.
- Özbay, H, Şahin, N, Hınçal, G, Güngör, S., Öztürk, E, Mavili-Aktaş, A., Aybaş, M ve Göka, E. (1991). Ergenlikte Benlik İmajı: Çalışan ve öğrenci ergenler arasında karşılaştırmalı bir çalışma. *3P Dergisi*, 2 (2), 82-95.
- Özbay, H ve Öztürk, E. (1992). *Gençlik*. İstanbul, İletişim Yayıncılık A.Ş.

- Özdal, F., ve Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6 (2), 255-267.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim Ve Yaşam*. Ankara, Pdrem yayınları.
- Özkalp, E. (2002). *Davranış Bilimlerine Giriş*. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özyürek, M. (1983). *Birlikte ve Ayrı Eğitimin Etkinliği: Benlik Kavramı ve Denetleme Odağı*. Ankara, AÜ. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Özyürek, M. (2005). *Bireysel Farklılıkları İnceleme Yaklaşımları*. Ankara, Kök Yayıncılık.
- Paterson, R.J. And Moran, G. (1988). Attachment theory, personality, development, and psychoterapy. *Clinical Psychology Rewiew*, 8: ss.611-636
- Parman, T. (1998). *Ergensel etkinlikler olarak aşk, cinsellik ve ölüm: Ergenlik döneminde cinsellik (Gelişim ve Sorunları)*. (Ed. Selahattin Erol, Neslihan Rugancı). Ankara, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları: 2
- Pietromonaco, P. R., ve Feldman Barrett, L. (2000). Attachment theory as an organizing framework: A view from different levels of analysis. *Review of General Psychology*, 4(2), 107-110.
- Raboteg-Saric, Z., ve Sakic, M. (2014). Relations of parenting styles and friendship quality to self-esteem, life satisfaction and happiness in adolescents. *Applied Research in Quality of Life*, 9(3), 749-765.
- Rey, L., Extremera, N., ve Pena, M. (2011). Perceived emotional intelligence, self-esteem and life satisfaction in adolescents. *Psychosocial Intervention*, 20(2).
- Rizvançe, Ş. (2005). *Türkiye ve Makedonya 'da ki Türk Asıllı Lise Ergenlerinin Özsaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.(ak:, Aktaş, 2011)).
- Rosenberg, M. (1965). *Society and Adolescent Self-İmage*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-span development*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Limited Şti..

- Savaşır, I., ve Şahin, N. H. (1997). Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler. *Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, 9, 1-52.
- Saymaz, İ. (2003). *Üniversite Ergenlerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schultz, D. P., ve Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi [A history of modern psychology]*(Y. Aslay, Trans). İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- Senemoğlu N. (2000). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara, Gazi Kitabevi.
- Sezer, Ö. (2009). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne ve Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Soner, O. (1995). *Aile Uyumu, Öğrenci Öz güveni ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkiler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Soysal, A.Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99
- Sönmez, V. ve Alacapınar F. G. (2016). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı, Ankara.
- Suzuki, H., ve Tomoda, A. (2015). Roles of attachment and self-esteem: impact of early life stress on depressive symptoms among Japanese institutionalized children. *BMC psychiatry*, 15(1), 8.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999) Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-108.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çev. Çok., F). Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Şahin, G. (2009). *Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Yaşayan Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Kimlik Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Şahin, N. H., Gökler, B, Şahin, N, Erkal, B., Araz, A., D. Batıgün, A., Gökler, I ve Yılmaz, B. (2003). Ergen ve Ruhsal Sorunlar: Durum Saptama Çalışması. Proje Önerisi, Ankara

- Şahin, Y. (2015). *Takıntılı Olma Düzeyinin Kişilerin Genel Kaygı, Benlik Algısı Ve Psikolojik Dayanıklılık Durumları Açısından Değişimlerinin Eğitim Düzeyleri, Cinsiyetleri Ve Kardeşleri Olup Olmamasına Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şeker, G. B. (2009). *Lise Ergenlerinin Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şengün, Afşin, R. (2017). *Suçta Sürüklenen Çocuklar İle Suçta Sürüklenmeyen Çocukların Algıladıkları Anne Baba Tutumları, Bağlanma Stilleri Ve Benlik Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şenyiğit, K. (2015). *Meslek Lisesi Ergenlerinin Benlik Algısı Ve Mesleki Karar Verme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Hakkâri – Yüksekova Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Ün. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şereflioğlu, S. N. (2018) *Anne Baba ile İlişkilerin Ergenlerde Benlik Saygısı, Stres ve Depresyon Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tatoğlu, N. (2006). *Zonguldak İl Merkezinde 15-17 Yaş Grubu Genel Lise Ergenlerinde Benlik Saygısının Akademik Başarıya Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Tezcan, M. (1987). *Kültür ve Kişilik (Psikolojik Antropoloji)*. Ankara, Bilim Yayınları Ltd. Şti.
- Thompson, R.A. (2006). Erken dönemde bağlanma ve sonraki gelişim üzerindeki etkileri (Çev: M. Sayıl ve G. Ö. Demir). *Türk Psikoloji Bülteni*. 38, 113-120.
- Toçoğolu, M. (2007). *Bazı Meslek Gruplarında Fiziksel Benlik Algısının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Topses, G. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara, Nobel.
- Trawick-Smith, J. (2014). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. (Çev. Ed. B. Akman) Ankara, Nobel.
- Tüzün, O., Sayar K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39
- Uzunoğlu, S. (2008). *Kişiliğin Deşifresi*. İstanbul, Morp. Yay.

- Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. *Milli Eğitim* (176), 134-148.
- Windmiller, M. (1995). *Ahlak Gelişimi Ve Ahlaki Davranış*. J.F. Adams (Ed) Ergenliği anlamak (Çev. Demet Öngen) B. Onur (Ed.). Ankara, İmge Yayınevi.
- Wu, C. H. (2009). The relationship between attachment style and self-concept clarity: The mediation effect of self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 47(1), 42-46.
- Yanbasta, G. (1996). *Kişilik Kuramları*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Yalım, F. E. (2001). *Yüksekokul Ergenlerinde Benlik Saygısının Akademik Başarı Ve Ana-Baba İle İletişime Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana Baba ve Çocuk*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu*. (7. Basım). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk Psikolojisi*. 9. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Yazgan, İnanç, B. , Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2004). *Gelişim psikolojisi: çocuk ve ergen gelişimi*. Adana: Nobel Yayınevi.
- Ybrandt, H. (2008). The relation between self-concept and social functioning in adolescence. *Journal of adolescence*, 31(1), 1-16.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise Ergenlerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yiğit, H. (2010). *Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Gençlik Çağı-Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul, Özgür Yayınları.

Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *J. Experimental Child Psychology*, 88 , 83-101

Zimmermann, P. and Becker - Stoll, F. (2002). Stability of attachment representations during adolescence: the influence of ego – identity status. *Journal Of Adolescence.*, (25), 107 – 124

EKLER

EK-1 : Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Yönerge: Sizi tanımlayan şıkkı ‘‘X’’işareti ile doldurunuz. Formlara verdiğiniz cevaplardan elde edilen bilgiler, araştırmacı tarafından, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılan bir araştırma için kullanılacaktır. Veriler sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. **Lütfen kimlik bilgilerinizi yazmayınız!** Soruları içtenlikle okuyup doldurmanız araştırmamız açısından önem arz etmektedir. Araştırmamıza katkı sağladığınız için teşekkür ederiz.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Anna Sirel Yakupoğlu

1. **Cinsiyetiniz:** Kadın () Erkek ()
2. **Kaç yaşındasınız?** 14 () 15 () 16 () 17 () 18 ()
3. **Kaçıncı sınıftasınız?** 9. () 10. () 11. () 12. ()
4. **Anne ve babanızın eğitim durumu (son bitirdiği okul)?**

Anne

- Okuma yazması yok ()
- Hiç okula gitmemiş ama
- Okuma yazması var ()
- İlkokul mezunu ()
- Ortaokul mezunu ()
- Lise mezunu ()
- Üniversite mezunu ()

Baba

- Okuma yazması yok ()
- Hiç okula gitmemiş ama
- Okuma yazması var ()
- İlkokul mezunu ()
- Ortaokul mezunu ()
- Lise mezunu ()
- Üniversite mezunu ()

5. Anne ve babanızın çalışma durumu?

Anne		Baba	
Çalışmıyor	()	Çalışmıyor	()
İşçi	()	İşçi	()
Memur	()	Memur	()
Serbest Meslek	()	Serbest Meslek	()
Emekli	()	Emekli	()

6. Ailenizin toplam aylık geliri?

2000TL ve altı	() □	2001–4000 TL arası	() □
4001–6000 TL arası	()	6001-8000 TL arası	()
8001TL ve üzeri	()		

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

Yönerge: Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyunuz ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz ve sizi tanımladığını düşündüğünüz derecenin bulunduğu kutucuğu ‘X’ işareti ile doldurunuz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
Beni hiç **Beni kısmen** **Beni tamamen**
tanımlamıyor **tanımıyor** **tanımıyor**

		1	2	3	4	5	6	7
1.	Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	1	2	3	4	5	6	7
7.	İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Yalnız kalmaktan korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7

12.	Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	1	2	3	4	5	6	7
17.	İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzum bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
20.	Birisi bana çok fazla yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım	1	2	3	4	5	6	7
22.	Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
23.	Terk edilmekten korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.	1	2	3	4	5	6	7
25.	Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
26.	Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
27.	İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
28.	Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
29.	Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler.	1	2	3	4	5	6	7
30.	Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.	1	2	3	4	5	6	7

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)

Yönerge: Sizin de bildiğiniz gibi, hepimiz zaman zaman kendimizi diğer insanlarla karşılaştırır ve bazı değerlendirmeler yaparız. Bu değerlendirmeler sonucunda kendimizle ilgili bazı fikirler ediniriz. Sizin de kendinizle ilişkili bazı görüşleriniz mutlaka vardır. Aşağıda kendinizle ilgili ne düşündüğünüze ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 6 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz ve sizi en çok yansıttığını düşündüğünüz derecenin bulunduğu kutucuğu ‘X’ işareti ile doldurunuz.

1 Sol taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.

6 Sağ taraftaki boyuta en yakın olmayı ifade eder.

	SOL	1	2	3	4	5	6	SAĞ
1.	Yetersiz	1	2	3	4	5	6	Yeterli/Üstün
2.	Beceriksiz	1	2	3	4	5	6	Becerikli
3.	Başarısız	1	2	3	4	5	6	Başarılı
4.	Sevilmeyen biri	1	2	3	4	5	6	Sevilen biri
5.	İçedönük	1	2	3	4	5	6	Dışadönük
6.	Yalnız	1	2	3	4	5	6	Yalnız değil
7.	Dışta bırakılmış	1	2	3	4	5	6	Kabul edilmiş
8.	Sabırsız	1	2	3	4	5	6	Sabırlı
9.	Hoşgörüsüz	1	2	3	4	5	6	Hoşgörülü
10.	Söyleneni yapan	1	2	3	4	5	6	İnisiyatif sahibi
11.	Korkak	1	2	3	4	5	6	Cesur
12.	Kendine güvensiz	1	2	3	4	5	6	Kendine güvenli
13.	Çekingen	1	2	3	4	5	6	Atılgan
14.	Dağınık	1	2	3	4	5	6	Düzenli

	SOL	1	2	3	4	5	6	SAĞ
15.	Pasif	1	2	3	4	5	6	Aktif
16.	Kararsız	1	2	3	4	5	6	Kararlı
17.	Antipatik	1	2	3	4	5	6	Sempatik
18.	Boyun eğici	1	2	3	4	5	6	Hakkını arayıcı

EK-2: Tez Uygulama İzinleri

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.14045656
Konu: Anket Araştırma İzni

01.08.2018

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) 11.07.2018 tarih ve 16990 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 27.07.2018 tarih ve 13894700 sayılı oluru.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Sirel YAKUPOĞLU'nun "**Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarının İncelenmesi**" konulu araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Burhan Çağrı YILDIRIM
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6567-f650-3557-82cf-7086 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.13894700
Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

27/07/2018

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) İstanbul Üniversitesinin 11.07.2018 tarih ve 16990 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Milli Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 24.07.2018 tarihli tutanağı.

İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Sirel YAKUPOĞLU'nun "**Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Benlik Algılarının İncelenmesi**" konulu tezi kapsamında, ilimiz genelinde bulunan ortaokul ve liselerde öğrenim gören öğrencilere; kişisel bilgiler formu, ilişki ölçekleri anketi ve sosyal karşılaştırma ölçeğini uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer Faruk YELKENCİ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
27/07/2018

Nihat NALBANT
Vali Yardımcısı
Vali V.

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f720-dcf1-3083-839f-115a kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: Veli İzin Dilekçesi

VELİ İZİN DİLEKÇESİ

Sayın Veliler, Sevgili Anne Babalar,

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans programında yüksek lisans öğrencisiyim. "Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Benlik Algularının İncelenmesi" konulu tezimle ilgili çalışmayı yürütebilmem için çocuklarınızın bazı form ve ölçekleri doldurmasına ihtiyaç duymaktayım.

Bu çalışmaya katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz form ve ölçekleri okumakta olduğu okulda dolduracaktır. Öğrencilere uygulanacak olan bu çalışma rastgele seçilmiş liselerde uygulanacaktır. Bu bilgilendirme yazısı size ulaştığına göre sizin çocuğunuzun bulunduğu lise de rastgele seçilmiştir. Ankette çocuğunuzun ismi ya da kimliği ile ilgili hiçbir bilgi yer almayacaktır. Çocuğunuzun dolduracağı anketlerde cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve bu cevaplar sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Çocuklarınızın ölçek ve formları doldurarak bize sağlayacağı bilgiler oldukça değerlidir.

Lütfen dilekçeyi doldurduktan sonra altına imzanızı atarak bu formu çocuğunuzla okumakta olduğu okula geri gönderiniz.

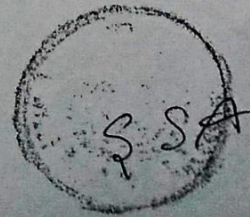
VELİ İZİN DİLEKÇESİ

.....Lisesi' nde okumakta.....kodlu olan öğrencinin velisiyim. İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylı, liselere devam eden öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik olarak yürütülecek çalışmada kullanılacak anketin uygulanması bilgim dâhilindedir.

...../...../2018

Veli Adı ve Soyadı.....

İmza.....

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğretimini İstanbul'da tamamladı. Ardından 2001 yılında *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Opera Bölümü*'ne kabul edildi. Konservatuvar eğitimini en yüksek düzeyde tamamladı ve 2007 yılında *İstanbul Devlet Opera ve Balesi* Solist kadrosuna birincilikle alındı. Sahne kariyerine kazandığı yarışmalar, icra ettiği başroller ve gerek yurt içi gerek yurt dışı verdiği konserlerle devam eden Yakupoğlu'nun psikoloji bilimine ve özellikle de gelişim psikolojisine olan yoğun merakı kendisini bu yönde eğitimler almaya ve araştırmalar yapmaya sevk etti. 2013 yılından itibaren uluslararası geçerliliği olan *Livcon Learning Academy*'de 4 yıl süren Psikoloji, Psikoterapi, Hipnoterapi ve Koçluk diploma programlarını, 2015 yılında *Hasan Kalyoncu Üniversitesi* bünyesinde Bağımlılık Danışmanlığı ve 2017 yılında da *Earth Assosiation for Regression Therapy* akreditasyonu ile Regresyon Terapisi eğitimlerini tamamladı. 2019 yılında *Cinsel Sağlık Enstitüsü Derneği* (CİSED)'nin düzenlediği Cinsel Terapi eğitimini tamamladı. Sahne çalışmalarını da halen sürdüren Yakupoğlu, psikolojik danışmanlık alanında da eğitimler alarak kendisini geliştirmeye devam etmektedir.